Paul Auster

CEBİ DELİK

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

ISBN 975-510-921-8
Paul Auster, 1997 / Carol Mann Agency /
Akçalı Telif Ajansı / Can Yayınları Ltd. Şti. (1998)
Bu kitap, İstanbul'da, Can Yayınları'nda dizildi, Eko Basımevi'nde basıldı. (1999)
Cilt: ZE Cılıevi
Dizgi: Gülay Altunkaynak

Paul Auster
CEBİ DELİK

\m • »
OZYAŞAMOYKUSU

İngilizce aslında çeviren
SEÇKİN SELVİ

CAN YAYINLARI LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0-212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
Özgün adı
Hand to Mouth
A Chronicle of Early Failure

PAUL AUSTER'IN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
KİTAPLARI

AY SARAYI / roman
CEBİ DELİK / özyasamöyküsü
DUMAN / senaryo
KIRMIZI DEFTER / öyküler
LEVIATHAN / roman
SON ŞEYLER ÜLKESİNDE / roman
ŞANS MÜZİĞİ / roman
YALNIZLIĞIN KEŞFİ / roman
YÜKSEKLİK KORKUSU / roman

3 Şubat 1947 doğumlu Paul Aıtster, çağdaş Amerikan edebiyatının en parlak temsilcilerinden. Yazı yazmaya 12 yaşında başladı. Columbia Üniversitesinde Fransız, ingiliz ve italyan edebiyatı okudu. Fransızcadan çeviriler yaptı. 1971-75 yılları arasında Fransa'da oturdu, 1977'de oğlu doğdu, 1979'da babasının ölümünden sonra, onu konu aldığı yaşamöyküsel romanı 'Yalnızlığın Keşfi'ni yazdı. Denemelerini ve şiirlerini çeşitli yayın organlarında yayınladı. 1981 yılında şimdiki eşi yazar Siri Hustvedt'le evlendi. Yirminci yüzyıl Fransız şiiri üzerine önemli bir antoloji yayınladı. 1986-1990 yılları arasında Princeton Üniversitesinde çeviri dersleri verdi. Romancılık, şairlik, çevirmenlik, deneme ve senaryo yazarlığı gibi çeşitli yönlere sahip bir yazar olan Paul Auster, eşi ve iki çocuğuyla New York'ta, Brooklyn'de oturmaktadır.

Yirmileri devirip otuzlardan gün almaya başladığım yıllarda, elimi değdiğim her şeyin kuruduğu bir dönem geçirdim. Evliliğim boşanmayla sonuçlandı, yazdıklarım beş para etmedi, parasızlık canıma tak etti.

Parasızlık derken gelip geçici bir sıkıntıyı, belirli bir dönem için kemer sıkmayı kastetmiyorum; ruhumu zehirleyen ve sonsuz bir panik havası yaratan sürekli, kemirici, soluk tüketici bir parasızlıktan söz ediyorum. Bu duruma düşmemde benden başka kimsenin suçu yoktu. Parayla ilişkim hep çapraşık, karışık, çelişkili dürtülere bağlıydı. Bu konuda belirgin, tutarlı bir tavrı reddetmiş olmanın ceremesini ödüyordum. Öteden beri tek arzum yazı yazmaktı. Daha on altı-on yedi yaşlarımdayken bu hevese kapılmıştım, ama hiçbir zaman ekmeğimi bundan çıkarırım diye de kendimi aldatmamıştım.
Yazar olmak, doktor ya da polis olmak gibi bir
'meslek seçimi' değildir. Yazarlıkta seçmekten çok seçilmiş olursun ve başka bir işe yaramayacağın gerçeğini de bir kez kabullenince, ömrünün sonuna kadar uzun, çetin bir yolda yürümeye hazırlıklı olman gerekir. İlahların gözdesi durumuna gelmedikçe (vay haline bunu bekleyenin), yazdıkların hiçbir zaman geçimini sağlayacak parayı getirmez; ve eğer başını sokacak bir yer, açlıktan ölmeyecek kadar aş istiyorsan, faturaları ödemek için başka işler yapman gerekir. Bunu kavrıyordum, hazırlıklıydım ve yakınmıyordum. O açıdan çok şanslıydım.
İlle de şuyum buyum eksik olmasın diye bir derdim
yoktu, yoksulluktan da korkmuyordum. Tek iste

diğim, becerebileceğime inandığım işi yapma fırsatını yakalamaktı.
Yazarların çoğu çifte yaşam sürer. Akıllı uslu mesleklerde iyi para kazanıp yaşamlarından çaldıkları zamanı yazıya ayırırlar: Ya sabahın kör karanlığında, ya gece geç vakit ya hafta sonları ya da tatillerde yazarlar. William Carlos Williams ve Louis-Ferdinand Celine doktordu. Wallace Stevens bir sigorta şirketinde çalışırdı. T.S. Eliot önce bankerlik, sonra yayıncılık yaptı. Benim tanıdıklarımdan Fransız şairi Jacques Dupin, Paris'teki bir sanat galerisinin yöneticilerinden biridir. Amerikan şairi William Bronk, kırk yılı aşkın bir süre ailesinin New York'un kuzeyindeki kömür ve kereste tesislerini yönetti. Don DeLillo, Peter Carey, Salman Rüşdi ve Elmore Leonard yıllarca reklamcılık sektöründe çalıştılar. Kimi yazarlar da öğretmenlik yapıyor. Bu belki de günümüzdeki en yaygın çözüm yolu; belli başlı bütün üniversitelerde ve kolejlerde 'yaratıcı yazarlık' diye bir ders veriliyor, romancılarla şairler de buralardan birer post kapabilmek için habire bir şeyler karalayıp çiziktiriyorlar. Böyle yaptıkları için kim suçlayabilir ki onları? Ücretler yüksek olmasa da sürekli bir iş güvenceleri var, üstelik çalışma saatleri de elverişli.
Benim sorunum, çifte yaşam sürmek istemeyişimden kaynaklanıyordu. Çalışmaktan kaçındığımdan değil; ama beşten dokuza bir işte kart basmak fikri kanımı donduruyor, içimdeki bütün coşkuyu öldürüyordu. Yirmi yaşlarındaydım; durmuş oturmuş bir yaşam için kendimi fazlasıyla genç buluyor, istediğimden ya da gereksindiğimden daha fazlasını kazanacağım diye tükeneceğim zamanı başka şeylere ayırmayı planlıyordum. Para deyince, kıt kanaat geçinmeme yeterli olandan fazlasında gözüm yoktu. O devirde hayat ucuzdu; kendimden başkasını geçindirmek sorumluluğum da olmadığı için yılda yaklaşık üç bin dolarla idare edebileceğimi hesaplıyordum.

Bir yıl yüksek lisans öğrenimi yapmayı denedim; bunu da sırf Columbia Üniversitesi iki bin dolar burs verdiği için seçtim, yani okula gideyim diye üste para alacaktım. Ama böylesine elverişli koşullarda bile, o ortamda yer almak istemediğimi çok geçmeden kavradım. Okuldan gına gelmişti ve bir beş-altı yıl daha öğrenci olma fikri, ölümden beter bir yazgı gibi görünüyordu. Artık kitaplardan söz etmek değil, kitapları yazmak istiyordum. Bir yazarın üniversiteye kapanmasını, çevresini kendisi gibi düşünen insanlarla doldurmasını, rahata ve kolaycılığa alışmasını da ilke olarak yanlış buluyordum. Böyle bir ortam, insanı kendinden ve yaşamından hoşnut olacağı bir rehavete sürüklemek tehlikesini doğurabilir ve bir yazar o rehavete gömülürse, artık işi bitmiş demektir.
Yaptığım seçimleri savunacak değilim. Bunlar gündelik yaşama uygun, pratik çözümler olmasa da, işin doğrusu, ben gündelik yaşama uymak istemiyordum. Benim aradığım yeni deneyimlerdi. Dünyayı dolaşmak, kendimi sınamak, orası senin burası benim gezip görmek, olabildiğince çok şey keşfetmek istiyordum. Gözümü açmasını bilirsem, başıma ne gelirse gelsin hepsinin yararlı olacağını, bana bilmediğim bir şeyler öğreteceğini kestiriyordum. Bu size biraz modası geçmiş bir yaklaşım gibi gelebilir; belki de gerçekten öyleydi. Toy yazar ailesiyle, arkadaşlarıyla vedalaşır ve kendinde ne gibi bir cevher olduğunu keşfetmek için bilinmeyen yerlere doğru yola çıkar. Daha mı iyi olurdu, daha mı kötü bilmem, ama başka bir yaklaşımın bana uygun düşeceğini de hiç sanmam. Enerjim vardı, kafam yeni fikirlerle doluydu ve yerimde duramıyordum. Şu koskoca dünya önümde uzanırken aklıma en son gelecek şey, kendime güvenceli bir düzen kurmak olurdu.

#**

Bunları anlatmak ve o duygularımı anımsamak hiç de zor değil. Asıl zor olan, yaptıklarımı neden yaptığım ve o duyguları neden hissettiğim sorusuna yanıt aramak. Benim konumumdaki diğer genç şair ve yazarların hepsi, gelecekleriyle ilgili aklı başında kararlar veriyorlardı. Bizler, ana babalarımızdan gelecek paraya güvenecek zengin çocukları değildik ve okulu bitirdiğimiz anda kendi ayaklarımızın üzerinde durmak zorundaydık. Hepimiz aynı durumdaydık, bizi nelerin beklediğini çakıyorduk; ama onlar bir başka yol tutturdular, ben bir başka yol tutturdum. Bunun nedenini hâlâ açıklayamıyorum. Arkadaşlarım neden öyle sağduyulu davrandılar da, neden ben böylesine pervasız olabildim?

Kentsoylu bir aileden geliyorum. Çocukluğum rahat geçti; şu dünyada yaşayan insanlardan çoğunun çektiği sıkıntıları, yoklukları çekmedim. Hiç aç kalmadım, açık kalmadım, sahip olduğum şeyleri yitirme tehlikesiyle karşılaşmadım. Yaşamımız sağlama bağlanmıştı; ama işlerin iyi gitmesine ve bütün rahatlığımıza karşın para konusu ve kaygısı yine de evden eksik olmazdı. Annemle babam büyük ekonomik bunalım dönemini yaşamışlar ve o sıkıntılı günlerin etkisini üzerlerinden atamamışlardı. Her ikisi de yokluğun acısını tatmıştı ve her ikisi de o acının izini bir başka biçimde taşıyordu.

Babamın eli sıkıydı, annem ise savurgan. Annem harcar, babam harcamazdı. Yokluğun, yoksulluğun anılarından kurtulamamıştı ve koşullar değişip durumu düzeldiği halde, buna bir türlü kendini inandıramıyordu.

Oysa annem, değişen koşulların keyfini alabildiğine çıkarmaya bakıyordu. Kutsal bir ayine dönüştürülen tüketicilikten tat alıyor; kendisinden önceki ve sonraki pek çok Amerikalı gibi o da alışverişi bir tür kişilik göstergesi olarak yorumluyor, hatta kimi zaman bir sanat mertebesine yüceltiyordu. Bir dükkâna girmek, yazarkasayı dokunduğu şeyi değiştirecek sihirli güçle donatan bir simya işlemini başlatmak demekti. Tanımlanamayan arzular, elle tutulamayan gereksinimler, dile getirilemeyen özlemler, yazarkasanın bir yanından girip öte yanından gerçek şeyler, elle tutulabilir nesneler olarak çıkıyordu. Annem bu mucizeyi yinelemekten bıkıp usanmaz ve gelen faturalar annemle babam arasında sürekli kavga konusu olurdu. Annem, durumumuzun bu harcamaları kaldırabileceğini düşünüyordu, babam ise aynı görüşte değildi. İki yaşam tarzı, iki dünya görüşü, iki ahlak felsefesi sürekli çekişme içindeydi ve bu, sonunda evliliklerinin bozulmasına neden oldu. Para, tehlikeli bir fay hattıydı ve aralarındaki anlaşmazlığın tek kaynağıydı. İşin trajik yanı, aslında ikisinin de iyi insan olmalarıydı; sevecen, dürüst, çalışkan insanlardı ve para yüzünden kapışmanın dışında birbirleriyle de iyi anlaşırlardı. Bence önemsiz olan para konusunun nasıl olup da aralarını öylesine bozduğunu bir türlü anlayamazdım. Ama tabii, para hiçbir zaman yalnızca para demek değildir. Para her zaman bir başka şeydir, her zaman daha başka bir şeyler demektir ve son sözü de hep o söyler.

Küçüklüğümde hep bu ideolojik savaşın ortasında kaldım. Annem beni giysi almaya götürür, kendi coşkusunun ve gani gönlünün girdabına beni de sürükler ve ben de her seferinde kendimi kaptırıp annemin önerdiği hep beklentimden ve ihtiyacımdan fazla olan- şeyleri isterdim. Direnmek olanaksızdı, tezgâhtarların annemin üstüne titreyişlerinden, buyruklarını canla başla yerine getirmelerinden keyif duymamak olanaksızdı, annemin gücüne kapılmamak olanaksızdı. Ama mutluluğum her zaman büyük bir kaygıyla bulanırdı, çünkü fatura geldiğinde babamın neler söyleyeceğini bilirdim.

Gerçekten de babam ağzına geleni söylerdi. O zaman kaçınılmaz kavga patlar ve sonra da babamın, gelecek sefer bana bir şeyler alınacağı zaman alışverişe kendisiyle gideceğimi söylemesiyle ortalık yatışırdı. Sonra gün gelir, bana yeni bir palto ya da yeni bir ayakkabı alınması gerekirdi ve bir akşam yemekten sonra babam be

ni arabaya bindirir, New Jersey'in karanlık şoselerinden birindeki bir ucuzluk pazarına götürürdü. O dükkânların floresan ışıkları, briket duvarları, ucuz erkek giysileriyle dolu sıra sıra uzanan askıları hâlâ gözlerimin önünde. Radyo cıngıllarında dedikleri gibi. "Robert HalPda bu mevsim / Alsın herkes sevinsin / Ucuzdan ucuz desin / Bum bum bum / Ucuzdan ucuz desin!" Her şey geçip gittikten sonra bakıyorum da, tıpkı bize ezberletilen vatana bağlılık andı ve İsa duası gibi, o şarkı da çocukluğumun bir parçasıydı.
İşin doğrusu, ucuzun ucuzunu bulmak için babamla birlikte koşuşturmaktan da, annemin yönetimindeki alışveriş cümbüşünden duyduğum ölçüde tat alıyordum. Sadakat duygum annemle babam arasında eşit olarak bölünmüştü ve çadırımı sürekli olarak ne birinin, ne ötekinin savaş karargâhına kurardım. Annemin tutumu, en azından yarattığı sevinç ve coşku açısından daha çekiciydi; ama babamın inatçılığında da beni çeken bir şeyler vardı: İnançlarının özünde kolay kazanılmamış deneyimlerin ve bilginin yattığını, bütün dünya kendisine kötü gözle baksa bile yine de babamı yıldırmayacak bir amaç tutarlılığı ve bütünlüğü olduğunu sezerdim. Bunlara hayranlık duyardım ve o güzelim, o çekici anneme dünyanın gözlerini kamaştırdığı için nasıl tapıyorsam, babama da aynı dünyaya karşı koyduğu için tapardım. Başkalarının kendisi hakkında ne düşündüğünü hiç umursamayan babamın yaptıklarını izlemek insanı çıldırtabilirdi, ama aynı zamanda eğitirdi de. Şimdi bakıyorum da, galiba babamın tutumundan sandığımdan daha çok ders almışım.

***

Yeniyetmelik çağımda o bildik ne iş olsa yaparım
modelini benimsedim. İlk kar düşer düşmez elimde kürek
dışarı fırlar, her evin kapısını çalıp garajın yolunu
ya da kaldırımlarını temizletmek için beni tutmak ister misiniz diye sorardım. Ekimde yapraklar düşmeye başlayınca, bu kez elimde tırmık aynı kapıları çalar, çimlerin üzerindeki yaprakları temizletmek isteyip istemediklerini sormaya başlardım. Yerlerde temizlenecek, kaldırılacak bir şey olmadığı zamanlarda ise gel-geç iş var mı diye sorardım. Garajın derlenip toparlanması, bodrumun temizlenmesi, taflanların budanması, yapılması gereken ne iş varsa hepsini yapmaya adaydım. Yazları, evimizin önündeki kaldırımda bardağı on sente limonata satardım. Kilerdeki boş şişeleri küçük kırmızı el arabama doldurur, dükkâna götürüp depozitoyu alırdım.
Küçük şişeler iki sent, büyük şişeler beş sent. Kazandıklarımla
beyzbol kartları, spor dergileri, çizgi romanlar
alır, kalanı da yazarkasa biçimindeki kumbarama
atardım. Tam ana babama uygun bir çocuktum ve
onların yaşamını biçimlendiren ilkeleri irdelemek gereğini
duymazdım. Son söz paranındı ve onun sesine kulak
verip dediklerini yaptığınız ölçüde, yaşamın dilini
öğrenmiş olurdunuz.
Bir seferinde elime bütün bir elli sentlik geçtiğini anımsıyorum. O zaman da şimdiki kadar seyrek rastlanan bu paranın nereden geldiğini kestiremiyorum; ama ister birisi vermiş olsun, ister ben kazanmış olayım, o paranın benim için ne kadar önemli olduğunu ve ne kadar büyük bir meblağ sayıldığını çok iyi biliyorum. O devirde elli sente on deste beyzbol kartı, beş çizgi roman, on çubuk şeker, elli akide şekeri alabilir ya da istersen hepsinden biraz biraz alıp paçal yaptırabilirdiniz.
Yarım doları arka cebime koyup bu minik serveti nasıl
harcayacağımı coşkuyla hesaplayarak dükkânın yolunu
tuttum. Ama yolda, hâlâ kavrayamadığım bir nedenden
ötürü para yok oldu. Paranın orada olduğunu biliyordum,
yine de bir kez daha yoklamak için elimi arka cebime
attım ki ne göreyim, para yoktu. Cebim mi delikti
acaba? Parayı son kez yoklarken pantolonun paçasın

dan mı düşürmüştüm? Hiç bilmiyorum. Altı-yedi yaşiarındaydım, o anda nasıl yıkıldığımı bugün bile anımsıyorum. Çok dikkatli olmaya çalışmıştım ve onca özen göstermeme karşın yine de parayı kaybetmiştim. Böyle bir şeyi nasıl yapabilmiştim? Herhangi bir mantıklı açıklama bulamadığım için, sonunda Tanrı'nın beni cezalandırdığına karar verdim. Nedenini bilmiyorum, ama Kadir-i Mutlak'ın cebime uzanıp parayı bizzat kendisinin aldığından da kuşkum yoktu.

#**

Yavaş yavaş aileme sırt çevirmeye başladım. Onlara
olan sevgim azalmış değildi; ama onların dünyası artık
bana pek çekici gelmiyordu. On, on bir, on iki yaşındaydım;
ve daha o zamandan kendi evimde bir mülteci,
bir sürgün gibiydim. Bu değişimlerin çoğu ergenliğe yorulabilir;
büyüdüğüm için kendimi düşünmeye başladığım
gibi basit gerçekle açıklanabilir; oysa değişikliklerin
hepsi o nedene bağlı değildi. Başka güçler de aynı anda
beni etkiliyordu ve daha sonra tutturduğum yola girmemde
tek tek hepsinin payı vardı. Beni etkileyen yalnızca
annemle babamın evliliklerinin çöküşünü izlemek
değildi; yalnızca ufak bir taşra kentine hapsolmanın getirdiği
yılgınlık değildi; yalnızca 1950'lerin sonundaki
Amerika'nın genel atmosferi değildi; ama bunların hepsini
üst üste koyduğun zaman materyalizme karşı olmak
için, paranın her şeyden daha değerli bir meta olduğu
yolundaki ortodoks görüşe karşı çıkmak için çok
güçlü bir neden ortaya çıkıyordu. Annemle babam paraya
değer verirlerdi de ne oldu? Para kazanmak için o
kadar uğraşıp didinmişler, paraya öylesine inanıp güvenmişlerdi;
buna karşın paranın çözümlediği her sorunun
yerine bir başkası gelmişti. Amerikan kapitalizmi,
insanlık tarihinde refahın doruğa çıktığı anlardan birini
yaratmıştı. Sayısız araba, dondurulmuş sebzeler, mucize
şampuanlar üretmişti; buna karşılık başkanlık koltuğunda Eisenhower oturuyordu, koca ülke daha fazla satın almak, daha fazla kazanmak, daha fazla harcamak, çevresindekilere ayak uydurma tutkusuyla yorgunluktan tükenip yere yığılıncaya kadar dolar ağacının çevresinde tepinerek dans etmek nöbetine tutulmuş devasa bir televizyon reklamına dönüşmüştü.
Aynı şeyleri hisseden tek kişinin ben olmadığımı çok geçmeden fark ettim. On yaşındayken, New Jersey'in Irvington Kasabası'ndaki bir şekerci dükkânında elime Mad Dergisi'nin bir sayısı geçti. O sayfaları okurken duyduğum yoğun ve neredeyse sersemletici hazzı hâlâ anımsıyorum. Okuduklarım, bana bu dünyada benim gibi düşünenler olduğunu, benim yeni yeni kurcalamaya başladığım kapıları başkalarının çoktan açtıklarını öğretti. Amerika'nın güneyinde zencilerin üzerine itfaiye hortumları tutuluyordu, Ruslar ilk Sputnik'i fırlatmışlardı ve ben bazı şeyleri fark etmeye başlıyordum.
Hayır, sana tezgahlamaya çalıştıkları dogmaları artık
yutmak zorunda değildin. Onlara karşı koyabilir, dalga
geçebilir, blöflerini görebilirdin. Amerikan yaşamının
sağlıklılığı, haysiyeti, dürüstlüğü yutturmacadan, reklam
palavrasından başka bir şey değildi. Gerçekleri irdelemeye
başladığın anda, çelişkiler su yüzüne vuruyor,
ikiyüzlülükler açığa çıkıyordu ve her şeye yepyeni bir
açıdan bakma olanağı doğuyordu... Bizlere 'herkese özgürlük
ve adalet' kavramını öğretmişlerdi; oysa gerçekte
özgürlük ile adalet çoğu kez birbiriyle çelişiyordu. Para
peşinde koşmanın adil olmakla ilgisi yoktu; o konuda
geçerli toplumsal ilke 'her koyun kendi bacağından asılır
görüşüydü. Bu piyasanın insanlıktan nasıl uzak olduğunu
kanıtlamak istercesine, neredeyse bütün atasözleri

de hayvanlar âleminden alınmıştı: kurtlar sofrası,
insan insanın kurdudur, boğalar ve ayılar, batan gemiyi
önce fareler terk eder, yaşamak güçlünün hakkıdır. Para,
dünyayı kazananlar ve kaybedenler, sahip olanlar ve

olmayanlar diye bölmüştü. Bu, kazananlar için eşi bulunmaz bir düzendi, peki ya kaybedenler ne olacaktı? Tanık olduğum ve bildiğim şeylere dayanarak, onların bir yana itileceklerini, unutulup gideceklerini kestiriyordum. Tabii bu çok kötüydü, ama onlar kaybetmişlerdi. Darwin'i baş filozof, Aesop'u şair-i âzam yapacak kadar ilkel bir dünya kurarsan başka ne bekleyebilirsin ki? Dünya dediğin bir orman, öyle değil mi? Wall Street'in göbeğinde kol gezen Dreyfuss aslanına bir bak hele. Bundan daha açık seçik mesaj olabilir mi? Ya yiyeceksin ya da seni yiyecekler. Buna orman yasası derler arkadaş ve eğer bunu kaldıramayacaksan, vakit varken kendini dışarı atmaya bak.
Ben o dünyanın hiç içine girmeden dışta kaldım. On üç-on dört yaşlarındayken, iş âleminin bensiz idare etmek zorunda kalacağına çoktan karar vermiştim. En kötü, en çekilmez, en kafası karışık çağımdaydım. Yeni keşfedilmiş idealizmin coşkusuyla yanıp tutuşuyordum; ve ulaşmak istediğim kusursuzluğun yarattığı kısıtlamalar beni yerden bitme bir püriten durumuna getiriyordu. Zenginlik belirtisi tantanalardan tiksiniyor, annemle babamın gösteriş merakıyla eve aldıkları her şeyi hor görüyordum. Yaşam adil değildi. Sonunda bu karara varmıştım ve bunu kendi kendime keşfettiğim için, gökten vahiy inmişçesine sarsıldım. Aylar geçtikçe, kendi şanslılığımla pek çok kişinin kısmetsizliğini bağdaştırabilmek giderek zorlaştı. Bana etek dolusu akıtılan ayrıcalıkları ve konforu hak etmek için ne yapmıştım? Babamın parası bunları sağlamaya yetiyordu, hepsi bu; ve annemle babamın para yüzünden kavga etmeleri, kavga edecek kadar paraları olduğu gerçeğinin yanında devede kulak kalıyordu. Bütün dünya halimizin vaktimizin ne kadar yerinde olduğunu anlasın diye alınmış o gıcır gıcır, yepyeni, pahalı arabamıza her binişimde ezilip büzülüyordum. Yoksullara, yokluk içindekilere, toplum
düzeninin mağdurlarına acıyordum ve öyle bir arabaya
binmek, yalnızca kendi adıma değil, bu tür şeylerin olmasına fırsat veren bir dünyada yaşadığım için utanç veriyordu bana.

**#

İlk işim iş sayılmaz. Ailem hâlâ arka çıkıyordu, kendimi geçindirmek ya da aile bütçesine katkıda bulunmak zorunda da değildim. Bu yüzden, herhangi bir baskı altında değildim ve zorunluluk olmayınca hiçbir şey de tehlikede olmuyordu. Para kazanmak hoşuma gidiyordu, ama bu parayı zorunlu ihtiyaçlar için kullanmam gerekmiyordu; sofraya ekmek getirmek gibi bir kaygım, kirayı denkleştirmek gibi bir derdim yoktu. O sorunlar daha sonra ortaya çıkacaktı. O sıralarda ise, beni bulunduğum yerden uzaklara taşıyacak bir çift kanat peşinde koşan bir lise öğrencisinden başka bir şey değildim.

On altı yaşındayken, iki ay, New York'un kuzeyindeki bir yaz kampında garsonluk yaptım. Ertesi yaz, Moe Amcamın Westfield, New Jersey'deki beyaz eşya dükkânında çalıştım. Kol gücüne dayanması ve fazla düşünmeyi gerektirmemesi açısından her iki iş de birbirine benziyordu. Tepsi taşımak ve kirli tabaklan sıyırmak, on beş metre uzunluğundaki treylerden buzdolaplarını indirmek ya da klima cihazı takmak kadar ilginç olmasa da, bunu önemli bir ayrım olarak görmüyorum.
Bu elmalarla armutları toplamak değil; söz konusu
olan, aynı yeşil elmanın iki farklı türü. Yaptığım işler
sıkıcı da olsa, her iki işimden de çok hoşnuttum. İşin sıkıcılığını
hissetmeme fırsat bırakmayacak kadar çok
renkli insan vardı çevrede, bir o kadar şaşırtıcı olay, bir
o kadar da yeni fikir; o yüzden de sırf çalışmış olmak için zamanımı boşa harcadığım duygusuna kapılmıyordum.
Kuşkusuz çalışmamın önemli bir nedeni paraydı,
ama iş yalnızca para değildi. Önemli olan kendimi tanı-

mak ve bu dünyadaki yerimin neresi olduğunu anlamaktı.

Çalıştığım kampta bile, öteki garsonlar da benim gibi on altı-on yedi yaşlarında lise öğrencileriyken, mutfaktaki yamakların hepsi tamamen farklı bir dünyanın insanlarıydı. Kimi yaşamda hep yenik düşmüş, kimi aşağı mahalle serserisi, kimi geçmişi karanlık olan bu adamları, kampın sahibi New York sokaklarından toplamış ve iki ay boyunca alacakları temiz hava, bedava yatak, karın tokluğu da cabası olmak üzere düşük ücretle çalışmaya razı etmişti. Çoğu, kampta uzun süre kalmıyordu. Günün birinde veda etmek zahmetine bile katlanmadan ortadan kaybolup kente dönüyorlardı. Bir-iki gün sonra gidenin yerine onun kadar yoldan çıkmış bir yenisi geliyor, o da fazla uzun ömürlü olmuyordu. Hiç unutmam, Frank diye asık suratlı, ters, ayyaş bir bulaşıkçı vardı. Eğrisi doğrusuna geldi, arkadaş olduk. Akşamlan iş bittikten sonra, mutfağın arkasındaki merdivenlere oturur konuşurduk. Frank kafası çalışan, okumuş biri çıktı. Springfield, Massachusettes'te bir sigorta şirketinde çalışmış; içkiye iyice tutsak oluncaya kadar üretken, vergisini ödeyen bir yurttaş olarak yaşamıştı. Başına neler geldiğini sormaya cesaret edemediğimi anımsıyorum; ama bir akşam o kendiliğinden açıldı ve başına gelenlerin herhalde epey uzun ve karmaşık olan öyküsünü ayrıntılara girmeden kısaca anlattı. On altı aylık bir süre içinde, yaşamında önem ve değer verdiği kim varsa hepsinin öldüğü söyledi. Bunu filozofça bir tavırla, sanki başka birinden söz edermişçesine anlattı, yine de sesinde belli belirsiz bir acı vardı. Önce annesi babası ölmüş, ardından karısı, sonra da iki çocuğu. Hastalıklar, kazalar, cenaze törenleri derken hepsi peş peşe gidivermiş ve Frank'in yüreği paramparça, darmadağın oluvermiş. "Kendimi koyverdim," dediydi; "başıma gelenlere artık aldırmıyordum, sonunda serseri olup çıktım."

Ertesi yıl Westfield'de de unutulmaz izler bırakan birkaç kişiyle daha tanıştım. Örneğin Carmen, dolgun vücutlu, ağzından bal akan ve bugüne kadar gördüğüm tek sakallı (düpedüz tıraş olurdu) kadın olan muhasebeci; sonra Joe Mansfield, iki fıtıklı ve odometresi üç kez silindiği halde yine 360.000 mili bulmuş hurda Chrysler'i olan tamirci çırağı. Joe iki kızını üniversitede okutuyordu ve gündüzleri beyaz eşya dükkânında, ek olarak da geceleri sekiz saat fırında ustabaşı olarak çalışıyordu. Uyuyup kalmamak için tepeleme yığılmış ekmek hamurunun yanına oturur, çizgi roman okurdu. Hayatımda gördüğüm hem en yorgun, hem de en enerjik insan oydu. Ağzından eksik etmediği mentollü sigaraları ve günlük gıdası olan on iki ya da on altı şişe portakallı gazoz onu ayakta tutardı; ama bir günden bir güne ağzına tek lokma yemek koyduğunu görmedim. Öğle yemeği yiyecek olursa, yorgun düşüp yığılacağım söylerdi. Fıtıkları da birkaç yıl önce iki işçiyle birlikte battal boy bir buzdolabını daracık merdivenlerden çıkartmaya çalıştıkları sırada olmuş. Dolap öteki adamların elinden kurtulmuş ve olanca ağırlığı Joe tek başına yüklenmek zorunda kalmış. İşte o yüz kilodan fazla ağırlığın altında ezilmemeye çalışırken yumurtaları torbadan fırlayıvermiş. Önce biri, sonra öteki yırtıldı, diye anlatırdı. Pat... pat... Ondan sonra ağır kaldırmaması gerekiyormuş, oysa ne zaman çok büyük bir parçayı yükleyecek olsak, hemen yardımımıza koşardı... kendimizi öldürmeyelim diye.

Biz derken, kendimi ve on dokuz yaşındaki kızıl saçlı Mike'ı kastediyorum. Mike incecik, sırım gibi, işaret parmaklarından biri olmayan ve hayatımda tanıdığım en hazırcevap insandı. Mike ile ben klima tesisatlarını takan ekiptik, montaja gidip gelirken mağazanın kamyonetinde saatlerce birlikte olurduk. Mike'ın her ağzını açtığında ardı arkası kesilmeden sıraladığı o şaşırtıcı benzetmeleri, atak fikirleri dinlemeye doyamazdım.

Müşterilerden biri kibirli tavır takınacak olsa, Mike (hemen hemen herkesin diyeceği gibi) "Ukala dümbeleği!" ya da (bazılarının diyeceği gibi) "Burnu havada!" demek yerine "Herif sanki kendi boku kokmazmış gibi davranıyor!" deyiverirdi. Mike'ın Tanrı vergisi bir yeteneği vardı; o yaz bu yetenekten nasıl yararlandığına kaç kez tanık oldum. Klima cihazı takmak için kaç eve gittikse, her seferinde tam biz işe dalmışken (vidaları takıyor, camdaki boşluğu kapatmak için üstüpü döşüyorken) odaya bir kız giriverirdi. Hiç şaşmazdı bu. Her seferinde de kız on yedi yaşında, her seferinde de güzel, her seferinde de sıkıntıdan patlayan, her seferinde de 'evin içinde şöyle bir dolaşan' biri olurdu. Kız göründüğü anda da bizim Mike şeytan tüylerini takınıverirdi. Sanki kızın geleceğini biliyormuş gibi, sanki ona ne söyleyeceğini daha önceden prova etmiş gibi, her zaman hazırlıklıydı. Oysa ben hep gafil avlanır ve Mike bülbül gibi, şakımaya başlayınca (külhani jestlerle, argo sözcüklerle süslü bir alay ıvır zıvırı peş peşe sıralardı) boynumu büküp işi bitirmeye çalışırdım. Mike konuştukça konuşur, kız gülümsedikçe yüzünde güller açardı. Mike bir şeyler daha söyler, bu kez kız kahkahayı koyverirdi. İki dakika içinde kırk yıllık arkadaş gibi olurlardı. Ben işi bitirip son kontrolleri yaparken, onlar birbirlerine telefon numaralarını verip cumartesi gecesi için sözleşirlerdi. Akıl alacak gibi değildi, harika bir şeydi, şaşkınlıktan ağzım açık kalırdı. Bu bir kez, haydi iki kez olsa rastlantı diyeceğim, ama aynı sahne sürekli yineleniyordu;
o yaz en azından beş-altı kez aynı şey oldu. Sonunda, şans kuşunun kendiliğinden gelip onun başına konmadığını istemeye istemeye kabullenmek zorunda kalmıştım. Mike, şansını kendisi yaratan biriydi.
* * *

Eylülde lise son sınıfa başladım. O yıl evde kaldığım son yıldı; aynı zamanda annemle babamın evliliklerinin de son yılıydı. Bu işin yürümeyeceği o kadar uzun zamandan beri belliydi ki, ayrılacaklarını bana Noel tatilinin sonunda haber verdiklerinde şaşırmak yerine rahat bir soluk aldım desem doğru olur.
Başından beri yıldızları barışmamıştı. Birlikteliklerini onca zaman sürdürmelerinin nedeni kendileri istediği için değil, 'sırf çocukların hatırı' içindi. Neden o kanıya vardım bilmiyorum, ama ayrılmalarından iki-üç yıl önce evin mutfak alışverişini babam üstlendiği zaman iplerin kesin olarak koptuğuna inanıyorum. O olay annemle babamın para yüzünden ettikleri son kavgaydı ve benim kafamda hep bardağı taşıran son damla olarak yer etti. Annemin alışverişe gittiği zaman market arabasını yerinden kalkmayacak kadar doldurmaya bayıldığı doğruydu; kız kardeşimle benim istediğimiz abur cuburu almaktan hoşlandığı doğruydu; evimizde hep iyi ve bol kepçe yemek olduğu, kilerin de her zaman ağzına kadar dolu olduğu da doğruydu. Ama bunlara yetecek paramızın olduğu ve annemin market kasasına akıttıkları yüzünden aile bütçemizin sarsılmayacağı da bir gerçekti. Yine de babam, annemin harcamalarına ipin ucu kaçmış gözüyle bakıyordu. Sonunda duruma el koydu, ama ipin ucunu en olmayacak yerden tuttu ve hiçbir erkeğin karısına yapmaması gereken bir şeyi yaptı. Annemi görevinden azletti. O günden itibaren, eve yiyecek getirme sorumluluğunu kendisi üstlendi. Haftada bir, iki, hatta üç kez, işten dönerken yol üstünde bir yerlerde durup (sanki işi başından aşkın değilmiş gibi) station vagonun arkasını yiyecek içecekle dolduruyordu. Annemin özenle seçtiği etlerin yerini, boyun ve kürek
etleri aldı. Ünlü markalar yerlerini sıradan ürünlere
bıraktı. Okul dönüşü atıştırdığımız lezzetli abur cuburun
arkası kesildi. Annemin bir gün olsun ağzını açıp
yakındığını duymadım, ama bu durumu büyük bir he

zimet olarak gördüğünden kuşkum yok. Artık kendi evinde sözü geçmiyordu; buna karşı çıkmaması, hakkını geri almak için uğraşmaması onun bu evliliği çoktan gözden çıkardığını gösteriyordu. Kaçınılmaz son gelip çattığında, üzüntü, gözyaşı ve son dakika pişmanlıkları yaşanmadı. Aile sessiz sedasız dağılıverdi. Annem (kız kardeşimle beni alarak) Newark'in Waequahic tarafında bir apartmana taşındı; babam ise ölünceye kadar o koca evde tek başına yaşadı.
İşin tuhafı, bu olaylar beni çok mutlu etti. Sonunda gerçeğin su yüzüne çıkmasına seviniyordum ve bunun sonucu olarak yaşanılan kargaşayı ve değişiklikleri de hoş karşılıyordum. Bu, bir bakıma özgürlük gibi, kurtuluş gibi bir şeydi, karatahtanın silindiğini, yeni bir yaprak açıldığını bilmek bana coşku veriyordu. Yaşamımın koskoca bir bölümü sona ermişti ve bedenim liseyi bitirmek, annemin taşınmasına yardım etmek gibi işleri sürdürse bile, aklım çoktan başka yerlere gitmişti. Sorun benim evi terk etmek üzere oluşum değildi, evin kendisi yok olmuştu. Artık bir yerlere gidip de sonunda dönülecek bir yer yoktu; yapılacak tek şey çekip gitmekti.

Lise bitirme törenine bile gitmek zahmetinde bulunmadım. Bunu, lise bitirmenin benim için ne kadar önemsiz olduğunu kanıtlamak için söylüyorum. Sınıf arkadaşlarım keplerini cüppelerini giyip diplomalarını aldıkları sırada, ben Atlantik'in karşı yakasına varmıştım.
Okul, erken gitmeme izin vermişti, ben de haziran başında New York'tan kalkacak bir öğrenci gemisinde kendime yer ayırtmıştım. Biriktirdiğim paranın hepsi o yolculuğa gitti. Doğum günümde verilen paralar, mezuniyet için verilen paralar, Bar Mitzvah'ta verilen paralar, yazları çalışıp da biriktirdiklerim, tam olarak anımsamıyorum, ama bin beş yüz dolar kadar para. O dönem 'günde beş dolara Avrupa' devriydi ve paranı idareli harcayacak olursan, gerçekten de günde beş dolar yeterliydi. Geceliği yedi franklık (1 dolar 40 sent) bir otelde kalıp bir aydan uzun süre Paris'i gezdim; İtalya'ya, İspanya'ya, İrlanda'ya gittim. İki buçuk ay içinde on kilo zayıfladım. Gittiğim her yerde, o bahar başladığım roman üzerinde çalışıyordum. Allah'tan yazdıklarımın hepsi kayboldu, ama o yaz boyunca kafamda taşıdığım öykü, benim için gittiğim her yerden ve karşılaştığım herkesten daha gerçekti. Özellikle Paris'te çok hoş insanlarla tanıştım, ama çoğunlukla yalnızdım; kimi zaman kafamın içinde sesler duyacak kadar yapayalnızdım. O on sekiz yaşındaki delikanlıyı şimdi nasıl değerlendirmek gerektiğini Tanrı bilir. Bakıyorum da, kendimi bir muamma, içinde anlaşılmaz fırtınalar kopan, çelimsiz, deli bakışlı, biraz dokunaklı, umarsız dürtülerin, ânında değişen kararların tutsağı, başında kavak yelleri f\ ," esen biri olarak görüyorum. Benim suyuma giden biri olursa, ben de açık, içtenlikli, sevecen ve olumlu davranıyordum. Aksi halde çevreme bir duvar örüyor, sesimi soluğumu çıkarmadan sanki orada değilmişim gibi bir tavır alıyordum. Kendime hem inanıyor, hem güvensizlik duyuyordum. Hem yürekli, hem ödlektim. Hem çevik, hem hantal, hem dediğim dedik, hem duruma göre . değişkendim; sözün kısası çelişkili bir ruhun yürüyen, soluk alan, elle tutulur bir anıtıydım. Yaşama daha yeni başlıyordum, oysa daha o zamandan aynı anda iki ayrı yöne gidiyordum. O zamanlar farkında değildim, ama eğer bir yere varacaksam, başkalarının iki katı çaba göstermem gerekliydi.
Gezinin en tuhaf bölümü son iki haftasıydı. Tamamen James Joyce ve Ulysses ile ilgili nedenlerden ötürü Dublin'e gittim. Herhangi bir planım yoktu. Gitmekteki tek amacım orada bulunmaktı, gerisi kendiliğinden gelir diye düşünüyordum. Turizm bürosu, beni kentin merkezine otobüsle on beş dakika uzaklıktaki Donnybrook'ta bir pansiyona yerleştirdi. Orada kaldığım süre içinde, pansiyon işleten yaşlıca karı kocanın ve iki-üç

müşterinin dışında kimseyle konuşmadım desem yeridir.
Barlardan birine adım atma cesaretini bulamadım. Gezi sırasında tırnağım batmıştı ve bu her ne kadar gülünç görünse de, bana hiç de öyle gelmiyordu. Başparmağımın içine bıçağın ucunu sokmuşlar gibiydi. Yürümek cehennem azabıydı; yine de sabahın köründen akşamüstüne kadar ayağımı öğüten o daracık pabuçlarla Dublin sokaklarını arşınlıyordum. Acıya dayanmasına dayanırdım da, acıya katlanmak için gösterdiğim çaba beni kendi içime daha da hapsediyor, sosyal bir varlık olmaktan çıkartıyordu. Pansiyonda sürekli kalan, yarı çatlak bir Amerikalı bunak vardı. Illinois ya da Indiana-lı, yetmiş yaşlarında bir emekli. Adam durumumu öğrenince, annesinin hikâyesini anlatmaya koyuldu; kadının batık tırnağı varmış da, yıllarca hiç önemsememiş, biraz merhem sürerek, biraz pamuk koyarak geçiştirmeye çalışmış, ama işi kökünden çözümlememiş de, sonunda başparmağı kanser olmuş, hastalık oradan ayağına, oradan bacağına, sonunda bütün bedenine yayılarak kadının ölümüne neden olmuş. Adam annesinin çektiklerini en ufak ayrıntısına kadar (tabii benim iyiliğim için) anlatmaktan usanmıyor ve benim ne kadar çok etkilendiğimi gördükçe, hikâyeyi sil baştan yineliyordu. Etkilendiğimi yadsıyacak değilim. Can sıkıcı bir rahatsızlık, canımı tehdit eden bir felakete dönüşüyordu ve ben harekete geçmekte ne kadar gecikirsem, sonumun kötü olması olasılığı o kadar artıyordu. Kente inerken yolumun üstündeki Şifa Bulmaz Hastalıklar Hastanesi'nin önünden her geçişimde başımı öteye çeviriyordum. Yaşlı adamın anlattıkları aklımdan çıkmıyordu. Ölüm üzerime doğru yürüyordu ve bu yaklaşan ölümün belirtileri her yerde kendini gösteriyordu.
Kentteki gezintilerimde bir-iki kez Torontolu bir
hemşire bana eşlik etti. Adı Pat Gray'di, o da benimle
aynı gün pansiyona gelmişti. Kıza deliler gibi âşık oldum;
ama bu, umutsuz bir sevda, daha başından kaybe

dilmiş bir girişimdi. Sorun yalnızca benim ona göre fazlasıyla genç ya da duygularımı açamayacak kadar utangaç olmam değildi; kız bir başkasına tutkundu. Adam tabii ki irlandalıydı ve kızın Dublin'e geliş nedeni de oydu. Bir gece saat yarım sularında sevgilisinin yanından pansiyona döndü. Daha uyumamıştım, romanımı çiziktiriyordum; kız kapımın altından sızan ışığı görünce kapıyı vurup içeri girebilir miyim, dedi. Ben yatağa girmiş, defterimi dizlerime dayamış çalışıyordum. Kız kahkahalar atarak, yanakları içkiden al al, coşkudan fıkır fıkır bir halde yanıma geldi ve daha ağzımı açmaya kalmadan boynuma sarıldığı gibi öptü beni. O anda bir mucize oldu, düşlerim gerçeğe dönüştü sandım. Meğer yanılmışım. Öpmeme bile fırsat bırakmadan, kız kendini geriye çekti, irlandalının o gece evlenme teklif ettiğini, kendisinin dünyanın en mutlu kızı olduğunu anlatmaya başladı. Açık yürekli, kısa saçlı, masum bakışlı, Kanada şivesiyle içtenlikli konuşan bu güzel genç kadın, sevinçli haberi paylaşmak için beni seçmişti. O kısacık bir an süren inanılmaz umutlanmanın ardından duyduğum düş kırıklığını gizlemeye çalışarak onu kutladım; ama o öpücük elimi ayağımı kesmiş, kemiklerimi eritmişti; yapabildiğim tek şey falso vermemeye çalışmak oldu. Ö anda kendimi kontrol edebildiysem, bunu ancak kendimi bir tahta parçasına dönüştürerek başarabildim. Hiç kuşkusuz, bir tahta parçası terbiyesizlik etmez, ama coşkulu bir kutlama için de pek uygun kaçmaz.

Bunun dışında, yaşantım yalnızlık, sessizlik ve yürüyüşle geçiyordu. Phoenix Park'ta kitap okuyor, kıyı boyunca yürüyüp Joyce'un Martello Kulesi denilen evine gidiyor, Liffey Çayı'nın o yakasından bu yakasına geçip duruyordum. O sıralarda Watts ayaklanmaları sürüyordu;
O'Connell Sokağı'ndaki bir büfede gazete
manşetlerini okuduğumu anımsıyorum; bir de bir akşam
üzeri insanlar işten çıkmış evlerine koştururken

Yoksullara Yardım Kurumu'nun bandosu eşliğinde şarkı söyleyen ufak bir kızcağızı anımsıyorum -insanların çektiği acıları ve Tanrı'nın mucizelerini dile getiren hüzünlü, acıklı bir şarkıydı-, kızın sesi bugün bile içimi cız ettiriyor. En kalpsiz insanı bile diz çöktürüp ağlatacak cinsten, pırıl pırıl, dupduru bir sesti ve işin tuhaf yanı, gelip geçen hiç kimsenin kıza aldırış etmemesiydi. İşten çıkma saatinin o aceleci kalabalığı hiç oralı olmadan kızın yanından geçiyor ve sokaktaki insanlar onun ne kadar farkına varmıyorlarsa, kız da ayılı derecede onların varlığından habersiz bir halde Kuzey'in o tuhaf, ölgün akşam ışığında köşede durmuş şarkısını söylüyordu. Kırık kalplere ilahi okuyan, paçavralar içinde minik bir kuşa benziyordu.
Dublin büyük bir kent değildir; o nedenle çok geçmeden her yerini öğrendim. Kentte yaptığım yürüyüşler, yabancılar arasında bir hayalet gibi gezinmek, sinsice dolaşmak dürtüsüyle önüne geçemediğim bir zorunluluk haline geldi ve iki hafta sonra sokaklar çok kişisel bir niteliğe bürünüp benim iç dünyamın bir haritası gibi oldu. Yıllar boyunca ne zaman yatağa girip gözlerimi yumsam, kendimi yeniden Dublin'de buluyordum. Yavaş yavaş içim geçmeye başladığında, nedendir bilinmez kendimi hep o sokaklarda yürürken görüyordum. Oralarda başıma önemli bir şey gelmiş olmalıydı, ama ne olduğunu hiç kestir emiyordum. Korkunç bir şey olmalıydı; belki de o günlerin yalnızlığı içinde kendi içimdeki karanlığa bakmış, kendi derinliklerimle karşılaşmış ve kendimi ilk kez görmüştüm.

* * *

Eylülde Columbia Universitesi'ne başladım ve ondan sonraki dört yıl boyunca parayı hiç kafama takmadım. Ara sıra çeşitli işlerde çalışıyordum; ama o yıllar
gelecekle ilgili plan yapmanın, nasıl para kazanacağımı
düşünmenin sırası değildi. O dönemde kitaplarla haşır
neşirdim; Vietnam Savaşı'nı sorguluyordum; yapmaya
niyetlendiğim şeyi nasıl yapacağımı düşünüyordum.
Ekmek parası kazanmak aklıma gelse bile, bu ancak gel

geç ve gelişigüzel bir düşünce oluyordu. Olsa olsa marji

nal bir yaşam biçimim olur, sıradan yaşamın uç nokta

larında birkaç lokma kazanmaya çalışan, aç bir şair gibi
yaşarım diye düşünüyordum.
Üniversite öğrenciliğimde çalıştığım işler yine de çok yararlı oldu. Bu işler bana en azından kol işçiliğini kafa işçiliğine yeğlememin sağlam bir temeli olduğunu öğretti. Örneğin üniversite ikinci sınıfta bir yayınevi, eğitici filmlere söz yazmam için beni işe aldı. Çocukluğumda bu tür 'görsel-işitsel destek' programlarından çoğunu izlediğim için, kendimin de arkadaşlarımın da sıkıntıdan nasıl patladığımızı çok iyi anımsıyordum. Sınıftan çıkıp yirmi-otuz dakika (tıpkı sinemaya gitmiş gibi) karanlıkta oturmak çok hoşumuza giderdi; ama ekrandaki aptal aptal görüntüler, anlatıcının tekdüze sesi ve bir sonraki resme geçmek için öğretmene düğmeye basmasını hatırlatan 'tıng' sesi içimizi bayardı. Çok geçmeden odayı fısıltılar, kıkırdaşmalar sarar, bir-iki dakika sonra da buruşturulmuş kâğıttan toplar havada uçuşmaya başlardı.
Bir başka öğrenci kuşağına da aynı işkenceyi çektirmek istemiyordum; o yüzden elimden geleni yapıp sözlere biraz canlılık, biraz parıltı getirmeye niyetlendim. İşe başladığım gün, yönetici, şirketin hazırladığı eski filmleri izleyip işin forman hakkında fikir edinmemi istedi. Filmlerin içinden rasgele birini seçtim. 'Hükümet' ya da 'Hükümete Giriş' gibi bir adı vardı.
Adam makarayı makineyi taktıktan sonra, filmi
seyredeyim diye beni yalnız bıraktı. Film başladıktan
iki-üç dakika sonra beni irkilten bir söze rastladım. Metinde
demokrasi fikrini eski Yunanlıların icat ettiği söyleniyordu
ve görüntüde de togalar içinde birtakım sa

kaili adamların resmi vardı. Oraya kadar bir diyeceğim yoktu, ama konuşma (ting: Capitol binasının bir resmi görüntüye giriyordu) Amerika'nın demokrasiyle yönetildiğini belirterek sürüyordu. Makineyi kapattım, koridordan geçip yöneticinin kapısını vurdum. "Filmde bir yanlışlık var," dedim. "Amerika demokrasiyle yönetilmiyor. Cumhuriyetle yönetiliyor. İkisi arasında büyük fark var."
Adam, sanki Stalin'in torunuyum demişim gibi baktı bana. "Bu küçük çocuklar için, üniversiteliler için değil," dedi. "Ayrıntılara giremeyiz."
"Bu ayrıntı değil ki," dedim, "çok önemli bir fark.
Gerçek demokraside herkes her konuda oy kullanır. Oysa biz, bizim yerimize oy kullansınlar diye temsilciler seçiyoruz. Bu kötüdür demiyorum. Gerçek demokrasi tehlikeli olabilir. Azınlığın da haklarının korunması gerekir, cumhuriyet de bize bunu sağlar. Bütün bunlar Federal Yasalarda yer alıyor. Hükümet, çoğunluğun diktasına karşı koruyucu önlemler alır. Çocukların bunu bilmeleri, öğrenmeleri gerek."
Tartışma epey kızıştı. Ben dediklerimin doğruluğunu, filmde söylenenlerin yanlış olduğunu kanıtlamaya kararlıydım; yönetici ise bunu kabul etmeye yanaşmıyordu. Ağzımı açıp konuşmaya başladığım anda beni bir çıban başı olarak mimlemişti ve fikrinden caymayacaktı. İşe başladıktan yirmi dakika sonra kapı dışarı edildim.
Birinci sınıfı geçtiğim yaz Catskills'teki Commodore Otel'de bulduğum bahçıvanlık işi çok daha iyiydi. O işi, kalifiye olmayan, şansı da yaver gitmeyen, kısacası toplumun alt tabakasında sürünenleri işe alan, Manhattan'daki New York Eyaleti İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığıyla bulmuştum. Önemi, dolayısıyla parası az da olsa, o iş en azından kent dışına çıkıp sıcaktan kaçma fırsatını veriyordu. Arkadaşım Bob Perelman ile birlikte kuruma yazıldık ve ertesi sabah Short Line Otobüs Şirketi'nin bir otobüsüyle New York'un Monticello'suna gönderildik. Otobüsün atmosferi, üç yıl önce tanık olduğum görüntünün aynıydı, otobüsteki öteki yolcular da, yaz kampında garsonluk ederken omuz omuza çalıştığım aynı aylak ve sefil takımıydı. Tek fark, bu kez benim de onlardan biri olmamdı. Otobüs biletinin parası da, iş bulma kurumunun ücreti de ilk bordromuzdan kesileceği için, uzunca bir süre çalışmadıkça para kazanmamız olanaksızdı. Kimileri işi beğenmeyip birkaç gün sonra ayrıldılar. Ellerine bir şey geçmedi... beş parasız, memleketlerinden millerce uzakta, canlarına okunmuş bir halde ortada kahverdiler.
Commodore, her yanı dökülen, küçük bir tesisti. Çevredeki rakipleri Concorde ve Grossinger's ile boy ölçüşecek durumda değildi; ve otelde geçmişteki güzel günlerin anısını taşıyan hüzünlü ve nostaljik bir hava vardı. Bob'la ben yaz sezonunun açılmasından birkaç hafta önce otele vardık. Görevimiz temmuz ve ağustosta müşteriler gelmeden önce bahçeye çekidüzen vermek, göze hoş görünecek bir hale getirmekti. Çimleri biçtik, çalıları kestik, süprüntüleri topladık, duvarları badana ettik, tel kapıları onardık. Bize minik bir kulübe verdiler; plaj kabininden bile küçük, kutu gibi bir döküntüydü. Yavaş yavaş odamızın duvarlarını şiirlerle donattık - bir yandan şişe şişe Budweiser deviriyor, bir yandan komik şiirler, açık saçık taşlamalar ve romantik dörtlükler döktürerek katıhrcasına gülüyorduk. Yapacak daha iyi bir şey bulamadığımız için bira içiyorduk ve bize çıkarılan yemeği yutabilmek için umudumuzu katık ediyorduk. O sırada tesiste ancak bir düzine kadar işçi vardı ve bize yerilen karavana da kısıtlı bütçeye göre çıkarılıyordu. Öğle akşam hep aynı yemeği yiyorduk:
Çin usulü Chung Kine erişteli tavuk; konserveyi açıp önümüze bunu koyuyorlardı. O günden bugüne otuz yıl geçti; ağzıma o tatsız yemekten bir lokma koymaktansa aç gezmeyi hâlâ yeğlerim.

Otelin iç bakım ve onarımını üstlenmiş olan ve o yaz birlikte çalıştığım Casey ve Teddy olmasaydı, bu konudan söz açmak gerek kalmazdı. Casey ile Teddy on yıldan uzun bir süredir birlikteydiler ve artık birbirinden kopmaz bir ekip, diyalektik bir birim haline gelmişlerdi. Bir yerden başka bir yere, bir işten başka bir işe sanki tek kişiymişler gibi bir arada dolaşıp duruyorlardı. İki can arkadaş, aynı kabuk içindeki iki bezelye tanesi gibiydiler. Homoseksüel değildiler, birbirleriyle hiçbir cinsel yakınlaşmaları yoktu, yalnızca dosttular. Casey ve Teddy klasik Amerikan serserileriydiler; bir Steinbeck romanının sayfalarından fırlamış iki mevsimlik ırgata, iki boş gezenin boş kalfasına benziyorlar di. Ama öylesine komik, sarhoşlukları öylesine tatlı, öylesine kafa dengi ve espriliydiler ki, arkadaşlıklarına doyum olmuyordu. Kimi zaman artık unutulmuş iki komedyene, vodvillerden ve sessiz sinema günlerinden kalma bir çift palyaçoya benzetirdim onları. Laurel ve Hardy'nin ruhu onlarda yaşıyor gibiydi; ama bunlar kendilerini gösteri sanatının sınırlarıyla bağlamıyorlardı.
Gerçek dünyanın bir parçasıydılar ve rollerini yaşam
sahnesinde oynuyorlarc'\
Casey ciddi, Teddy komikti. Casey ince uzun, Teddy yusyuvarlaktı. Casey beyaz, Teddy siyahtı. İzin günlerinde kente inerler, bir güzel kafayı çekerler; sonra bir örnek saç kesimi ya da bir örnek gömleklerle eriştеli tavuk karavanasına yetişirlerdi. Bütün paralarını aynı bingoya yatırırlar, ikisi de kuruşu kuruşuna aynı yerlere harcardı. Gömlekleri büyük şamata koparan birer olay olurdu.
Bir örnek gömleklerini giyip yan yana dururlar ve
sanki dünyanın en komik esprisini yapıyormuş gibi birbirlerini
göstererek kahkahayı patlatırlardı. Giydikleri
akla gelebilecek en cafcaflı, en çirkin gömleklerdi; insanın
göz zevkine çifte darbe indiren birer rezaletti ve Casey
ile Teddy bunları giyip Bob'la benim karşıma dikil

diklerinde çok hoş bir şey yapıyorlarmış gibi keyiflenirlerdi. Sonra Teddy otelin alt katındaki balo salonuna koşar, piyanonun başına geçer ve Porto Şarabı Konçertosu adını verdiği parçasını çalmaya başlardı. Bir buçuk saat boyunca hiçbir melodi kuralına uymayan emprovize notaların gürültüsüyle balo salonunu inletirdi. Teddy'nin pek çok yeteneği vardı; ama bu yeteneklerin arasında müziğe yatkınlık yoktu. Oysa Teddy, akşam alacasında hayatından memnun bir İstiridye gibi piyanonun başına yayılıyor; kendisiyle ve dünyayla barışık bir Dadaist maestro gibi çalıyordu.
Bana anlattığına göre, Teddy Jamaika'da doğmuş;
2. Dünya Savaşı'nda İngiliz Donanması'na yazılmış. Savaş sırasında gemisi torpidoyla batırılmış. Ne kadar (dakika mı, saat mi, gün mü?) süre sonra kurtarılmış bilemiyorum; ama sonunda onu bir Amerikan gemisi bulmuş. Ondan sonra Amerikan donanmasında kalmış ve savaşın sonunda da Amerikan vatandaşı olmuş. Bu hikâye bana biraz tuhaf göründü, ama kendisi öyle anlattı; üstelik ben kim oluyordum da onun anlattıklarından kuşkulanacaktım? Son yirmi yıl boyunca, Teddy bir insanın yapabileceği her şeyi yapmış, her türlü işe girip çıkmıştı. Seyyar satıcılık, Green Village'da kaldırım ressamlığı, barmenlik, ucuz meyhanelerde kafa çekmek.
Bunların hiçbirini umursamıyordu. Anlattığı her öyküden sonra davudi sesiyle bir kahkaha patlatıyordu. Bu kahkaha kendi gülünç durumuna gösterilen sonsuz bir saygı selamı; konuşmaktaki tek amacının kendi kendisiyle alay etmek olduğunun bir göstergesi gibiydi. Kalabalık yerlerde olay çıkartır; şımarık çocuklar gibi hareket eder; herkesin blöfünü görürdü. Onunla birlikte olmak insanı yorardı; ama yine de bela çıkartmaktaki ustalığının hayran olunacak bir yanı vardı. Neredeyse bilimsel bir yaklaşımla bela çıkartır; sanki bir deney yapıyormuş, toz duman yatışınca her şeyin nereye konacağını görmek için ortalığı sarsıyormuş gibi davranırdı.

Teddy anarşistti; ve hırslı biri olmadığı, başkalarının sahip olmak istedikleri şeylere sahip olma isteği duymadığı için de kendinden başka kimsenin kuralını tanımıyordu.

Casey ile nerede ve nasıl tanıştığı konusunda hiçbir fikrim yok. Teddy'nin bu arkadaşı, kendisi kadar renkli biri değildi; onunla ilgili olarak aklımda kalan tek şey, adamda hiç koku ve tat duyusu olmayışıydı. Casey yıllar önce bar fedailiği yapmış ve kafasına yediği bir yumruktan sonra koku alma duyusunu yitirmişti. O yüzden de, ne yerse yesin, mukavva çiğniyormuş gibi bir tat alıyordu. Gözlerini kapatacak olsanız, ne yediğini söyleyemezdi. Erişteli tavuk ya da havyar, patates ya da puding, onun için hiçbir farkı yoktu. Bu kusuru dışında, temiz giyinen, orta sıklet bir adamdı. New York-İrlanda şivesi ona sokak çocuğu havası veriyordu.
Görevi, Teddy'nin esprilerine gülmek ve arkadaşının işi hapse düşecek kadar ileriye götürmesine engel olmaktı. Teddy o yaz neredeyse hapsi boylayacaktı... Bir gece Monticello'daki bir lokantada yemek listesini kapıp ayağa fırladı ve "Bu Japon işi köpek mamalarını bana yutturamazsınız!" diye bağırmaya başladı. Casey bin güçlükle onu yatıştırdı da yemeğimizi bitirebildik. Tabii arada gittiğimiz yerin Japon lokantası olmadığını da söylemeye gerek görmüyorum.
Bütün nesnel standartlara göre, Casey ile Teddy birer hiçtiler; egzantrik birer deliden başka bir şey değildiler; ama yine de benim üzerimde unutulmaz bir etki bıraktılar ve onlar gibisine bir daha hiç rastlamadım. Belki de Commodore Otel gibi yerlerde iş aramamın nedeni buydu. Bu alanda bir meslek edinmeye niyetli değildim; ama dünyanın bu gözden uzak, kıyıda köşede kalmış yerlerinde kısa sürede olsa bulunmak, bana hep ilginç keşifler sunuyor, eğitimimi hiç beklemediğim yöntemlerle yaşam okulunda geliştiriyordu. Casey ve Teddy, buna en iyi örnektir. Onları tanıdığımda on do

kuz yaşındaydım ve ikisinin o yaz yaptıkları bugün hâlâ düş gücümü besleyen bir kaynak oluyor.

* # *

1967'de, Columbia Universitesi'nin üçüncü sınıfı yabancı ülkede okuma programına kaydolarak Paris'e gittim. Liseyi bitirdikten sonra Paris'te geçirdiğim birkaç hafta, orada yaşamak hevesimi coşturmuştu; bu yüzden tekrar Paris'e gidebilme fırsatına balıklama atladım.

Paris hâlâ o eski Paris'ti; ama ben oraya ilk gidişimdeki insan değildim artık. Son iki yılı kitaplara gömülerek geçirmiştim ve yepyeni bir dünya kafamın içini doldurmuş, yaşamı altüst eden değişikliklerle kan değişimine uğramıştım. Edebiyat ve felsefe konularında benim için bugün de önemli olan ne varsa, hepsini o iki yıl boyunca öğrendim. Şimdi bakıyorum da, onca kitabı nasıl okuduğuma şaşırıyorum. Akıllara durgunluk verecek kadar çok sayıda kitabı su içercesine hatmediyor, kitaplardan oluşan ülkeleri, koca kıtaları bir oturuşta yutuyor, yine de okumaya doyamıyordum. Elizabeth dönemi oyun yazarları, Sokrates öncesi filozoflar, Rus romancıları, Sürrealist şairler. Beynim tutuşmuş gibi, hayat memat sorunuymuş gibi okuyordum. Bir kitap bir başka kitabı peşinden sürüklüyor, bir düşünce bir başka düşünceye yol açıyordu; ve bir aydan ötekine her konudaki düşüncelerim tamamen değişiyordu.
Öğrenim programı müthiş bir düş kırıklığı oldu. İstediğim her konferansa ve derse (örneğin College de France'da Roland Barthes'ın derslerine) katılabileceğim hayaliyle büyük planlar yaparak Paris'e gittim; ama program yöneticisiyle bunları konuşmaya gittiğimde, adam hepsini unutmamı söyleyerek kestirip attı. Bunlar söz konusu bile olamaz, dedi. Fransız dil ve gramer derslerine girmen, belirli sınavlardan geçmen, şu kadar

tam şu kadar yarım kredi notu alman, şu derse şu kadar saat, bu derse bu kadar saat devam etmen gerekir. Bu bana çok saçma, ancak bebekler için düzenlenebilecek bir program olarak göründü. Ben bunları çoktan aştım dedim. Zaten Fransızca biliyorum. Neden sil baştan yapayım? Kurallar böyle, işte bu kadar, dedi.
Yönetici öylesine katı, bana karşı öylesine nefret dolu, coşkumu küstahlık diye yorumlamaya ve kendisine hakaret ettiğimi düşünmeye öylesine hazırdı ki, yıldızımız hiç barışmadı. Adama karşı kişisel bir düşmanlığım yoktu; ama o bu anlaşmazlığımızı kişisel bir çekişmeye dönüştürmek niyetindeydi. Bana tepeden bakmak, gücüyle beni ezmek istiyordu ve konuşmamız uzadıkça, ona karşı koyma duygum da pekişiyordu. Sonunda artık dayanamadım. Peki dedim, eğer kurallar böyleyse ben vazgeçiyorum. Programı da bırakıyorum, üniversiteyi de bırakıyorum, her şeyden vazgeçiyorum. Sonra ayağa kalktım, adamın elini sıktım ve odadan çıktım.

Bu yaptığım delilikti. Diploma almamayı umursamıyordum; ama üniversiteyi bırakmak demek, askerlik tecilimi de kaybetmek demekti. Vietnam'daki asker sayısının ürkütücü bir hızla artırıldığı o günlerde, kendimi bir anda askere alınabilecek duruma düşürmüştüm. Savaşı destekliyor olsaydım bunun bir sakıncası olmazdı; ama desteklemiyordum. Savaşa karşıydım ve hiçbir güç beni savaşmaya zorlayamazdı. Beni askere almaya kalkışacak olurlarsa, askerlik hizmetini reddedecektim. Beni tutuklayacak olurlarsa, hapse gidecektim. Bu kategorik bir karar, değişmez, mutlak bir tavırdı. Yaşamımı mahvetmek pahasına da olsa, savaşa katılmayacaktım.
Dediğimi yaptım ve üniversiteyi bıraktım. Hiç korkum yoktu; en ufak bir kuşkum ya da tereddütüm yoktu; gözü kapalı değil, gözü açık olarak bu işe daldım. Kafamı taşa vuracağımı bekliyordum, ama öyle olmadı. Tam tersine, kendimi bir tüy kadar hafif, havada uçar
gibi hissediyordum. Onu izleyen aylarda olabildiğince özgür ve mutluydum.
Clement Sokağı'nda, eski kapalıçarşı Marche Saİnt-Germain'in tam karşısındaki küçük bir otelde kalıyordum. Ucuz, ama temiz ve iki yıl önce kaldığım tahtakurusu yuvasından birkaç gömlek üstün bir yerdi.
Oteli işleten genç çift de bana çok iyi davranıyordu. Adamın adı Gaston'du (şişman, kısa bıyıklı, beyaz gömlekli ve her zaman siyah önlük giyen bir adamdı). Gaston günün büyük bölümünü zemin kattaki kafenin müşterilerine hizmet etmekle geçirirdi. Kafe, hem çevredekilerin uğrak yeri, hem de otelin resepsiyonu işlevini yapan ufacık bir yerdi. Orada sabah kahvemi içiyor, gazetemi okuyor ve otomatik makinede oyun oynuyordum.

O aylarda, tıpkı Dublin'de yaptığım gibi, uzun uzun yürüyordum; ama saatlerce de odama kapanıp harıl harıl okuyor ve yazıyordum. O sıralarda yazdıklarımın çoğu kayboldu; ama şiirler yazdığımı, şiirler çevirdiğimi ve (yarı Buster Keaton filmleri havasında, yarı felsefi tap dansı yapısında) uzun ve alabildiğine karmaşık bir sessiz film senaryosu yazdığımı anımsıyorum.
Son iki yıl içinde onca kitap okumamın yanı sıra, başta
Morningside Heights'tan biraz yürüyüp Broadway'e çıkınca
gittiğim Thalia ve New Yorker sinemalarında olmak
üzere sık sık film izlemiştim Thalia Sineması'nda
her gün 'iki film birden' gösterilirdi. Öğrenci bileti elli
sent olduğu için de, günün yarısını üniversitede geçiriyorsam,
yarısını da o sinemada geçirirdim. Sinema açısından,
Paris New York'tan da daha iyiydi. Cinematheque'teki
ve nehrin sol yakasındaki sinemalarda gösterilen
eski filmleri hiç kaçırmıyordum. Bu işe kendimi öylesine
kaptırdım ki, bir süre sonra yönetmen olma hayalleri
kurmaya başladım. Hatta işi daha da ilerletip Paris
Film Enstitüsü I.D.H.E.C.'ye nasıl girebileceğimi
araştırdım; ama başvuru formlarının kabarıklığı öylesi

ne gözümü korkuttu ki, hepsini doldurmak zahmetine katlanamadım.
Odamda ya da sinemada olmadığım zamanlar, kitapçıları dolaşıyor, ucuz lokantalarda yemek yiyor, çeşitli insanlarla tanışıyor, bu arada bir de bel soğukluğu geçiriyor (çok acı çektirmişti) ve genellikle de her yaptığım seçimden büyük hoşnutluk duyuyordum. Kendimi hiç o aylardaki kadar iyi hissetmedim desem, abartmış sayılmam. Kendi kendimle barışıktım ve bu minik cennetimin bir gün mutlaka sona ereceğini bilmeme karşın bunu uzatmak, o bitiş saatini olabildiğince ertelemek için elimden geleni yapıyordum. Kasımın ortalarına kadar idare ettim. New York'a döndüğümde sonbahar sömestri yarılanmıştı. Öğrenci kaydımı yenileyebileceğimi hiç sanmıyordum; ama üniversiteye gidip bu konuyu görüşürüm diye aileme söz vermiştim. Ne de olsa benim için kaygılanıyorlardı, ben de bu sözümü yerine getirmeyi onlara karşı bir borç olarak görüyordum. O görevi yerine getirdikten sonra Paris'e dönüp iş aramak niyetindeydim. Askerliğin canı cehenneme diyordum. Sonunda 'asker kaçağı' muamelesi görsem de umurumda değildi.
Ama hiçbir şey sandığım gibi olmadı. Columbia'daki dekanlardan birinden randevu aldım. Adam öylesine sempatik, öylesine benim tarafımı tutan bir tavır içindeydi ki, birkaç dakikada elim kolum bağlandı, savunmasız kaldım. Hayır, dedi. Aptallık ettiğim görüşünde olmadığını söyledi. Ne yapmak istediğimi çok iyi anlıyor ve bu girişimimi hayranlıkla karşılıyordu. Öte yandan, bir de savaş konusu olduğundan söz etti. Columbia, istemediğim halde beni askere göndermeyi de, askere gitmediğim için hapse düşmemi de istemiyordu. Eğer üniversiteye dönmek istiyorsam, kapılar açıktı. Hemen yarın derse girmeye başlayabilirdim ve kayıtlarda da devamsızlık ettiğim hiç görülmeyecekti.
Böyle bir adamla nasıl tartışılabilir? Yalnızca işini yapan bir görevli gibi davranmıyordu. Fazlasıyla sakindi; dediklerimi can kulağıyla dinliyordu. Çok geçmeden, dekanı ilgilendiren tek şeyin, yirmi yaşındaki bir çocuğu yanlışa düşmekten korumak, hiç gereği yokken yaşamını mahvetmesini engellemek olduğunu ve bunu içtenlikle istediğini anladım. Üstelik, ileride yaşamımı mahvetmek, yanlış adımlar atmak için nasılsa fırsat olacaktı, n'est-ce pas? Kendisi de pek yaşlı değildi, olsa olsa otuz-otuz besindeydi. Onunla bir daha hiç karşılaşmadığım halde, adı bugün bile aklımda. Dekan Platt. O ilkbaharda öğrenci grevi yüzünden üniversite kapandığı zaman, yönetimin tutumunu protesto etmek için dekan da görevinden istifa etti. Sonradan Birleşmiş Milletler'de işe girdiğini duydum.

* * *

Columbia'daki olaylar 1968 başlarından, bizim sınıfın mezun olduğu ertesi hazirana kadar sürdü. O süre içinde normal çalışmalar tamamen durdu. Kampus, gösterilerin, oturma grevlerinin, yavaşlatma eylemlerinin yer aldığı bir savaş alanına döndü. Ayaklanmalar, polis baskınları, açlık grevleri ve fraksiyon çatışmaları gırla gidiyordu. Nutuklar çekiliyor, ideolojik bölünmeler oluyor, her yandan öfke fışkırıyordu. Ortalık biraz yatışır gibi olunca, hemen yeni bir sorun gündeme getiriliyor ve olaylar yeniden patlak veriyordu. Uzun vadede bakılacak olursa, herhangi bir önemli kazanım sağlandığı yoktu. Spor salonu için önerilen yer değiştirildi; okul bazı isteklerini geri çekti, başkan istifa etti, yerine bir başkası geldi. Hepsi o kadar. Binlerce kişinin çabalamasına karşın, fildişi kule yıkılmadı. Ama yine de, bir süre sallandı, birkaç taşı yerinden oynayıp düştü.
Ben eylemlerden bir kısmına katıldım, bir kısmından
ise uzak durdum. Kampus binalarından birinin işga

line katıldım, polis tarafından hırpalandım, bir gece nezarette kaldım; ama çoğunlukla olayları dışarıdan izleyen, eylemcilere sempati duyan bir turist gibiydim. Katılmak istesem de, yapım grup eylemlerine uygun değildi. Yalnızlık duygusu iliklerime işlemişti ve hiçbir zaman Dayanışma gemisine binmeyi beceremiyordum. Ne olursa olsun, ben minik sandalımda kürek çekmeye devam ediyordum; belki eskisine oranla biraz daha umutsuzdum, belki nereye gittiğimi bilmiyordum, yine de kayığımdan inmemekte direniyordum. Zaten istesem de, belki kayıktan inmeme fırsat olmayacaktı. Akıntıya kapılmış sürükleniyordum ve küreklere tutunabilmek için var gücümü sarf ediyordum. Kürekleri bırakacak olsam, boğulup giderdim.
Kimileri boğuldu. Kimileri kendi dürüstlüklerinin ve soylu amaçlarının kurbanı oldu, çok can kaybedildi... Benden bir üst sınıftaki Ted Gold, West Village'daki taş binalardan birinde yaptığı bombanın kazayla patlaması sonucunda paramparça oldu. Çocukluk arkadaşım ve Columbia yurdunda yatak komşum olan Mark Rudd, Yeraltı Havası adlı örgüte katıldı ve on yıldan uzun bir süre kaçak yaşadı. Konuşmaları benim gözümde birer zekâ ve uzak görüşlülük örneği olan Öğrenci Derneği sözcüsü Dave Gilbert, Brinks soygununa katıldığı için yediği yetmiş beş yıllık cezasını çekmek üzere halen hapishanede gün sayıyor. 1969 yazında, Batı Massachusettes'te bir kız arkadaşımla mektup atmak için postaneye gittik. Kız kuyrukta sıra beklerken, ben de FBI'ın aradığı on kişiyi gösteren afişe baktım. O on kişiden yedisi tanıdık çıktı.
Üniversitedeki son iki yılım bu hava içinde geçti.
Okuldaki huzursuzluğa ve sürekli kaynaşmaya karşın,
yine de yazı yazmaya zaman ayırabildim; ama bu çabam
pek verimli olmadı. İki roman yazmaya başladım,
sonra yarıda bıraktım; hoşuma gitmeyen birkaç oyun
yazdım; düş kırıklığı ile sonuçlanan şiirler yazıp dur

dum. O noktadaki hırsım ve özlemlerim yeteneklerimden daha büyüktü; o yüzden çoğu kez başarısızlığa düştüğüm için karamsarlık ve yılgınlık duyuyordum. Gururlandığım tek başarılı uğraşım Fransızcadan yaptığım şiir çevirileriydi; ne var ki bu ikinci planda kalan bir yan uğraştı ve varmayı düşlediğim noktaya çok uzaktı. Ama cesaretim hepten de kırılmamıştı. Her şeye karşın yazmaya devam ettim ve Columbia Daily Spectator Gazetesi'nde kitap ve film eleştirileri yazmaya başladıktan sonra, yazılarım sık sık basılır oldu. Herhalde bir yerden başlamak gerekiyor. Belki istediğim hızla ilerleyemiyordum, ama en azından ilerleme yönünde adım atıyordum. Ayaklarımın üzerinde duruyor, adım adım ilerliyordum; fakat nasıl koşacağımı henüz bilemiyordum.

Şimdi geri dönüp o günlere baktığımda, kendimi parça parça bir halde görüyorum. Aynı anda çeşitli savaşlar veriliyordu ve benim parçalarım geniş bir savaş alanının çeşitli yerlerine dağılmış, her biri farklı bir açıdan boğuşuyor, farklı dürtülerle hareket ediyor, farklı bir benlik taşıyordu. Bu, beni kimi zaman kişiliğimle hiç bağdaşmayan davranışlara sürüklüyordu. Gerçekte olmadığım biri gibi oluyor; belli bir süre bir başka kılığa bürünüp kendimi yeniden yarattığımı sanıyordum. Dalgın, somurtkan halim bir anda geveze ve alaycı bir kişiliğe dönüşüyordu. Çalışkan, kitap kurdu entelektüel, arkasını dönüverip Harpo Marx'i manevi babası gibi kucaklayabiliyordu. Bu antikalıklardan çeşitli örnekler verebilirim, ama o günlerin havasını en iyi yansıtan, öğrencilerin edebiyat dergisi The Columbia Review'a. çiziktirdiğim bir yazıdır. Şu anda hiç anımsamadığım nedenlerden dolayı, Birinci Yıllık Christopher Smart Ödülü'nü başlatmayı kendime görev edinmiştim. Son sınıftaydım.
Yarışma koşulları derginin sonbahar sayısının
arka sayfasında yayımlandı. Aşağıdaki cümleleri o yazıdan
rasgele seçiyorum: "Bu ödülün amacı, günümüzün

en büyük anti-kişilerini... dünyevi hırsların tümünü reddeden, zengin sofralarına sırt çeviren yetenekli kişileri tanıtmaktır... Christopher Smart'ı kendimize örnek aldık... 18. yüzyılda yaşamış bir İngiliz olan Smart, kafiyeli beyit biçemini icat ettiği için kendisini bekleyen şan ve şöhrete sırt çevirmiş... içkiyi, deliliği, dinsel fanatikliği ve kehanetler döktürmeyi seçmişti. Bu aşırılıklarda kendi doğru yolunu bulmuş; İngiltere'nin akademik şairleri tarafından övgülenen yeteneğini reddederek kendi gerçek büyüklüğüne ulaşmıştı. Son iki yüzyıl boyunca horlanan ve alay konusu edilen, şanı şerefi çamura bulanan... Christopher Smart, adı sanı bilinmeyenler dünyasına itilmiştir. Kahramanların olmadığı çağımızda, onun adını yeniden canlandırmak istiyoruz."

Bu yarışmanın amacı, başarısızlığı ödüllendirmekti. Sıradan, günlük yılgınlıklar ve tökezlemelerin değil, görkemli düşüşlerin, kendi kendini sabote etmenin büyük örnekleri peşindeydim. Bir başka deyişle, en büyük olanaklardan en önemsiz sonuca ulaşmış; yaşama her türlü avantaj, her türlü yetenek, her türlü başarı olanağıyla başlayıp bir hiç durumuna gelmiş olan kişiyi seçmek istiyordum. Yarışmacıların, kendilerinin ya da tanıdıkları birinin başarısızlığını anlatan elli ya da daha çok sözcükten oluşan bir yazı yazmaları isteniyordu. Kazanana Christopher Smart'ın karton muhafaza içinde iki ciltlik Toplu Yapıtları verilecekti. Sonuçta yarışmaya katılmak için hiçbir başvuru olmaması, benden başka kimseye şaşırtıcı gelmedi.

Tabii ki, bu bir şaka, edebi bir dalga geçmeydi; ama bu mizah yaklaşımımın altında huzursuzluk veren, hiç de gülünç olmayan bir şeyler vardı. Başarısızlığı yüceltme dürtüsü nereden kaynaklanıyordu? Bu alaycı, küstah, ukala anlatım biçeminin nedeni neydi? Belki yanılıyorum, ama bana öyle geliyor ki, bunların tümü korkunun, kendime biçtiğim o belirsiz gelecekten duyduğum dehşetin bir ifadesiydi; ve de bu yarışmayı düzenlemek

teki temel amacım kendimi birinci seçtirmekti. O deli saçması yarışma kuralları, kendi geleceğimle bahse girmenin, yaşamın bana indirmeye hazırlandığı şamarları savuşturmanın bir yoluydu. Kaybetmek kazanmak, kazanmak kaybetmek demekti; o yüzden akla gelebilecek en kötü duruma düşsem bile, manevi bir zafer ilan edebilecektim. Bu belki züğürt tesellisiydi, ama zaten çoktandır tüm umudumu yitirmiştim. Korkumu açığa vurmaktansa, alaycılık ve küstahlık çığının altına gömmeye çalışıyordum. Bunların hiçbirini bilinçli yapmıyordum. Yalnızca yenilgilerle dost olmaya, beni bekleyen mücadelelere karşı kendimi katılaştırmaya, güçlendirmeye çalışıyordum. O günleri izleyen birkaç yıl boyunca, en beğendiğim İngilizce cümle, Elizabeth dönemi şairlerinden Fulke Greville'in bir sözü oldu: "Ben, kara öküzün çiğnediği insanlar için yazıyorum."

Sonunda Christopher Smart'la karşılaştım. Belki gerçek Christopher Smart değildi; ama onun yeniden dünyaya gelmiş bir kopyası, umut veren bir yeteneğin başarısızlığa uğrayışının ve edebi parıltısını yitirişinin canlı örneğiydi. Son sınıfı okuduğum yılın ilkbaharıydı; mezun olmama birkaç hafta kalmıştı. Nereden çıktığı belli olmayan biri Columbia Kampusu'na geldi ve birden ortalığı karıştırıverdi. Başlangıçta onun varlığından pek haberdar değildim; ama onunla ilgili anlatılan hikâyeler bölük pörçük kulağıma çalmıyordu. Örneğin, kendisine 'Doktor' dediğini, Amerikan ekonomik sistemi ve insanlığın geleceğiyle ilgili bilinmeyen birtakım nedenlerle hiç tanımadığı insanlara paralar dağıttığını duyuyordum. Ancak, o sıralarda dört yanımız tuhaflıklarla dolu olduğu için, bunların üzerinde durmadım.

Bir akşam, birkaç arkadaşım, Sergio Leone'nin son çevirdiği spagetti westerni seyretmek için Times Alanı'na inelim dediler. Sinemadan sonra Broadway ile 48. Sokak'ın kesiştiği yerdeki Metropole Cafe'ye gittik. Metropole bir zamanlar birinci sınıf bir caz-barmış; ama

şimdi duvardan duvara aynaları, yanar döner ışıkları ve yüksek bir platform üstünde dans eden yarım düzine tangalı kızla tipik bir üstsüzler barı olmuştu. Arka köşelerden birindeki masaya oturup içkilerimizi içmeye başladık. Gözümüz karanlığa alışınca, arkadaşlardan biri karşı köşede tek başına oturan 'Doktor'u gördü. Adamın yanına gidip bizim masaya davet etti. Sakallı, hırpani görünüşlü adam yanıma oturup da Gene Krupa'dan, buranın ne hale geldiğinden söz etmeye başlayınca, gözümü dansözlerden ayırıp çoktan unutulmuş olan bir zamanların efsanevi romancısı H.L. Humes'un elini sıktım.

Humes, 1950'lerde çıkan The Paris Review Dergisi'nin kurucularındandı, ilk iki kitabı (Yeraltı Kenti ve insanlar Ölür) büyük başarı kazanmıştı; ama Humes tam adını duyurmaya başlayacağı sırada birden ortadan kayboluvermişti. Edebiyat haritasından silinmiş ve bir daha da adı sanı duyulmamıştı. Başından geçenleri tam olarak bilmiyorum; ama kendisinden dinlediğim bölük pörçük hikâyelerden anladığım kadarıyla epey sıkıntı çekmiş, çok çileli günler geçirmiş. Şok tedaviler yapılmış, karısından ayrılmış, birkaç kez akıl hastanesinde yatmış. Dediğine göre, yazmayı kendi istediği için değil, sağlık nedenleriyle bırakmak zorunda kalmış. Elektro-şok tedavisinin fizyolojik sistemini altüst ettiğini ve ne zaman eline kalem alacak olsa bacaklarının şiştiğini ve dayanılmaz ağrılar çekmeye başladığını anlattı. Söylediğine göre, artık yazamadığı için, 'mesajını' dünyaya sözlü olarak aktarmak zorundaydı.
Bunu yapmakta ne kadar ustalaştığını da o akşam gösterdi. Önce üstsüzler barında, sonra da Broadway'i kesen yetmiş sokak boyunca Morningside Heights'a yürüdüğümüz sırada, adam makineli tüfek hızıyla konuşarak, konuyu bir toplayıp bir dağıtarak, o güne kadar duyduğum hiçbir şeye benzemeyen bir monologla kafalarımızı ütüledi. Anlattıkları çağdaş vizyonlu bir nevzuhur peygamberin yüksekten atıp tutmaları; paranoya ile parlak zekânın amansız ve tutkulu bir biçimde fışkırması; dinleyenleri dilleri tutulacak kadar şaşkına çeviren bir hız ve beklenmedik sıçramalarla gerçeklerden metaforlara, oradan spekülasyona uzanan sarsıcı bir zihinsel yolculuktu... Bize özel bir misyonla New York'a geldiğini söyledi. Cebinde on beş bin dolar varmış; eğer finans ve kapitalizmin temel yapısıyla ilgili kuramları doğru çıkarsa o parayı Amerikan yönetimini al aşağı etmek için kullanabilecekmiş. Aslında olay çok basitti. Doktor'un babası yeni ölmüş ve söz konusu parayı ona miras bırakmıştı. Dostumuz da bunu kendi keyfine harcamak yerine, başkalarına dağıtmak niyetindeydi. Paranın tamamını birden vermeyecek, herhangi bir belirli kişiye ya da kuruma da aktarmayacak, ama herkese, dünyadaki bütün insanlara bölüştürüp dağıtacaktı. Bunu yapmak için bankaya gitmiş, çeki bozdurmuş ve parayı ellişer dolarlık banknotlar halinde çekmişti. Kartvizitim dediği bu üç yüz Ulysses S. Grant portresiyle kendisini gelecekteki işbirlikçilerine tanıtacak ve tarihin en büyük ekonomik devrimini başlatacaktı. Para dediğin neydi ki; insanlar ona değer vermeyi seçtikleri için bir değer kazanan kâğıt parçasıydı.
Sistem, inançla yürütülüyordu. Doğrular ve gerçeklerle değil, kolektif inançla yürüyordu. Bu inancın temeline dinamit konacak olursa, insanlar birdenbire sistemden kuşku duymaya başlarsa ne olacaktı? Kuramsal olarak, bu durumda sistem çökecekti. Doktor'un girişe

ceği deneyimin amacı, kısaca buydu. Hiç tanımadığı in

sanlara dağıtacağı ellişer dolar birer armağan değil, daha iyi bir dünya yaratmak için verilen savaşın birer silahı olacaktı. Yapacağı bu hovardalıkla, insanın aklını başına toplayıp paranın zihinlerimizi bulandıran büyüsünü bozabileceğini göstermek istiyordu. Para verdiği herke

se, bunu hemen harcamasını söylüyordu. Parayı harca, birilerine ver, dolaşıma sok ve parayı verdiğin insanlara

sen de aynı şeyi yapmalarını söyle, diyordu. Bir gecede tepki zinciri oluşacak; göz açıp kapayana kadar havada yığınla ellilikler uçuşacak ve sistemin çivisi çıkmaya başlayacaktı. Her yana dalgalar yayılacak; binlerce, hatta milyonlarca farklı kaynaktan gelen nötron zerrecikleri minik lastik toplar gibi odalarda zıplamaya başlayacaklar ve bunlar yeterli hıza, yeterli yoğunluğa ulaşınca birer mermi gücüne dönüşerek duvarları çatlatacaklardı.

Anlattıklarına kendisinin ne ölçüde inandığını bilemem. Akıl dengesi bozulmuş olsa da, onun kadar zeki birisinin, herhangi bir fikrin saçma olup olmadığını yine de anlaması gerekirdi. Bunu hiçbir zaman açıkça söylemedi, ama söylediklerinin deli saçması olduğunu içten içe kabullendiğini sanıyordum. Bunu kabullenmesi, tabii ki işin keyfini çıkarmasını, her fırsatta her önüne gelene planını anlatmasını engellemiyordu; ama bunu gerçek bir siyasal eylem gibi değil de, daha çok şamatalı bir gösteri havasında yapıyordu. H.L. Humes, Mars'taki kumanda merkezinden emir alan çatlak bir şizofren değildi.
Kendi bilincinin sığ sularında karaya oturmuş, tükenmiş
bir yazardı; ve her şeyden vazgeçip yaşamı hepten
yadsımak yerine, moral bulmak için bu minik komediyi
yaratmıştı. Dağıttığı paralar ona yeniden izleyici
kazandırıyor ve bu komediyi seyredenler olduğu sürece
o da esintili, esrik bir one-man show yapıyordu. Bir palyaço gibi sıçrıyor, perendeler atıyor, alevler arasından atlıyor, kendini topun ağzından gülle gibi atıyor ve gördüğüm kadarıyla bu gösterinin her ânından büyük keyif alıyordu.
O gece bizimle birlikte Broadway'de yürürken de
müthiş bir gösteri yaptı. Çağlayan gibi dökülen sözcüklerin,
kesik kahkahaların, tırmalayıcı kozmolojik melodilerin
arasında birden durup dönüyor, yoldan geçen
yabancılarla konuşmaya başlıyor; sözü yarısında kesip
birilerinin eline ellişer dolarlıklar sıkıştırıyor ve bunu
yarın dünyanın sonu gelecekmiş gibi hemen harcamalarını tembihliyordu. O gece sokak bir delişmenlik sahnesine dönüştü. Bu sahnenin baş oyuncusu, o kargaşadaki fareli köyün kavalcısı da Doktor'du. O çılgınlığa kapılmamak elde değildi; ayrıca Doktor'un performansını çok da eğlenceli bulduğumu itiraf etmeliyim. Ne var ki yolun sonuna yaklaştığımızda, ben tam eve gitmek üzereyken olmayacak bir yanlış yaptım. Gecenin biri ya da ikisi olmuştu. Sağımda yürüyen Doktor'un mırıldandığını duydum. "Delikanlılar, içinizden birinin kıvrılıp yatabileceğim bir yeri var mı?" dedi. Adam öylesine bu dünya ile ilgisiz, her şeye öylesine kayıtsız görünüyordu ki, hiç duraksamadan atıldım. "Tabii," dedim, "istersen benim kanepede yatabilirsin." Sözümü ikiletmediğini söylememe gerek yok. Tabii, başıma ne iş açtığımdan haberim olmadığını da söylememe hiç gerek yok.
Sorun, adamdan hoşlanmamam ya da geçinememiz değildi. Doğrusu istenirse ilk birkaç gün işler tıkırındaydı. Doktor kanepeye yerleşti; neredeyse hiç kımıldamıyor, ayağını yere bile değdirmiyordu. Arada bir kalkıp tuvalete gitmenin dışında, sürekli oturuyor, pizza yiyor, marijuana içiyor ve konuşuyordu. Pizzalarını (onun parasıyla) ben alıyordum; uyuşturucuyla başımın hoş olmadığını beş-altı kez yineledikten sonra marijuana ikramından da vazgeçti Ama konuşmanın ardı arkası gelmiyordu; ilk gece döktürdüğü kuru sıkı palavraları al baştan tekrarlıyordu; fakat söyledikleri daha bir elle tutulur, daha bir belirgin, daha bir derli topluydu. Saatler geçiyor, Doktor'un çenesi kapanmak bilmiyordu. Ben odadan çıksam bile, o konuşmayı sürdürüyor, çıktığımın farkına bile varmadan fikirlerini duvarlara, tavana, abajurlara anlatıp duruyordu.
Ev biraz daha büyük olsa, hiç sorun çıkmayacaktı.
Ama yalnızca iki oda bir mutfaktı ve yatak odam karyoladan
başka bir şeyin sığamayacağı kadar küçük oldu

ğundan, çalışma masam ister istemez oturma odasında duruyordu ve kanepe de oradaydı.
Doktor kanepede çöreklendiği sürece, benim iki satır yazmam kesinlikle olanaksızdı. İlkbahar sömestri bitmek üzereydi, derslerimi tamamlayıp mezun olabilmek için yazmam gereken dönem ödevleri vardı. İlk iki gün çalışmaya yeltenmedim bile. Biraz daha vaktim olduğunu, paniklemeye gerek olmadığını düşündüm. Nasıl olsa Doktor birkaç güne kalmaz giderdi, ben de masama kavuşup çalışmaya başlayabilirdim. Ama üçüncü günün sabahı, konuğumun gitmeye hiç de niyetli olmadığını fark ettim. Bunu benim konukseverliğimi kötüye kullanmak için yapmıyordu; yalnızca gitmek fikri aklının ucundan bile geçmemişti. Ne yapmam gerekiyordu acaba? Onu kapı dışarı etmeye gönlüm elvermezdi. Zaten ona fazlasıyla acıyordum ve böylesine kesin bir tavır koymayı göze alamazdım.
Sonraki birkaç gün çok zor geçti. Tatsızlık çıkarmamak, bir-iki ufak değişiklikle durumu katlanılabilir hale getirmek için elimden geleni yaptım. Belki sonunda başarabilirdim; ama üç-dört gün sonra Doktor'u yatak odasına yerleştirdim ve ben de çaresizlik içinde oturma odasına taşındım. Bu, ömrümün en güzel pazar günlerinden birinde oldu ve olanların bütün suçu da bendeydi. Bir arkadaşım beni basketbol oynamaya çağırdı; ben de Doktor'u evde yalnız bırakmaktansa yanımda götürdüm. Her şey yolundaydı. Ben basketbol oynuyordum; o da sahanın kenarında oturmuş radyo dinliyor, kendi kendine ya da yakınından geçen arkadaşlarımla konuşuyordu. Ama eve dönerken, sokakta biri bizi görüp yanımıza geldi. "Vay, demek senin yanında saklanıyormuş," dedi. O çocuktan oldum olası pek hoşlanmazdım; Doktor'un yerini kimseye söylememesini tembihlerken de, ha ona söylemişim, ha sokaktaki elektrik direğine, hiç fark etmeyeceğini kestirdim. Ve daha ertesi gün sabahın köründe kapı çalınmaya başladı.
Kampusun ünlü kişisi bulunmuştu ve H.L. Humes da o gizemli, bir haftalık yokluğunun ardından müritleriyle yeniden buluşmaktan pek mutluydu. Gün boyu on dokuz-yirmi yaşındaki gençler eve doluştu; yerlere oturup Doktor'un bilgece fikirlerini kendilerine aktarmasına kulak verdiler. Onların gözünde Doktor, hocalarının öğrettiği yalanların içyüzünü gören filozof kral, metafizik paşa, kutsal bohemdi ve anlattıklarını dinlemeye do-yamıyorlardı.
Müthiş tepem attı. Ev yirmi dört saat işleyen bir toplantı salonuna dönmüştü ve her ne kadar bundan Doktor'u sorumlu tutmak istesem de, suçun onda olmadığını biliyordum. Müritleri, çağrılmadan, randevu almadan, kendiliklerinden gelmişlerdi. Kalabalık akın etmeye başladıktan sonra Doktor'dan onları geri çevirmelerini istemekle güneşe artık parıldamamasını söylemek arasında hiç fark yoktu. Doktor konuşmak için yaşıyordu. Konuşmak, onun unutulup gitmeye karşı son savunma siperiydi ve bu çocuklar yanında olduğu, dizinin dibine çöküp her dediğini can kulağıyla dinledikleri için, o da her şeyin sona ermediği kandırmacasıyla geçici de olsa kendini avutuyordu. Buna bir diyeceğim yoktu. Gelecek yüzyıla kadar konuşmayı sürdürse de umurumda değildi. Tek istediğim bu işi benim evimde yap-mamasıydı.
Acımak ile bıkkınlık arasındaki bocalamada, ödlekçe bir ödün verdim. Bu olay, habersiz ziyaretçilerin evde olmadığı o ender anlardan birinde oldu. Doktor'a evimde kalabileceğini, onun yerine benim evi terk edeceğimi söyledim. Yapmam gereken çok işim olduğunu ve başını sokacak bir yer bulmadan onu sokağa atmak yerine, Newark'a, annemin evime gidip ödevlerimi orada yazacağımı anlattım. Tam bir hafta sonra dönecektim, geldiğimde de onun gitmiş olmasını bekliyordum.
Bu planı anlatırken, Doktor dikkatle dinledi. Sözümü
bitirince, anlayıp anlamadığını sordum. Doktor en sa

kin, en caz şarkıcısı ses tonuyla "Tamam arkadaş," dedi,
"çaktım dalgayı." Ve konu orada kapandı. Başka şeylerden konuştuk; gecenin bir saatinde Doktor, yıllar önce Paris'teyken arada bir Tristan Tzara ile satranç oynadığından söz etti. Onunla ilgili olarak aklımda kalan birkaç somut gerçekten birisi de bu. H.L. Humes'un ağzından çıkanların neredeyse geri kalan hepsi zaman içinde aklımdan çıktı. Sesi hâlâ kulağımda, ama söylediklerinin pek azı aklımda kaldı. O görkemli konuşma maratonları, aklın uç noktalarına yapılan o zoraki yürüyüşler, planlarını, tertiplerini ve gizli haberleşmelerini saatlerce dinlemeler, bunların hepsi anılarımda belli belirsiz bir hale geldi. Sözcükler belleğimde yalnızca bir vızıltı, ne olduğu seçilemeyen anlamsız bir uğultudan başka bir şey değil.
Ertesi sabah çantamı toplayıp gitmeye hazırlanırken,
Doktor bana para vermeye kalktı. Reddettim, ama
o ısrar etti. At yarışı kumarbazları gibi cüzdanından çıkardığı ellilikleri sallayarak bunları almamı, benim iyi bir çocuk olduğumu, 'serveti paylaşmamız' gerektiğini söyleyip duruyordu ve sonunda bu ısrar karşısında pes edip üç yüz dolar aldım. Bunu yaptığım için o zaman çok bozuldum; hâlâ da aklıma geldikçe bozuluyorum. O işe bulaşmamak, oynadığı acıklı oyunda rol almamak istiyordum; ama sonunda ilkelerim yerle bir olunca aklım çelindi ve para hırsı ağır bastı. Üç yüz dolar 1969'da iyi paraydı ve paranın cazibesi benden güçlü çıktı. Parayı cebime soktum, Doktor'un elini sıkıp vedalaştım ve kendimi sokağa attım. Bir hafta sonra döndüğümde ev derlenmiş toplanmış, pırıl pırıldı ve Doktor görünürlerde yoktu. Söz verdiği gibi gitmişti.
Onu daha sonra yalnızca bir kez gördüm. Bir yıl kadar sonraydı, 4 numaralı otobüsteydim. Tam 110. Sokak'a sapacağımız sırada, pencereden onu gördüm; Beşinci Cadde ile Central Park'ın kuzey ucunun kesiştiği köşede duruyordu. Kötü görünüyordu.
Giysileri buruşuktu, kendisi kir pas içindeydi ve «özlerinde daha önce hiç görmediğim bir yitik, boş bakış vardı. Daha ağır uyuşturuculara başlamış olmalı, diye düşündüm. Sonra otobüs ilerledi ve onu gözden kaybettim. Daha sonraki günlerde ve haftalarda Doktor'u yeniden göreceğimi umdum, ama hiç görmedim. Aradan yirmi beş yıl geçti ve beş-altı ay kadar önce The New York Times'm ölüm ilanları sayfasında ölüm haberini gördüm.

* * *

Yavaş yavaş, uydurma yazılar yazmayı öğrendim, sipariş üzerine yazı yazmaya kendimi alıştırdım. Columbia'daki son iki yılım boyunca, önüme çıkan her free-lance işi kabul ediyor; beni otuz yaşıma kadar geçindirecek... ve sonunda da yıkılmama yol açacak olan ucuz edebiyata ısınıyordum. Galiba bu bana biraz da romantik geliyordu; bir dışarlıklı olarak kendimi kabul ettirmek ve iyi yaşamak konusunda başkalarının fikirlerini izlemek yerine kendi ayaklarımın üzerinde durabileceğimi kanıtlamak istiyordum. Yaşamım, ancak ve ancak kendi silahlarıma tutunup boyun eğmeyi reddedersem iyi olacaktı. Sanat kutsaldı ve sanatın çağrısına ayak uydurup ilerlemek demek, senden istenen her özveriyi yerine getirmek, ne olursa olsun amacının saflığından dönmemek demekti.
Fransızcam işe yarıyordu. Dili bütün incelikleriyle
bilmesem de, verilen çeviri işlerinin altından kalkacak
kadar biliyordum. Örneğin sanatla ilgili yazılar çeviriyordum;
bir de Fransız Büyükelçiliğinin personelindeki
reorganizasyonu anlatan yüz sayfadan uzun sıkıcı bir
yazı çevirdim. İlkbahar döneminde liseli bir kıza ders
verdim; her cumartesi sabahı kentin bir ucundan öteki
ucuna gidiyor, kıza şiirden söz ediyordum. Bir başka sefer
de bir arkadaşımı taramayarak, (herhangi bir ücret

almadan) açık havadaki bir toplantıda Jean Genet'nin yanında kürsüye çıktım, onun Kara Panterleri savunan konuşmasını çevirdim. Kulağının arkasına kırmızı bir çiçek iliştirmiş olan Genet, Columbia Kampusu'nda bulunduğu süre içinde boyuna geziniyor ve boyuna gülümsüyordu. New York'ta olmaktan mutlu görünüyordu; o gün kampusta kendisine gösterilen ilgiden de çok hoşnut kaldı. Birkaç akşam sonra, Broadway ile 114. Sokak'ın köşesindeki öğrenci barı olan West End'de bir tanıdıkla karşılaştım. Porno kitaplar çıkartan bir yayınevinde çalışmaya başladığını ve açık saçık kitap yazmayı denemek istersem, roman başına bin beş yüz dolar vereceklerini söyledi. İstemek ne kelime, balıklama daldım işe; ama yirmi-otuz sayfa yazdıktan sonra tıkandım. O malum şeyi anlatmanın pek çok yolu yöntemi vardı; ve benim eş anlamlı sözcük damarım çok geçmeden suyunu çekti. Onun yerine, okur kitlesi olarak öğrencileri hedefleyen uyduruk bir dergiye kitap eleştirileri yazmaya başladım. Derginin beş para etmediğini kestirdiğim için, iş olsun diye takma ad kullanıyordum.
Quinn adını seçtim, Paul Quinn. Anımsadığım kadarıyla yazı başına yirmi beş dolar alıyordum.
1969'un sonundaki askerlik kurasında 297'yi çekerek askerlikten sıyırdım. Bir kura kartıyla paçamı kurtardım ve yıllardır beni yiyip bitiren karabasan bir anda sona erdi. Bu beklenmedik şans için kime teşekkür etmeliydim acaba? Bir alay üzüntü ve sıkıntıdan kurtulmuş, kelimenin tam anlamıyla yaşamımın dizginlerini yeniden elime geçirmiştim. Duyduğum rahatlık anlatılır gibi değildi. Artık hapse girmek diye bir şey söz konusu olamazdı. Her yönden ufkum açıktı ve istediğim yöne gitmekte özgürdüm. Fazla bir yüküm olmadıkça, ayaklarımın dayandığı yere kadar gitmekten hiçbir şey alıkoyamazdı beni.
Birkaç ay sonra bir petrol tankerinde çalışmaya
başlamam tamamen rastlantı sonucu oldu. Elinizde tica

ret gemisi tayfası kartı olmadan gemide çalışamazdınız; buna karşılık gemide çalışmadan da ticaret gemisi tayfası kartı alamazdınız. Bu kısır döngüyü kırabilecek birini bulamazsanız, gemiye binmeniz olanaksızdır. Bu kısır döngüyü kırmakta bana yardım eden, annemin ikinci kocası Norman Schiff oldu. Annem babamdan boşandıktan bir yıl kadar sonra yeniden evlenmişti ve üvey babamla kurduğum dostluk 1970'te beşinci yılını doldurmuştu. Gönlü zengin, harika bir adam olan üvey babam, bana hep arka çıkar, gerçekleştirilmesi zor hayallerimi, özlemlerimi desteklerdi. Onun 1982'deki zamansız ölümü (elli besindeydi) ömrümün en büyük acılarından biridir; ama ben mezuniyet tezimi hazırlayıp üniversiteyi bitirmeye hazırlandığım yıl, sağlığı henüz yerindeydi. Kendisi hukukçuydu; daha çok toplu iş sözleşmelerinde danışmanlık yapardı; hukuk danışmanı olduğu müşterilerinden birisi de Esso Gemiciler Sendikası'ydı. Gemici olmak işte oradan aklıma geldi. Üvey babama, Esso tankerlerinden birinde bana iş ayarlayıp ayarl ayam ayacağını sordum, o da bir kolayını buluruz dedi. Ve lafı daha fazla uzatmadan, bir kolayını buldu.
Bürokratik işlemler için bir yığın belgeyi tamamlatmam,
sendikanın Belleville, New Jersey'deki merkezine
defalarca gidip gelmem, Manhattan'da sağlık muayenesinden
geçmem ve sonra da New York bölgesine gelen
gemilerde bir yer açılıncaya kadar belirsiz bir süre beklemem
gerekiyordu. Bu süre içinde, ben de Birleşik
Devletler Sayım Bürosu'nda kendime geçici bir iş bulup
HarlemJdeki 1970 nüfus sayımıyla ilgili bilgileri toplamaya
başladım. Yaptığım iş, apartmanların ölgün ışıklı
merdivenlerini tırmanıp her dairenin kapısını çalmak ve
Sayım Bürosu'nun verdiği formları doldurmalarına yardımcı
olmaktı. Tabii bu yardım teklifimi herkes hoş
karşılamıyor; hatta kimileri merdiven başlarında dolaşan
bu beyaz üniversiteliden kuşkulanıyordu. Ama zamanımı
boşa harcamadığım duygusunu yaratacak kadar

iyi davrananlar, beni evlerine buyur edenler de vardı. Bu işi bir ay kadar sürdürdüm ve sonra - tahminimden çok önce- gemiden haber çıktı.
Haber geldiği sırada dişçi koltuğuna oturmuş, yirmilik dişimi çektirmek üzereydim. Tayfalık kaydımı yaptırdığımdan beri, her sabah üvey babama beni o gün bulabileceği yerleri söylemeyi âdet edinmiştim; babam da beni dişçide buldu. Bundan daha matrak bir zamanlama olamazdı. Dişçi novocaine iğnesini yapmış ve çürük dişimi çekmek üzere tam kerpeteni eline almıştı ki, sekreteri içeri girip bana telefon geldiğini haber verdi. Çok acil bir konuymuş dedi. Boynumda önlükle dişçi koltuğundan kalktım, telefona gittim ve Norman, eşyalarımı toplayıp Elizabeth, New Jersey'de demirli S.S.Esso Florence gemisine binmek için üç saatlik zamanım olduğunu söyledi. Dişçiden özür dileyip kendimi dışarı attım.
Çürük diş, bir hafta daha ağzımda kaldı. Dişimi çektirdiğimde Baytown, Teksas'taydım.

* * *

Esso Florence, filonun en yaşlı tankerlerinden birisiydi; çoktan devrini doldurmuş, gacur gucur bir antikaydı. O uzun Limuzinlerden birinin yanına iki kapılı bir Chevrolet koyduğunuzda nasıl görünürse, Esso Florence da yeni yapılan süper tankerlerin yanında öyle görünüyordu.
Daha 2. Dünya Savaşı sırasında bile emektar bir tekne olan tanker, biz bininceye kadar denizlerin üzerinde binlerce mil yapmıştı. Gemide yüz kişiye yetecek kadar yatak vardı; ama yapılacak işler için gerekli olan topu topu otuz üç kişiydik. Bu da herkesin özel kamarası olması demekti; ne kadar uzun bir zamanı bir arada geçirmek zorunda olduğumuz düşünülecek olursa, ayrı bir kamaraya sahip olmanın ne büyük bir ayrıcalık olduğu anlaşılır. Başka işlerde akşam olunca evinize gidersiniz; oysa biz yirmi dört saat iç içe yasamak du

rumundaydık. Ne zaman kafanı kaldırsan, karşında hep aynı suratları görüyordun. Birlikte çalışıyor, birlikte yemek yiyor, birlikte yaşıyorduk ve kendi başımıza kalabileceğimiz bir fırsat bulamasaydık, bu hayat çekilmez olurdu.
Yolumuz üzerindeki çeşitli rafinerilerde uçak yakıtı yükleyip boşaltarak Atlantik kıyısı ile Meksika Körfezi arasında mekik dokuyorduk: Charleston-Güney Carolina; Tampa-Flodira; Galveston-Teksas. Başlangıçtaki işim yerlere paspas yapmak, yatakları düzeltmekti. Önce tayfaların, sonra süvarilerin yataklarını yapıyordum. Görevimin teknik adı kamarotluktu, ama sizin anlayacağınız kapıcılık, çöpçülük, oda hizmetçiliği karışımı bir iş yapıyordum. Tuvaletleri ovmaya ya da kirli çorapları toplamaya bayıldığımı söyleyemem; ancak, bir kez usulünü aldın mı, iş alabildiğine kolaydı. Daha bir hafta geçmeden öylesine ustalaştım ki, günlük işleri iki, bilemedin iki buçuk saatte bitirir hale geldim. Böylece kendime ayıracağım çok zamanım oluyordu ve bu zamanın büyük bölümünü tek başıma, kamaramda geçiriyordum. Kitap okuyor, yazıyor, daha önce yaptıklarımı rahatça yapabiliyordum; üstelik daha verimli çalışıyordum; dikkatimi dağıtacak bir şey olmadığı için kendimi okuduğuma, yazdığıma daha çok verebiliyor, daha çok yoğunlaşabiliyordum. Pek çok yönden, neredeyse ideal bir yaşam biçimi, kusursuz bir hayattı bu.
Bu rahat işte bir-iki ay çalıştıktan sonra, yerimden edildim. Gemi iki liman arasında en çok beş gün yol yapıyordu ve neredeyse her uğradığımız limanda tayfalardan bir kısmı işten ayrılıyor, yeni tayfalar geliyordu.
Yeni gelenlere kıdemlerine göre iş veriliyordu. Bu şaşmaz bir kuraldı; işletmede ne kadar uzun süre çalışmışsanız, size verilecek iş konusunda o kadar söz hakkınız vardı. Ben, totem direğinin en altında olduğum için hiç söz hakkım yoktu. Eğer kıdemli biri, benim işime talip olursa, iş ona verilirdi. Şansım uzun süre yaver gittikten

sonra, Teksas'ta bir yerlerde işimden oldum. Yerime gelen Elmer, meslekte en ünlü, en kıdemli kamarot olan bir müzmin bekârdı. Benim iki saatte yaptığım işi, Elmer altı saatte yapıyordu. Alabildiğine ağır kanlı, alabildiğine eli yavaş, somurtkan, suskum beyni hafif sıklet bir adamdı. Gemide tek başına, kendi âleminde dolanır; öteki tayfalar ona hiç yüz vermezlerdi. Onca şey görüp geçirdim, Elmer kadar çok yiyen birini hiç görmedim. Elmer her yemekten iki, üç, dört sefer alır, hepsinde de tabağını tepeleme doldururdu. Onu seyretmenin ilginç yanı iştahının sınırsızlığı değil, bu iştahı doyuruş biçimiydi: titizlikle, özene bezene, sofra adabına uygun bir tarzda yemek yerdi. Bu işlemin en hoş tarafı da sondaki toplanma bölümüydü. Elmer karnını iyice doyurduktan sonra, peçetesini masanın üzerine yayar, yarı buruşmuş kâğıdı elleriyle ovalayarak düzeltmeye başlardı. Peçete yamyassı olduktan sonra, Elmer kâğıdı uzunlamasına ikiye katlamaya koyulurdu. Her katı düzenli bir biçimde bir kez daha yarıdan kıvırarak sekize katlar; sonunda peçete, köşeleri tıpa tıp üst üste gelecek biçimde katlanmış uzun bir şeride dönerdi. İşte o noktada, Elmer peçetenin kenarlarından dikkatle tutar, ağzına götürüp silmeye başlardı. Yalnızca kafasını oynatırdı; başını ağır ağır bir öne bir arkaya hareket ettirir ve bu yirmi-otuz saniye böyle sürerdi. İşin başından sonuna kadar Elmer'in elleri hiç kıpırdamazdı. Elleri havada mıhlanmış gibi durur, başı sola, sağa, sonra tekrar sola çevrilir ve bütün bunlar olurken gözlerinde en ufak bir düşünce ya da duygu belirtisi olmazdı.

Dudakların temizlenmesi, mekanik bir işlem, törensel bir temizlikti. Elmer, bir seferinde bana, Temizlik Tanrısallık gibidir, demişti. Peçeteyi katlayışını seyrederken, Tanrı'ya has bir iş yaptığını anlayabilirdiniz. Beni mutfağa verdikleri için Elmer'in yeme alışkanlıklarını ve yemek adabını yakından gözlemleyebiliyordum. Mutfak görevi, çalışma saatlerimi dörde katlıyor
ve yaşamımı hareketlendiriyordu. Yeni sorumluluklarım, tayfalara (yaklaşık yirmi kişiye) günde üç öğün yemek servisi yapmayı, bulaşıkları elde yıkamayı, yemekhaneyi temizlemeyi, garson hemen her zaman başını kaldıramayacak kadar sarhoş olduğundan onun yerine yemek listesini yazmayı içeriyordu. Boş zamanlarım sınırlıydı, iki yemek arasında bir-iki saat ancak boş kalıyordum. Ve eskisinden daha çok çalışmak zorunda kalmama karşın, elime geçen para azalmıştı. Eski isimdeyken, akşamları bir-iki saat fazla mesai yapacak zaman buluyor; örneğin kazan dairesinde kabarmış boyaları kazıyıp yeniden boyuyor, güvertedeki pasları temizliyordum ve bu gönüllü işler bordromu epey kabartıyordu.'

Bu olumsuz yanlarına karşın, yine de yemekhanede
çalışmanın yerleri paspaslamaktan daha önemli ve daha
önü açık bir iş olduğunu düşünüyordum. Bu bir anlamda
insan ilişkilerini kapsayan bir işti ve bütün koşuşturmacaya
ek olarak, hizmet ettiğim insanlar ayakta olduğu
sürece benim de ayakta kalmamı gerektiriyordu. En
önemli görevim de buydu: Öfkeli, hoyrat şikâyetlerle
baş etmeyi, hakaretleri savuşturmayı, elimden gelenin
en iyisini yapmayı öğreniyordum.

Elmer'in dışında, geri kalan tayfalar kaba ve hoyrat bir güruhtu. Çoğu Teksas ve Louisiana'da oturuyordu. Bir avuç Meksika asıllı tayfanın yanı sıra, bir-iki zenci ve arada bir görünüp kaybolan bir yabancı vardı. Mürettebatın çoğunluğunu ise zenci düşmanı Güneyli ırgatlarla beyaz işçiler oluşturuyordu. Gülünç öykülerin, açık saçık fıkraların anlatıldığı, başlıca konuların silahlar ve arabalar olduğu sohbetler eğlenceliydi; ama adamların çoğunda derinlere yer etmiş bir ırkçılık seziliyordu. Bu yüzden arkadaşlarımı seçerken çok dikkatli davranıyordum.

Bir fincan kahve içeyim diye oturduğunuzda
yanınızdaki adam Güney Afrika'daki ırkçılığı savunmaya
başlarsa (oradakiler bu aşağılık zencilerin hakkından
nasıl gelineceğini biliyorlar) insanın keyfi kaçı

yordu. İşte o nedenle daha çok koyu tenli ve İspanyolca konuşan tayfalarla birlikte oluyordum. Üniversite mezunu, New Yorklu bir Yahudi olarak, o gemidekilere Mars'tan gelmiş bir uzaylı kadar yabancıydım. Kendimle ilgili yalanlar uydurmak kolaydı; ama öyle yapmıyordum. Biri hangi dinden olduğumu ya da nereden geldiğimi soracak olursa doğrusunu söylüyordum. Söylediklerim adamın hoşuna gitmezse, bu onun sorunu deyip geçiyordum. Başıma bela almamak için kim olduğumu saklayacak ya da olduğumdan farklı görünecek değildim. Gemide geçirdiğim süre içinde de, yalnızca bir kez başım derde girdi. Tayfalardan biri, beni ne zaman görse Yahudiliğimi ima ederek bana Sammy demeye başladı. Bunun komik olduğunu sanıyordu; ama bunda gülünecek bir yan görmediğim için, böyle dememesini söyledim.

Adam hiç oralı olmadı, ertesi gün aynı şeyi yine söyledi; ben de söyleme dedim. Bir ertesi gün yine söyleyince, nezaketin sökmeyeceğini anladım; yakasına yapıştığım gibi adamı duvara dayadım; son derece sakin bir sesle, aynı lafı bir daha söyleyecek olursa kendisini öldüreceğimi söyledim. Ağzımdan çıkanlar beni ürküttü. Öyle kavgacı dövüşçü biri değildim ve o güne dek kimseyi ölümle tehdit etmemiştim; ama bir anda şeytana uydum. Neyse ki, benim kavgayı göze almam, kavganın başlamadan bitmesini sağladı. Adam ellerini kaldırdı, "Şaka yaptım," dedi. "Yalnızca şakaydı." Ve mesele kapandı. Zamanla, gerçekten de dost olduk.

Göz alabildiğine gökyüzü ve ışıktan başka bir şeyin
görünmediği, bomboş havanın ortasında ve denizin üzerinde
olmak hoşuma gidiyordu. Nereye gitsek, martılar
bize eşlik ediyor; üzerimizde daireler çizerek, çöp tenekelerinin
denize boşaltılmasını bekliyorlardı. Çöpler
uçuşmaya başlayıncaya kadar, martılar geminin üzerinde
sabırla bekliyor, saatlerce neredeyse kanatlarını kıpırdatmadan
süzülüyorlardı. Ama çöpler boşalmaya
başladığı anda, kafayı bulmuş futbol seyircileri gibi birbirlerine bağıra çağıra, köpüklerin üzerine dalışa geçiyorlardı. O köpüklerin, büyük bir geminin kıçında oturup yayık gibi çalkalanan beyaz dalgaların seyrine doyum olamaz. Bu görüntüde insanı ipnotize eden bir şey vardır ve denizin sakin olduğu günlerde içinizi baştan aşağı saran huzur ve mutluluk sınırsızdır. Ama kötü havanın da kendine göre güzellikleri vardır. Yaz sona erip sonbahara girdiğimiz sırada fırtınalı havalar başladı. Rüzgâr sertleşiyor, zaman zaman sağanak yağış oluyordu ve işte o anlarda gemi çocukların kâğıttan kayıkları kadar dayanıksızlaşıyordu. Tankerler tam yarıdan ikiye bölünür; bunu yapmak için de tek bir ters dalga yeterlidir.

Fırtınanın en şiddetlisine eylül sonu ya da ekim başında
Hatteras Burnu açıklarında yakalandık. On iki
belki de on beş- saat o tropikal fırtınada çalkalanıp durduk. Kaptan bütün gece dümenin başından ayrılmadı ve fırtınanın ilk şiddeti geçtikten sonra, ertesi sabah kamarot kaptanın kahvaltısını götürmemi söylediğinde, elimde tepsiyle kaptan köprüsüne çıktığım an neredeyse denize uçacaktım. Yağmur durmuştu, ama rüzgâr olan

ca gücüyle esmeye devam ediyordu.

Bütün bunlar bir yana, £550 Florence'ta çalışmanın
açık denizlerde yaşanan serüvenlerle uzak yakın hiçbir
ilgisi yoktu. Tanker yüzer bir fabrikaydı ve beni egzotik
bir yaşantıya sürükleyeceği, delikanlılığıyla övünen
bir kabadayıya dönüştüreceği yerde, kendimi endüstri
işçisi gibi hissetmeme neden oluyordu. Artık milyonlarca
işçiden biriydim; sayısız böceğin yanında çalışan bir
böcektim ve yaptığım her iş Amerikan kapitalizminin o
görkemli, o öğütücü çarkının bir parçasıydı. Petrol,
zenginliğin temel kaynağı, kazanç makinesini çalıştıran
ve sürekli işlemesini sağlayan hammaddeydi; ve ben bulunduğum
yerde olmaktan, canavarın tam göbeğine
düşmüş olmaktan çok hoşnuttum. Yük alıp boşalttığımız
rafineriler, koskocaman, ürkütücü yapılardan, tısla

yan boruların ve alev kulelerinin ördüğü labirentlerden oluşuyordu; o labirentlerin içinde gece dolaşmak, canlı bir kâbusun içindeymişsiniz duygusunu uyandırıyordu. Hepsinin ötesinde, o balıklar, rafineri rıhtımlarının çevresindeki petrolle kirlenmiş denizin üstüne vuran o yüzlerce ölü balık aklımdan hiç çıkmayacak. Bu balıklar hiç şaşmaz karşılama heyetleriydi; kılavuz teknenin peşinde her yeni limana girişimizde karşımıza çıkan ilk görüntü bu oluyordu. O çirkinlik öylesine evrensel, para yapma işiyle ve para yapanların elde ettiği -doğayı bozma, doğal yaşamı altüst etme hakkını bile verengüç ile öylesine derinden bağlantılıydı ki, o çirkinliğe öfkeli bir saygı duymaya başladım. Kendi kendime, işin derinini kurcalayacak olursan, dünyanın gerçeği işte bu, diyordum. Sen ne düşünürsen düşün, bu çirkinlik gerçeğin ta kendisi. Hangi limana demirlesek, ilk işim karaya çıkıp oralarda bir süre dolaşmak oluyordu. Mason-Dixon hattının güneyine hiç inmemiştim; karada geçirdiğim o kısa sürelerde gördüğüm yerler, Paris ya da Dublin'de karşılaştıklarımdan daha yabancı, daha anlaşılmaz geliyordu.
Güney bambaşka bir dünyaydı; benim Kuzey'de görüp bildiğimden çok farklı bir Amerikan âlemiydi. Çoğunlukla gemideki birkaç arkadaşla birlikte dolaşıyor; onların her zamanki uğrak yerlerini sırayla geziyorduk.
Eğer Teksas'ın Baytown'i belleğimde daha belirgin izler bıraktıysa, bunun nedeni orada öteki limanlardan daha uzun kalmamızdı. Baytown, her yanı dökülen, kasvetli, ufak bir yerdi. Ana caddenin iki yanında sıralanan ve bir zamanlar zarif birer sinema salonu olan binalar, şimdi kiliseye dönüştürülmüştü ve kapılarının üzerinde en son Hollywood filmlerinin afişi yerine İncil'den alınmış ateşli sözler asılıydı. Çoğunlukla yoksul semtlerdeki gemici meyhanelerine giderdik. Hepsi de birbirine benzerdi: ucuz, sefalet içinde, loş birer izbe, gözden uzak birer karanlık köşe. içeride neredeyse hiçbir şey olmaz

di. Ne duvarlarda tek bir resim, ne en ufak bir insan sıcaklığı. Bir çeyreğe hoş bir bilardo masası; country ve western müziği çalan bir müzik kutusu ve yalnızca tek içkinin yazılı olduğu bir içki listesi: o tek içki de biraydı.

Bir seferinde, gemi Houston'da ufak tefek onarım için havuza çekildiğinde, bütün öğleden sonrayı bir barda, Teddy adında Danimarkalı bir petrol işçisiyle geçirdim. Her söze kahkahalarla gülen biriydi ve İngilizceyi öylesine kötü bir aksanla konuşuyordu ki, söylediklerinin tek kelimesini bile anlamıyordum. Teksas'ın o insanı kör eden güneşi altında yürürken, karşımıza sarhoş bir çift çıktı. Saat daha erken sayılırdı, ama bu adamla kadın herhalde sabahın köründe içmeye başlamış olmalıydılar, çünkü çoktan zilzurna olmuşlardı. Kol kola girmişler, bir sağa bir sola yıkılarak yürüyorlardı. Kafaları kaykılmış, dizleri tutmaz olmuştu. Yine de söve saya kavga edecek kadar güçleri kalmıştı. Seslerinin tonuna bakılacak olursa, yıllardır aynı kavgayı sürdürüyor gibiydiler - bir sonraki içkiyi nerede bulacaklarını araştıran ve birbirlerine hep aynı şeyleri söyleyip aynı bildik şarkıyı ve dansı yineleyen bir çift şaşkaloz ayyaş. Sonunda, Teddy ile o öğleden sonrayı geçirmek için seçtiğimiz bara onlar da geldiler ve ancak birkaç metre ötemde oldukları için aşağıdaki sahneye yakından tanık oldum:
Adam öne eğildi, karşısındaki kadına sarhoşluktan dili dolaşarak, "Darlene, bana bir bira daha alıver," dedi.

Tam o sırada Darlene'in içi geçmek üzereydi ve gözlerini açıp bakışlarını adamın üzerinde odaklaştırabilmesi epey zaman aldı. Adamı gördükten sonra uzunca bir duraksadı ve sonunda "Ne?" diye sordu.
Adam, "Bana bir bira alıver," diye yineledi. "Duble olsun."

Darlene kendini toplamaya başlamıştı artık, yüzü

ne şimdi ananı belledim gibilerden bir ifade oturdu.
Adamdan emir alacak havada olmadığı belliydi. "Kalk
kendin al Charlie!" diye kestirip attı. "Ben senin kölen
değilim." Charlie, "Kes şunu kadın!" dedi. "Sen benim
karımsın, değil mi? Seninle ne bok yemeye evlendim
ki? Şu zıkkım birayı al getir!"
Darlene dramatik bir tavırla derin derin iç çekti.
Bir şeyler yapacağı belliydi de, ne yapacağı belli değildi,
itaatkâr, boyun eğmeyi kabullenmiş bir zevce sesiyle
"Peki sevgilim, getiririm," diyerek masadan kalktı, yal

palayarak bara gitti.
Charlie erkekliğini göstermiş olmanın zaferiyle sırı

tarak oturuyordu. Evin reisi oydu ve kimse bunun aksi

ni iddia edemezdi. O ailede kimin pantolon giydiğini
merak ediyorsan, ona sorman gerekirdi.
Bir dakika sonra Darlene elinde bir şişe Budweiser ile masaya döndü. "Al işte biran, Charlie," dedikten sonra birden bileğini aşağı kıvırıp şişenin içindekileri kocasının başından aşağı boca etmeye başladı. Adamın saçına, kaşlarına köpükler yapıştı; kehribar rengi sıvı suratından aşağı boşandı. Charlie kadına vurmaya yeltendi, ama kolunu kaldıramayacak kadar sarhoştu. Darlene başını geriye atıp kahkahayı patlattı. "Biranı beğendin mi Charlie?" dedi. "Zıkkım biranı beğendin mi?"
O barlarda tanık olduğum olaylardan hiçbiri, Charlie'nin o vaftiz sahnesinin eline su dökemezdi. Ama bütün bu tuhaflıklar içinde en tuhafı, en akla havsalaya sığmayanı Florida, Tampa'daki Tombul Mary'nin Yeri'ydi. Burası dok işçileriyle denizcilere hizmet veren büyük, ışıl ışıl aydınlatılmış bir yerdi ve yıllardır tıkır tıkır işliyordu. En büyük özelliği yarım düzine bilardo masası, uzun bir maun bar, son derece yüksek tavanlar ve yarı çıplak go-go dansözlerinin canlı gösterileriydi.
Bu kızlar, işletmenin can damarı, Tombul Mary'nin Yeri'ni
benzerlerinden ayıran en önemli öğeydi. Kızlara
şöyle bir baktığınızda, güzellikleri ya da üstün dans yetenekleri nedeniyle işe alınmadıkları hemen anlaşılırdı. Burada geçerli tek ölçüt, beden ölçüşüydü. Mary'nin deyimiyle ne kadar daha şişko olurlarsa o kadar makbuldü ve şişmanladıkça daha çok para alıyorlardı. Sonuç çok irkilticiydi. Bu acayip bir et sergisi, lop lop beyaz etlerin oradan oraya savruluşuydu ve barın arkasındaki platformda dört kızın birden dansa başlaması Moby Dick'in başrolü için oyuncu balina seçimi yapılıyormuş havasını yaratıyordu. Kızlardan her biri başlı başına koca bir kıta, ipli bikiniye sarınmış peltek bir et kütlesiydi. İlk dörtlünün gidip yerlerine dört yeni dansözün gelişiyle süren gösteri insanın göz zevkine düpedüz tecavüz niteliğindeydi. Oraya nasıl gittiğimi hiç anımsamıyorum; ama o gece birlikte olduğum arkadaşların gemideki nispeten daha efendi tayfalardan ikisi olduğunu (Teksaslı bir aile babası olan Martinez ile Baton Rougelu on yedi yaşındaki Donnie) ve onların da gördüklerimizden en az benim kadar şaşkına döndüklerini hiç unutmuyorum. Afallamaktan ağızlan bir karış açık, gülmemek için kendilerini zor tutarak karşımda oturuşları hâlâ gözümün önünde. Bir ara Tombul Mary masaya gelip yanımıza oturdu. Turuncu ceket pantolon takım giymiş, on parmağına on yüzük takmış, kadın şeklinde bir büyük balona benziyordu. İyi vakit geçirip geçirmediğimizi sordu. Çok eğlendiğimizi söylediğimizde, bardaki kızlardan birine eliyle işaret etti. Günde üç paket sigaralık çatlak sesiyle "Barbara," diye seslendi, "koca kıçını kaldır da buraya gel!" Barbara gülücükler saçarak geldi; şişko Mary göbeğini dürtüklerken, kalçalarından sarkan yağ yığınlarını çimdiklerken gülmekten kırılıyordu. Mary, "Geldiğinde sıskanın tekiydi," diye anlattı, "ama ben onu tombullaştırdım, belli değil mi, Barbara?"
Mary bunları söylerken, yaptığı deneyi başarıyla
sonuçlandırmış çılgın bir bilim adam gibi coşuyor, Barbara
da onun her dediğini içtenlikle onaylıyordu. Onla

nn konuşmasını dinlerken, her şeyi yanlış yorumlamış olduğumu birden fark ettim. Ben denize falan açılmamıştım. Birden kaçıp soluğu sirkte almış ve sirke katılmıştım.

Bir başka arkadaşım da, Louisiana, Bogalusalı ikinci aşçı (Kahvaltıda başaşçı) Jeffrey'di. Aynı gün doğmuşuz ve daha çocuk yaştaki Donnie'yi saymazsak, mürettebat içinde bizden genci yoktu. Bu, ikimizin de evden ilk ayrılışıydı ve yemekhanede birlikte çalıştığımız için de birbirimizi oldukça iyi tanıdık. Jeffrey'de şeytan tüyü vardı, zeki, yakışıklı, gezip eğlenmeyi seven, kadınların hoşuna giden, cart renkli giysiler giyen biriydi. Pratik zekâsı ve yükselme hırsıyla ileriye dönük planlar yapıyor ve gemideki işinden de aşçılığın girdisini çıktısını öğrenme fırsatı olarak yararlanıyordu. Ömrünü petrol tankerlerinde geçirmeye, gemici eskisi olmaya hiç niyeti yoktu. Bütün hayali, birinci sınıf bir lokantada aşçıbaşı olmak, hatta belki de öyle bir lokantanın sahibi olmaktı; eğer çok beklenmedik bir engel çıkmamışsa, bugün hayal ettiği yerde olduğundan da hiç kuşkum yok. Jeffrey ile ben yapı olarak taban tabana zıt olmamıza kar

şın, çok iyi anlaşıyorduk. O yüzden gemi bir limana demirlediğinde birlikte karaya çıkmamızdan daha doğal bir şey olamazdı; ne var ki, Jeffrey zenci olduğu ve bütün ömrü Güney'de geçtiği için, beyaz arkadaşlarımla gittiğim yerlerin kendisine yasak olduğunu biliyordu. İlk kez gezmeye çıkacağımız zaman bunu açıkça belirtti. "Eğer seninle gelmemi istiyorsan, ancak benim gidebileceğim yerlere gitmek zorundasın," dedi. Onu canının istediği yere pekâlâ gidebileceğine ikna etmeye çalıştımsa da, Jeffrey dediklerimi kabul etmedi. "O dediğin belki Kuzey'de olur, ama buralar başkadır," dedi. Ben de daha fazla üzerine gitmedim. Jeffrey ile bira içmek için karaya çıktığımızda, beyazların gittiği barlar yerine zenci barlarına gidiyorduk. Müşterilerin rengi dışında, barlar arasında hiçbir fark yoktu.

Houston'da bir gece, Jeffrey dansa gidelim diye tutturdu. Oysa ben hiç dans etmez ve gece kulüplerine de gitmezdim; ama pespayelikten uzak bir yerde birkaç saat geçirmek fena olmaz diye düşünerek şansımı denemeye karar verdim. Gittiğimiz yer yüzlerce gencin tıklım tıklım doldurduğu büyük bir diskoydu ve kentin zencilere açık en ünlü eğlence yeriydi. Sahnede canlı müzik yapan bir orkestra, duvarlarda oynaşan rengârenk ışıklar vardı ve barda sert içkiler bulunuyordu. Her şeyden cinsellik, keşmekeş ve gürültülü müzik fışkırıyordu. Bu Teksas usulü, tipik bir cumartesi gecesi hummasıydı.

Jeffrey iki dirhem bir çekirdekti ve içeri girişimizden dört dakika sonra barın çevresinde dolaşan güzelim kızlardan biriyle sohbeti koyulaştırdı. Ondan dört dakika sonra da, dans pistine fırlayıp gövdeler okyanusunun dalgaları arasında kayboldular. Bir masaya oturup içkimi yudumlamaya başladım, koca diskodaki tek beyaz bendim. Kimse başıma bela olmadı; ama yine de birtakım kişiler gözlerini üstüme dikip tuhaf tuhaf bakıyorlardı. Viskimi bitirdiğim zaman kalkıp gitmemin iyi olacağını kestirdim. Telefonla taksi çağırdım, otoparka çıkıp arabayı beklemeye başladım. Birkaç dakika sonra taksi geldi; şoför "Hay Allah kahretsin," diye küfretmeye koyuldu. "Cehenneme kadar yolun var. Buradan aradığını bilseydim gelmezdim." "Neden?" diye sordum. "Çünkü burası Houston'un en belalı yeridir," diye karşılık verdi. "Geçen ay burada tam altı cinayet işlendi. Her hafta sonu, mutlaka birileri öldürülür."

Sonunda, o gemide geçirdiğim aylar yıllar kadar uzun gelmeye başladı. Deniz üzerindeyken zaman bir başka türlü geçer; hele görüp geçirdiğim her şeyin benim için tamamen yeni olduğunu, bu yüzden de sürekli tetikte durduğumu hesaba katarsak, ömrümün ufak sayılacak bu bölümüne şaşılacak kadar çok anı ve izlenim sığdırmış olmam doğaldır. Denize açılmakla neyi kanıtlamaya çalıştığımı bugün bile anlayamıyorum. Belki

tekdüzelikten kurtulmak için yaptım bunu. Ya da becerip beceremeyeceğimi, ait olmadığım bir dünyada kendi ayaklarımın üzerinde durup duramayacağımı anlamak için yapmışımdır. Eğer öyleyse, başarısız sayılmam. O aylar boyunca neyi başardığımı bilemem, ama başarısız olmadığımı rahatça söyleyebilirim. Charleston'da gemiden çıkışımı aldım. İşletme uçak biletini veriyordu; ama istersen başka bir vasıtayla gidip paranın kalanını harçlık da yapabilirdin. Ben öyle yaptım. Trenle yolculuk yirmi dört saat sürüyordu; yanımda New Yorklu, Juan Castillo adında bir tayfa arkadaşım daha vardı. Juan kırk dokuz-elli yaşlarında, tıknaz, kısa boylu, koca kafalı biriydi. Suratı, kabuğuyla birlikte ezilmiş on dokuz patatesten yapılmışa benzerdi. Bir petrol tankerinde son seferini yapıp son çıkışını almıştı; ve işletmedeki yirmi beş yıllık hizmetinin karşılığında, Esso Şirketi de ona altın bir saat armağan etmişti. O uzun dönüş yolunda Juan'ın kaç kez saatini cebinden çıkartıp baktığını bilemiyorum; ama her seferinde birkaç saniye başını sallıyor, sonra kahkahalarla gülüyordu. Bir ara, bilet kontrolörü vagondan gelip geçerken biraz çene çalmak için yanımıza uğradı. Üniformasının içinde temiz pak ve zarif görünüşlü, eski toprak bir Güneyli zenci beyefendiydi. Bize biraz tepeden bakarak söze girdi:
"Çocuklar, çelik fabrikalarında çalışmak için mi Kuzey'e gidiyorsunuz?"
Juan'la ben tuhaf bir ikili olmalıydık. Sırtımda eski bir deri ceket olduğunu anımsıyorum; ama onun dışında nasıl göründüğümü ve başkalarının beni nasıl gördüğünü bilmiyorum. Bu konudaki tek ipucu bilet kontrolörünün sorusuydu. Juan aile albümüne koymak için gemideki arkadaşların resmini çekmişti, ben de güvertede ona poz verdiğimi anımsıyorum. O resimden bir tane de bana göndermeye söz vermişti, ama göndermedi.

* * *

Bir süre Esso tankeriyle bir sefere daha çıkmayı düşündüm, ama sonunda gitmemeye karar verdim. Ücretim postayla gönderilmeye devam ediyordu (denizde geçirdiğimiz her iki gün için karada da fazladan bir gündelik alıyorduk) ve banka hesabım epey kabarmaya başlamıştı. Son birkaç aydır düşünüyor, taşınıyor ve bundan sonraki adımımın ülkeyi terk ederek bir süre dışarılarda yaşamak olması gerektiği kararına varıyordum. Gerekirse yeniden gemiyle sefere çıkmaya hazırdım, bir yandan da yeterince para biriktirdiğimi düşünüyordum. Tankerde kazandığım üç-dört bin dolar, başlangıç için bana yeterli görünüyordu; bu yüzden de gemide çalışmayı sürdürmek yerine rotamı değiştirip Paris'e yerleşme planları yapmaya koyuldum.
Fransa, akılcı bir seçimdi; ama oraya akılcı nedenler yüzünden gittiğimi hiç sanıyorum. Fransızca bilmem, Fransız şiirlerini çevirmiş olmam, Fransa'da tanıdığım, sevdiğim insanların olması gibi etmenler hiç kuşkusuz bu kararımda rol oynadı; ancak belirleyici olmadı. Gitmek kararını vermemin başlıca nedeni, üç yıl önceki Paris anılarıydı. Orada yaşadıklarımı unutamamıştım ve çok kısa bir süre kaldığım, yakında dönmek umuduyla Paris'ten ayrılmış olduğum için, orada daha işim bitmemiş gibi, yapmak istediklerimi doyasıya yapamamışım gibi bir duygu içindeydim. Yapmak istediğim tek şey masanın başına oturup yazmaktı. İlk gidişimdeki içime kapanık yaşantıma ve özgürlüğüme yeniden kavuşmanın yazabilmek için en iyi ortamı yaratacağına inanıyordum. Yabancı bir ülkeye temelli yerleşmek gibi bir niyetim yoktu. Amerika'yı hepten gözden çıkarmayı tasarlamıyor; bir daha geri dönmemeyi hiç düşünmüyordum. Yalnızca biraz soluk payı istiyor; gerçekten sandığım gibi biri olup olmadığımı sınamak için bir fırsat arıyordum.
New York'ta geçirdiğim son haftalardan aklımda
kalan en canlı anı, Batı 107. Sokak'taki apartmanımın
Cebi Delik 65/5

giriş holünde geceleyen evsiz barksız Joe Reilly ile vedalaşmamızda. Apartman dokuz katlı, köhne bir yapıydı ve Yukarı Batı Yakası'ndaki yerlerin çoğu gibi çeşitli kökenden insanları barındırırdı. Aradan neredeyse çeyrek yüzyıl geçmesine karşın, bugün bile kendimi hiç zorlamadan pek çoğunu anımsıyorum. Örneğin Porto Rikolu postacı, Çinli garson, sarışın, şişman opera sanatçısı. Hele siyah kürk paltolu moda desinatörü zenci eşcinsel ile dairemin duvarlarından içeri sızan ağız dalaşlarıyla gecelerimi berbat eden şirret klarnetçi kadını hiç unutamam. Bu gri tuğla binanın zemin katındaki dairelerden birisi ikiye bölünmüştü ve iki yarıda da tekerlekli sandalyeye mahkûm birer adam otururdu. Bunlardan birisi Broadway ile 110. Sokak'ın köşesindeki gazete büfesinde çalışırdı; öteki de emekli bir hahamdı. Haham çok hoş biriydi. Ressamlar gibi sivri keçi sakalı vardı. Zarif bir biçimde yana kaykıltarak giydiği siyah beresi başından hiç eksik olmazdı. Haham çoğu zaman tekerlekli iskemlesiyle apartmanın giriş holüne çıkar, ya kapıcı Arthur'la ya da asansöre girip çıkan öteki kiracılarla çene çalardı. Bir seferinde apartmana girerken, kapının camından onun her zamanki yerinde oturmuş, koyu renkli uzun palto giymiş bir serseriyle konuştuğunu gördüm. Bu ahbaplık bana pek tuhaf geldi; ama serserinin duruşundan ve hahamın başını eğip konuşmasından anladığım kadarıyla birbirlerini yakından tanıyor olmalıydılar. Adam tipik bir sokak serserisiydi; üstü başı kir içinde, yarı kelleşmiş kafasında, suratında yara izleri olan bir şarapçı, korkunç bir fırtınadan canını kurtarmış gibi görünen bir insan enkazıydı. Tam kapıyı açıp hole gireceğim sırada adamın konuşmasını duydum. Abartılı, teatral jestlerle -sol kolunu açıp sağ elinin işaret parmağını göğe doğru uzatarak- söylediği cümle, ağzından dökülen sözcükler dizisi öylesine beklenmedik, öylesine aykırı geldi ki, önce kulaklarıma inanamadım.

"Yalnızca bir gece kaçamağı aşinalığı değildi bu!" der-

ken o süslü, o edebi sözlerin her hecesini öyle bir vurgulayarak, öyle bir tantanayla söylüyordu ki, duyan bir Victorian melodramdan parçalar okuyan trajedi oyuncusu sanırdı. Aynen W.C. Fields'a benziyordu, ama bu birkaç oktav peşten gidiyor, yaratmak istediği etkiye göre sesini daha iyi kontrol ediyordu. W.C. Fields ile Ralph Richardson'ın karışımı diyebiliriz, tuzu biberi olsun diye de bir tutam meyhane velvelesi. Nasıl tanımlarsanız tanımlayın, o sesin yarattığı etkiyi yaratan başka bir ses daha duymadım.

Hahama selam vermek için yanlarına yaklaştığımda, haham arkadaşını bana tanıştırdı; ve o eşi benzeri bulunmaz beyefendinin, o en görkemli düşkünün adını, biricik Joe Reilly'nin adını öyle öğrendim.

Hahamın sonradan bana anlattığına göre, Joe zengin bir New Yorklu ailenin el üstünde tutulan oğlu olarak dünyaya gelmiş; gençliğinde Madison Bulvarı'nda bir sanat galerisi varmış. Haham onu işte o zaman, Joe'nun dağıtıp çöküşünden önceki günlerde tanımış. Haham da o sıralarda minberi bırakmış, müzik yayınevi işletiyormuş. Joe'nun erkek sevgilisi de besteciymiş ve haham o adamın bestelerinden birkaçını bastığı için Joe ile de tanışmışlar. Sonra Joe'nun sevgilisi birdenbire oluvermiş. Hahamın dediğine göre, Joe öteden beri içkiye düşkünmüş, ama adamın ölümünden sonra kendini iyice içkiye vurmuş ve yaşamı altüst olmaya başlamış. Galeri elinden gitmiş, ailesi kendisine sırt çevirmiş, dostları uzaklaşmış. Joe yavaş yavaş batağa saplanmış, çukurun en dibine düşmüş. Haham, onun o çukurdan bir daha hiç çıkamayacağı görüşündeydi. Ona soracak olsanız, Joe umutsuz bir olaydı.

Ondan sonra Joe ile ne zaman karşılaşsam, hemen cebime davranıp biraz bozuk para vermeye başladım. Bu karşılaşmalarımızda beni en çok etkileyen, Joe'nun

her zaman onurlu, her zaman başı dik tavrıydı. Sözcükleri

bulmakta hiç zorluk çekmeden, bir Dickens roma

nının ağdalı üslubuyla teşekkür eder, borcunu ilk fırsat

ta ödeyeceğini özenle vurgulayarak belirtirdi. "Bu cö

mertliğinden dolayı sana minnettarım delikanlı," derdi, "gerçekten şükran borçluyum. Pek tabii ki, bu ödünç verilmiş bir borç olduğu için, iade edeceğimden zerrece kuşkun olmasın. Belki haberdarsın, belki değilsin, ama son zamanlarda birtakım ufak tefek aksilikler oldu, se

nin bu âlicenaplığın yeniden belimi doğrultmama yar

dım edecek." Söz konusu paralar hiçbir zaman sadaka niteliğini aşmazdı; üzerimde ne kadar bozukluk varsa, bazen kırk sent, bazen yirmi beş sent verirdim; ama Joe hep aynı coşkuyla teşekkür eder, nasıl bir sefalet içinde olduğunu belli etmemeye çalışırdı. Bir sirk soytarısı gibi paçavralara bürünmüş, su yüzü görmeyen bedeni ko

kuşmuş haliyle orada durur, ama öyleyken bile görmüş geçirmiş adam tavrını, geçici bir sıkıntıya düşmüş zen

gin edasını hiç bırakmazdı. Bu tavırdaki onur ve kendi kendini aldatmaca hem gülünçtü, hem de içler açışıydı; ve ona her para verişimde duygularımı dengelemekte zorluk çekerdim. Gülsem mi ağlasam mı, bu adama hayranlık mı acıma mı duysam kestiremezdim. Avucuna koyduğum bozuklukları inceler, "Bir bakalım delikanlı," derdi, "avucumda, dur bakayım, hmmm, elli beş sent var. Bunu geçen sefer verdiğin seksen sente ekle, onu da ondan önceki sefer verdiğin kırk sente ekle; sonuçta sana ciddi bir meblağ borçlanmış oluyorum, dur bakayım ne kadar, hmm, tam tamına... bir dolar ve on beş sent." Joe'nun aritmetiği de bu kadardı işte. Kafasından birtakım rakamlar uyduruyor ve bunların doğru çıkacağını umuyordu. "Hiç sorun değil, Joe," derdim.
"Bir dolar ve on beş sent. Gelecek sefere ödersin."
Esso tankerinden New York'a döndüğümde, Joe iyice kötülemiş, eskisinden de beter görünüyordu. Yaraları bereleri daha bir artmıştı ve o eski canlılığının yerine ağlamaklı bir umutsuzluk, ağır bir hüzün havası gelmişti. Bir gün, kenar sokaklardan birinde gece nasıl dövüldüğünü bana anlatırken kendini daha fazla tutamadı.
"Kitaplarımı çaldılar!" dedi. "Düşünebiliyor musun? O hayvanlar kitaplarımı çaldılar:" Bir başka gün de, lapa lapa kar yağarken, dokuzuncu kattaki dairemden çıkıp asansöre doğru yürüyordum ki, Joe'nun başını ellerinin arasına almış, merdiven sahanlığında oturduğunu gördüm.
"Joe, iyi misin?" diye sordum.
Başını kaldırdı. Gözlerinde acı, üzüntü ve yılgınlık vardı. "Hayır delikanlı," dedi. "İyi değilim, hiç iyi değilim."

"Benim yapabileceğim bir şey var mı? Çok kötü görünüyorsun, gerçekten çok kötü."
"Evet, madem ki sordun, benim için yapabileceğin bir şey var," dedi ve birden uzanıp elimi yakaladı. Sonra gözlerini gözlerime dikti, kendini topladı, aşırı duyarlılıktan titreyen bir sesle konuştu: "Beni dairene götürebilir, yatağa yatırabilir ve seninle sevişmeme izin verebilirsin."

Bu isteğindeki pervasızlık beni şaşkına çevirdi. Olsa olsa bir fincan kahve ya da bir kâse çorba ister diye dü

şünüyordum. "Bunu yapamam," dedim. "Ben kadınlar

dan hoşlanırım Joe, erkeklerden değil. Kusura bakma,

ama böyle bir şey yapamam.”
Bunun üzerine söylediği sözler, ömrümde duydu

ğum en güzel ve en acı anlatımlardan biri olarak belle

ğimde yer etti. Joe, bir saniye duraksamadan, herhangi bir düş kırıklığı ya da pişmanlık belirtisi göstermeden, yanıtımı bir omuz silkişiyle geçiştirdi ve neşeli, çın çın öten bir sesle “Ne yapalım, sen sordun, ben de söyle

dim,” dedi.
1971 Şubatı’nın ortalarında Paris’e hareket ettim. Merdiven başındaki o karşılaşmamızdan sonra, Joe’yu birkaç hafta görmedim. Yola çıkmamdan birkaç gün önce, Broadway’de ona rastladım. Biraz daha iyi görü

nüyordu, yüzündeki o ürkeklik kaybolmuştu. Paris’e

gitmek üzere olduğumu söyleyince, Joe bir anda eski havasını buluverdi. "Paris'ten söz etmen ne tuhaf," dedi.
"Gerçekten de bu kadar sıralı bir tesadüf olmaz. Daha iki-üç gün önce Beşinci Cadde'de yürürken, eski arkadaşım Antoine'a rastlamaz mıyım, Cunard Lines gemi acentesinin müdürüdür kendisi. 'Pek iyi görünmüyorsun Joe,' dedi. Ben de 'Haklısın Antoine, son zamanlarda durumum pek iyi değil,' dedim. Antoine benim için bir şeyler yapmak, bana yardım etmek ve işlerimi tekrar rayına oturtmama yardımcı olmak istediğini söyledi. Daha geçen gün, şuracıkta, Beşinci Cadde'de, beni gemilerinden biriyle Paris'e gönderip 5. George Oteli'nde ağırlamayı teklif etti. Bütün masraflarım onun cebinden çıkacaktı, üstüne üstlük gardrobumu da baştan aşağı yenileyecekti. Orada istediğim kadar kalabileceğimi söyledi. İki hafta, iki ay, hatta dilersem iki yıl. Eğer gitmeye karar verirsem, ki öyle görünüyor, ay sonundan önce yola çıkmış olacağım. Demek oluyor ki, aynı tarihlerde Paris'te olacağız delikanlı. Hoş bir fikir, değil mi? Beni orada görebilirsin. Birlikte çay içer, yemek yeriz. Otele bir mesaj bırakman yeterli olur. Champs-Elysees'de. Gelecek sefer orada görüşeceğiz dostum. Paris'te, Champs-Elysees'de." Sonra elimi sıktı, bana iyi yolculuklar diledi.
Joe Reilly'yi bir daha hiç görmedim. O gün vedalaşmamızdan da önce onunla son kez konuştuğumu biliyordum ve birkaç dakika sonra Joe kalabalığa karışıp gözden kaybolduğunda bir hayalete dönüşüvermişti bile. Paris'te yaşadığım yıllar boyunca, ne zaman Champs-Elyse'es'ye çıksam, Joe aklıma gelirdi. Bugün bile Paris'e her gidişimde onu anımsarım.

* * *

Param sandığım kadar uzun süre idare etmedi. Vardığımın haftasına bir apartman dairesi buldum; ve em

lakçının komisyonunu, depozitoyu, gaz ve elektrik paralarını, ilk ayın kirasını, son ayın kirasını ve zorunlu sigorta tutarını ödedikten sonra elimde pek bir şey kalmadı.
O yüzden daha ilk günden itibaren, kafamı suyun üstünde tutabilmek için boğuşmam gerekti. Fransa'da kaldığım üç buçuk yıl içinde girip çıkmadığım iş kalmadı; part-time işlerin birinden öbürüne geçiyor, kan tepeme çıkıncaya kadar free-lance yazılar yazıyordum. İşim olmadığı zamanlarda iş arıyordum. İşim olduğunda da, daha fazlasını nasıl bulurum diye düşünüyordum. Her şey tıkırında gittiği zaman bile, kendime güvencede hissedecek kadar para kazanamıyordum; ama yine de bir-iki kez parasızlığın eşiğine gelmekle birlikte hepten batmadım. Hani derler ya, kıt kanaat yaşıyordum. Bu arada sürekli yazıyordum ve yazdıklarımın çoğu (düz yazılar) kabul görmediyse de, küçümsenmeyecek bir bölümü de (çoğunlukla şiir ve çeviri) beğenildi. Öyle ya da böyle, sonuçta 1974 Temmuzu'nda New York'a döndüğümde yazmamayı aklımın köşesinden bile geçiremeyecek durumdaydım.
Bulduğum işlerin çoğunu arkadaşlar ya da arkadaşların arkadaşları ya da arkadaşların arkadaşlarının arkadaşları kanalıyla buluyordum. Yabancı bir ülkede yaşamak, insanın karşısına çıkabilecek fırsatları sınırlar ve sana yardım etmeye gönüllü birilerini tanımıyorsan, bir yerlere varman neredeyse olanaksızdır. Çaldığın kapılar yüzüne kapanmakla kalmaz, her şeyden önce çalınacak kapıları nerede bulacağını bilemezsin. Benim şansım, orada birkaç tanıdığımın olması ve başım sıkıştığında bu kişilerin benim için ufak dağları yerinden oynatmalarıydı.
Örneğin, birkaç yıldır şiirlerini çevirdiğim şair Jacques Dupin, Avrupa'nın en ünlü sanat galerilerinden

Galerie Maeght'in yayın yönetmeniydi. Galeride yapıtları sergilenen ressam ve heykeltıraşlar arasında Miro, Giacometti, Chagall ve Calder'i sayabilirim. Jacques'in duruma el koymasıyla, birkaç sanat kitabı ve katalogu

çevirme işini aldım; ve Paris'teki ikinci yılımda param suyunu çekmek üzereyken, Jacques bana yatıp kalkabileceğim bir oda -bedavaya- vererek yine durumu kurtardı. Bu iyilikler olmasa nasıl yaşardım bilemiyorum.
Bir seferinde de, The New York Times'm Paris bürosuna gönderildim. O bağlantıyı kimin sağladığını şimdi anımsamıyorum; ama Josette Lazer adında bir editör, eline geçen her türlü çeviri işini bana vermeye başladı:
Pazar günleri yayımlanan Kitap Eleştirisi bölümünde çıkacak
yazılar, Sartre'ın ya da Foucault'nun yazıları, makaleler
falan filan. Bir yaz yine meteliksiz kalmaya yüz
tuttuğum sırada, Josette, Times bürosundaki telefon
santralında gece işi ayarladı bana. Telefon pek sık çalmazdı;
çoğu zaman masada oturur, şiir yazar ya da kitap
okurdum. Ama bir gece, bilmem hangi Avrupa ülkesinde
görevli bir muhabir telaşla aradı. "Sinyavsky il

tica etti. Ne yapmam gerekiyor?" diye sordu. Kızın ne yapması gerektiği konusunda en ufak bir fikrim yoktu; ama gecenin o saatinde editörlerden hiçbiri bulunmadığı için, benim bir şeyler söylemem gerektiğini düşündüm. "Olayı izle," dedim. "Nereye gitmen gerekiyorsa git, ne yapman gerekiyorsa yap, ama ne olursa olsun olayın ucunu kaçırma." Kız bana yürekten teşekkür edip telefonu kapadı.
Bazı işler belirli bir biçimde başlıyor, bambaşka bir biçimde bitiyordu; tıpkı tükenmez yapmaya benziyordu. Hani tadı daha güzelleşir mi diye tükenmezin içine boyuna yeni bir şeyler katarsın ya, işte öyle. Paris'teki Kuzey Vietnamlılarla olan serüvenim buna iyi bir örnektir. Her şey Mary McCarthy'nin arkadaşım Andre du Bouchet'ye masum bir telefonuyla başladı. Mary, Andre'ye Fransızcadan İngilizceye şiir çevirecek birini tanıyıp tanımadığını sormuş; o da benim adımı verince, Mary beni aradı, projeyi görüşmek üzere evine davet etti. 1973 başlarıydı ve Vietnam Savaşı hâlâ sürüyordu.
Mary McCarthy birkaç yıldır savaşla ilgili yazılar yaz

mış; ben de o dönemde yazılan en iyi gazetecilik örnekleri olarak gördüğüm bu yazıların çoğunu okumuştum. Mary bu çalışmaları sırasında, ülkenin hem kuzeyinden hem güneyinden pek çok Vietnamlı tanımıştı. Bunlardan biri olan bir edebiyat profesörü Vietnam şiir antolojisi hazırlıyormuş; Mary de Amerika'da yayımlanması için İngilizce çevirisini ayarlayabileceğim söylemiş. Şiirler Fransızcaya çevrilmiş, yapılacak iş bunların İngilizceye çevrilmesiydi. Benim işin içine girmem ve Mary'nin benimle görüşmek istemesi bu yüzden oldu.
Mary McCarthy'nin özel yaşamındaki adı
Mrs.West'ti. Kocası hali vakti yerinde bir Amerikalı işadamıydı. Paris'teki evleri de güzel, sanat yapıtlarıyla, antikalarla dolu, güzel döşenmiş büyük bir daireydi. Yemekte siyah-beyaz üniformalı bir hizmetçi hizmet ediyordu. Ev sahibinin sağ elinin yanında Çin işi bir çan duruyordu; Mary çanı eline alıp çınlatınca, hizmetçi yemek odasına gelip hanımından talimat alıyordu. Mary McCarthy'nin ev içindeki bu protokolü idare edişinde soylu bir hanımefendi havası vardı; ama doğrusunu söylemek gerekirse, onu tam beklediğim gibi bulmuştum. Zeki, içtenlikli, özentisiz. O gün öğleden sonra pek çok şeyden konuştuk ve birkaç saat sonra oradan ayrılırken, koltuğumun altında altı-yedi cilt Vietnam şiiri vardı. Yapacağım ilk iş, kitapların içeriği hakkında fikir edinmekti. Ondan sonra profesörle görüşüp antolojiyi çevirmeye başlayacaktım.
Kitapları okudum ve sevdim, özellikle de ulusal kahramanlık destanı lKieu'nnn Kitabını beğendim. Şu anda ayrıntılar aklımda değil; ama Batı şiirinde karşılığı olmayan geleneksel Vietnam şiir kalıplarından kaynaklanan birtakım biçim sorunlarına takıldığımı anımsıyorum. Bu işi önerdiklerine seviniyordum. Hem iyi para alacaktım, hem de bir şeyler öğrenebileceğimi düşünüyordum.
Birlikte yediğimiz öğle yemeğinden bir hafta
kadar sonra Mary McCarthy telefon edip acil bir du

rum çıktığını ve profesör arkadaşının Hanoi'ye gitmek zorunda kaldığını haber verdi. Adamın Paris'e ne zaman döneceğini bilmiyordu, ama en azından şimdilik çeviri projesi askıya alınmıştı.
Böyle kısmetsizlikler oluyordu. Kitapları bir yana koydum; işin yattığını bilmeme karşın, belki de öyle olmaz diye umuyordum. Aradan birkaç gün geçtikten sonra, Paris'te oturan Vietnamlı bir kadın telefon etti. "Profesör bilmem kim adınızı verdi," dedi. "İngilizceye çeviri yaptığınızı söyledi. Bu doğru mu?" diye sordu. "Doğru." Kadın, "Pekâlâ," dedi, "size verecek bir işimiz var."
Sözü edilen iş, yeni Kuzey Vietnam Anayasası'nın çevirişiydi. Bu konuda benim vicdanımı rahatsız eden bir şey yoktu; ama beni aramaları tuhafıma gitmişti.
Öyle ya, o tür bir belgenin bir devlet görevlisi tarafından, üstelik Fransızcasından değil doğrudan Vietnamcadan ingilizceye çevrilmesi gerekirdi. Hadi diyelim ki Fransızcasından çevrilecek, hiç değilse o da Paris'te yaşayan bir Amerikalı düşmana yaptırılmazdı. Yine de ağzımı açıp hiç soru sormadım. Antoloji işinden henüz umudu kesmemiştim, o fırsatı tepmemek için bu işi kabul ettim. Ertesi akşam, kadın anayasa metnini getirmek için evime geldi. Otuz beş yaşlarında bir biyologdu, ince yapılı, sade giyimli, makyajsız, vakur ve çekingen bir kadındı. Bu iş için kaç para verileceğinden hiç söz etmedi; bu konuyu açmayışından para verilmeyeceği sonucunu çıkardım. Durumun karmaşık siyasal nüansları (ülkelerimiz arasındaki savaş, benim savaşla ilgili düşüncelerim vb.) nedeniyle, kadını para için sıkıştıra

cak konumda değildim. Bunun yerine, ona okuduğum Vietnam şiirleriyle ilgili sorular sormaya başladım. Bir ara kadın çalışma masama oturdu, aklıma takılan o geleneksel şiir kalıplarını anlatan bir çizelge çizdi. Çizelge çok işime yarayacaktı, daha sonraki çalışmalarımda yararlanmak için bunun bende kalıp kalamayacağını sor

duğum zaman kadın olmaz gibilerden başını salladı, kâğıdı buruşturup cebine soktu. Şaşkınlıktan nutkum tutuldu. Bir tek ufak hareket, koskoca bir dünyayı, bir kâğıt parçasının bile kuşku uyandıracağı korku ve ihanet üzerine kurulmuş bir yeraltı âlemini gözlerimin önüne serivermişti. Kimseye güvenme; izini belli etme; kanıtları yok et. Kadın, benim bu çizelgeyle bir şeyler yapacağımdan korkmuyordu. Bunu alışkanlıktan yapmıştı. Kadına acıdım, ikimize de acıdım. Bu, savaş her yerde sürüyor demekti; savaş her şeye bulaşmış demekti.

Anayasa, sekiz-on sayfa uzunluğundaydı; ve (emperyalizmin azgın köpekleri, burjuva uşakları gibi) birkaç standart Marksist-Leninist slogan dışında, kuru ve yavan bir metindi. Çeviriyi ertesi gün yaptım ve biyolog dostuma telefon edip işin bittiğini söylediğimde, kadın son derece sevindi, teşekkürler etti. Bu işin karşılığında ne alacağımı da ancak o zaman söyledi: çeviri bedeli bir akşam yemeği davetiydi. Bu daveti, "Şükran borcumu ödemek için," diye açıkladı. Beni çağırdığı restoran beşinci kesimde, evime yakın bir yerdeydi ve daha önce birkaç kez oraya gitmiştim. Paris'teki en sade ve en ucuz, ama aynı zamanda da en iyi Vietnam lokantasıydı. Salondaki tek süs, Ho Chi Minh'in duvarda asılı duran siyah-beyaz fotoğrafıydı.
Yaptığım öteki işler çok basitti: bir lise öğrencisine ingilizce dersi vermek; Yahudi bilim adamlarının uluslararası kongresinde (ve akşam yemeğinde) ânında çeviri yapmak; sanat eleştirmeni David Sylvester için Giaconıetti'nin yazdığı ya da Giacometti üzerine yazılmış yazıları çevirmek. Bu işlerin ancak birkaçından iyi para aldım; ama hepsinden de az çok bir şeyler kazandım; buzdolabını tıklım tıklım dolmuyorsa da, cebimden bir paket sigara eksik olmuyordu hiç değilse. Ne var ki, gel §eÇ işlerle idare edemezdim. Bu paralar gündelik gereksinimlerimi karşılıyordu; ama hepsini üst üste koysan

birkaç haftada, bilemedin birkaç ayda suyunu çekerdi. I Faturaları ödemek için bir başka kazanç kaynağı bul-‘ mam gerekliydi; şansım yaver gitti de, öyle bir kazanç kapısı buldum. Daha doğrusu o kazanç kapısı beni buldu. Paris’te geçirdiğim ilk iki yıl boyunca bu iş, aç kal-3 makla karnımı doyurmak arasındaki dengeyi sağladı.

Öykünün başlangıcı ta 1967’ye gidiyor. Öğrenciliğimde Paris’e geldiğim zaman, Amerikalı bir arkadaşım beni Madam X diye adlandıracağım bir kadınla tanıştırmıştı. Kadının kocası Mösyö X, modası geçmiş filmler (kahramanlık öyküleri, romantik fanteziler, gişe filmle- ‘j ri gibi) yapan bir sinema prodüktörüydü. Kadının aracı-i lığıyla kocası için çalışmaya başladım. İlk işi Paris’e varışımdan birkaç ay sonra aldım. Kiraladığım evde telefon yoktu; 1971’de Paris apartmanlarının çoğu telefonsuz kiralanırdı; ve bana ulaşmak için yalnızca iki yol vardı: Ya pneumatique denilen ve postaneden çekilebilen şehir içi telgraf ya da gelip kapımı çalmak. Bir sa-i bah, daha yeni uyanmıştım ki, Madam X kapıyı çaldı. “Bugün yüz dolar kazanmaya ne dersin?” diye sordu. İş kolaydı: Bir film senaryosunu okuyacak, sonra altı-yedi sayfalık bir özet çıkaracaktım. Tek sorun zamanın kısıt-J h oluşuydu. Filme para yatırmayı düşünen kişi Akdeniz’de bir yatta bekliyordu ve senaryo özetinin kırk se-\ kiz saat içinde ona ulaştırılması gerekliydi.

Madam X, son derece göz alıcı, fırtına gibi esip savuran, daha önce hiç görmediğim kadar varda kosta bir kadındı. Aslen Meksikalı olan, on sekiz-on dokuz yaşlarında evlenen ve benden birkaç yaş küçük bir oğlu olan Madam X, o zaman akıl erdiremediğim birtakım ince manevralarla kocasının yörüngesine istediği zaman girip çıkan, başına buyruk yaşayan bir kadındı. Sanatsal bir yapısı olduğu için kimi zaman resim yapar, kimi zaman yazı yazardı; her iki alanda da yetenekliydi, ama bu yeteneğini ilerletecek disiplinden ya da düzenli çalışma alışkanlığından yoksundu. En büyük yeteneği de, baş

kalarını yüreklendirip destek olmaktı; çevresinden her yaşta sanatçılar ve gelecek vaat eden sanatçılar eksik olmazdı;

Madam X tanınmış ve tanınmamış sanatçılarla hem bir meslektaş, hem bir koruyucu melek olarak dostluk kurardı. Uzun siyah saçları, kapüşonlu pelerinleri, Meksika işi şakırtılı takılarıyla, bu cömert, gönlü zengin, sadık, duyarlı, kafası düşlerle dolu kadın, nereye gitse bütün dikkatleri üzerinde toplardı. Nasıl olduysa oldu, onun dostlar listesine ben de girdim; ve genç olduğum, daha işin başında olduğum için de, beni arka çıkılması, arada bir yardım eli uzatılması gereken, cebi delik ve karnını doyurmak için boğuşan dostlarından biri olarak görmeye başladı.

Benim durumumda olan başkaları da vardı ve o sabah bana önerilen parayı kazanmak için onlardan ikisi de davet edilmişti. Yüz dolar, bugün ancak bozukluk gibi geliyor; oysa o devirde yüz dolar demek aylık kiramın yarısı demekti ve böylesine büyük bir parayı geri çevirecek durumda değildim. İş, Madam X’in on altıncı bölgedeki, yüksek tavanlı sayısız odadan oluşan, saray yavrusu evinde yapılacaktı. İşe başlama saati on birdi, ben ne olur ne olmaz diye yarım saat önceden gittim.

Çalışma arkadaşlarımla daha önceden tanışıyordum. Birisi, ince narin, topuklu kadın ayakkabıları giyen, kısa bir süre önce akciğer rahatsızlığından hastaneye düşmüş, işsiz bir piyanist olan yirmi beş yaşlarındaki bir Amerikalıydı. Öteki yönetmen yardımcısı olarak yıllardır film deneyimi kazanmış bir Fransızdı. Ben-Hur’dak\ tek atlı araba sahnelerini ve Arabistanlı Lawrence filmindeki çöl görüntülerini o çekmişti. Ama paralı ve şanlı şöhretli günlerden sonra zor günler geçirmişti: depresyona girmiş, akıl hastanesinde yatmış, iş

sı

z kalmıştı. O ve piyanist, Madam X’in korunmaya Muhtaçlar listesinin başında yer alıyorlardı; beni de onların arasına katmış olması, kadının bu işlere yaklaşımına tipik örnekti. Madam X ne denli iyi niyetli olursa ol

.

sun, bu niyeti karmaşık, yaşama geçirilmesi olanaksız planları ve bir taşla çok kuş vurma isteği yüzünden sonuçsuz kalırdı. Tek bir kişiyi kurtarmak bile yeterince zorken, bir anda bütün dünyayı kurtarmaya kalkışmak düş kırıklığından başka sonuç veremez.
Böylece, X'lerin devasa evinin yemek odasındaki devasa masanın başında, dünyanın birbiriyle en uyumsuz üçlüsü olarak toplandık. Söz konusu senaryo da devasaydı. Yaklaşık üç yüz sayfa (normal bir senaryonun üç katı) olan senaryo, büyük bir kentin telefon rehberine benziyordu. Fransız, film konusunda aramızdaki tek profesyonel olduğu için, piyanistle ben sözü ona bıraktık.
Adamın ilk işi boş bir kâğıt çıkarıp, aktör adlarını
alt alta sıralamak oldu. Frank Sinatra, Dean Martin,
Sammy Davis Jr. ve daha altı-yedi kişi. Listeyi tamamlayınca
yaptığından çok hoşnut bir ifadeyle elini masaya
vurdu, "Şu kâğıdı görüyor musunuz?" diye sordu. Piyanistle
ben başlarımızı salladık. "İster inanın, ister inanmayın,
bu kâğıt parçası on milyon dolar eder," diyerek
elini birkaç kez listeye vurduktan sonra kâğıdı bir yana
itti. "On, belki de on iki milyon dolar." Son derece ciddi görünüyordu; şaka yapar ya da alay eder gibi bir hali yoktu. Bir an durduktan sonra, senaryonun ilk sayfasını açtı. "Evet, simdi başlamaya hazır mıyız?" dedi. Ve hemen coştu. İlk sayfanın ikinci ya da üçüncü satırında karakterlerden birinin adının Z harfiyle başladığını görünce, "Hah," dedi. "Z. Bakın bu çok önemli. Dikkat edin arkadaşlar. Bu siyasal içerikli bir film olacak.
Bu sözüme mim koyun."
"Z", Costa-Gavras'ın iki yıl önce çok popüler olan bir filminin adıydı. Hiç kuşkusuz, o filmin siyasal bir yaklaşımı vardı; ama özetleyeceğimiz senaryonun politik yanı hiç yoktu. Kaçakçılıkla ilgili bir gerilim ve aksi-
1 yon filmiydi. Büyük Sahra'da geçen filmde kamyonlar, motosikletler, çeteler ve büyük patlama sahneleri vardı.
Bu senaryoyu, aynı türdeki binlerce filmden ayıran tek ellik, uzunluğuydu.
öz
Daha işe başlayalı ancak bir buçuk dakika olmuştu ki, piyanist konuyla ilgilenmez oldu. Gözlerini masaya dikti. Fransız saçmalıkları peş peş sıralarken, piyanist hafiften kıkırdamaya başladı. Fransız, hiç gereği yokken, birden David Lean hakkında konuşmaya, yönetmenle on beş yıl önce yaptığı felsefi konuşmaları anlatmaya koyuldu. Sonra yine birdenbire sözünü kesti, ayağa kalktı, duvarlardaki resimleri düzeltti. Bu işi de bitirince, mutfağa gidip bir fincan kahve alacağını söyledi. Piyanist omzunu silkti. "Ben de piyano çalacağım," dedi ve o da çıkıp gitti.
Onların gelmesini beklerken, senaryoyu okumaya başladım. Yapacak başka şey yoktu; ve ikisinin de gelmeyeceğini kestirdiğim zaman, senaryonun büyük bölümünü çoktan okumuştum. O sırada Mösyö X'in bir arkadaşı odaya geldi. Aynı zamanda Madam X'in de özel arkadaşı olan (ev halkının ilişkileri içinden çıkılacak gibi değildi) bu adam, gençten bir Amerikalıydı. Adam işi kendi başıma bitirmemi ve akşam yediye kadar doğru dürüst bir özet çıkarabilirsem, her birimize vaat edilen yüzer doların hepsini bana vereceklerini söyledi. Elimden geleni yaparım, dedim. Bir an önce eve gidip daktilomun başına geçmek için oradan fırlamak üzereyken, adam bana akıl öğretti. "Unutma, bu sıradan bir film, Shakespeare değil. Onun için, fazla ince eleyip sık dokumaya kalkma, olabildiğince bayağı olsun."

Sinopsisi, Hollywood filmlerinin en abartılı, en ağdalı
diliyle yazdım. Madem bayağılık istiyorlardı, bayağılığın
dik âlâsını yazacaktım. O filmlerde küHstnılan üslubu
kavrayacak kadar çok fragman seyretmiştim. Aklıma
gelen her türlü basmakalıp sözü abartarak sıralayıp
öyküyü yedi sayfalık bir vurdulu kırdılı, kan deryası,
teknikolor özet haline getirdim. Yazıyı altı buçukta bi

tirdim. Bir saat sonra, sevgilimle beni Mösyö ve Madam X'in davet ettiği lokantaya götürmek üzere, özel şoförlü bir araba kapıya dayandı. Senaryo özetini lokantaya gittiğimiz zaman Mösyö X'e teslim etmem gerekiyordu.

Mösyö X, elli beş altmış yaşlarında, ufak tefek bir Rus Yahudisiydi. Birkaç yabancı dili iyi bilir; konuşurken Fransızcadan Ingilizceye, oradan İspanyolcaya geçer; ama konuştuğu bütün dilleri de anadili olmamasının getirdiği ağır bir aksanla vurgulardı. Film yapımcılığına başlayalı otuz yılı geçmişti; bu süre içinde iniş çıkışlar yaşamış, iyi ve kötü, büyük ve küçük sayısız film yapmış; sanat filmlerinin yanı sıra pespaye filmler de çekmişti. Kiminden yığınla para kazanmış, kiminden batıp borca girmişti. O geceden önce onunla birkaç kez karşılaşmıştım. Bana can sıkıcı, asık suratlı, saman altından su yürüten biri gibi gelmişti, kurnaz, düşüncelerini saklayan, anlaşılmaz biri. Seninle konuşurken bile aklının başka bir yerde olduğunu, belki de anlattıklarıyla hiç ilgisi olmayan birtakım gizli hesaplar çevirdiğini sezerdin. Kafasından geçenler ağzından çıkanlarla bağlantılı olabilirdi, ama olmadıklarını düşünürsen de yanılmış sayılmazdın.
O gece lokantada, Mösyö X çok huzursuzdu. Bü

yük kazanç getirebilecek işin geleceği, karısının iddialı
dostlarından birinin becerisine bağlıydı ve adam hiç de
iyimser değildi. Daha sandalyeme ilişmeme fırsat kalma

dan, yazdıklarımı görmek istedi. Biz üçümüz havadan
sudan konuşurken, Mösyö X benim o vurdulu kırdıh,
ağdalı paragraflarımı hiç sesini çıkarmadan okumaya
koyuldu. Sonra dudaklarında hafiften bir gülümseme
belirmeye başladı. Sayfaları çevirdikçe olumlayarak ba

şını sallıyordu; hatta bir-iki kez kendi kendine "İyi, gü

zel," diye mırıldandığını duydum. Başını hiç kaldırma

dı. Ancak son cümleye gelince kafasını kaldırdı ve hük

münü verdi:
"Harika," dedi. "Tam istediğim gibi olmuş." İçinin rahatladığı sesinden belli oluyordu.
Madam X, ben sana demedim mi gibilerden bir şey söyledi, o da endişelendiğini itiraf etti. "Çok fazla edebi bir şey olacak diye korkuyordum," dedi. "Ama bu çok iyi. Tam kıvamında."
Ondan sonra iyice coştu. Montmartre'da, büyük ve gösterişli bir restorandaydık. Mösyö X hemen parmaklarını şıklatarak çiçekçi kızı çağırdı. Kız koşturarak geldi. Mösyö X bir düzine gül alıp sevgilime armağan etti. Sonra göğüs cebinden çek defterini çıkardı. Bana üç yüz dolarlık bir çek yazdı. Ömrümde ilk kez bir İsviçre bankasının çekini böylece görmüş oldum.
Üzerime düşen yükü yerine getirdiğime, üç yüz dolar kazandığıma, o günkü tuhaf olayları yaşadığıma seviniyordum. Ama lokantadan çıkıp Jacques Mawas Sokağındaki daireme gittiğimde bu işe bitmiş gözüyle bakıyordum. Mösyö X'in benim için başka planları olacağı aklımın köşesinden geçmiyordu. Oysa ertesi hafta, masamda oturmuş bir şiir üzerinde çalışırken, kapı güm güm çalındı. Gelen, Mösyö X'in adamlarından biriydi. Bu yaşlıca adamı, evlerine gittiğimde birkaç kez görmüş, ama kendisiyle konuşma fırsatını bulamamıştım.
Adam sözü uzatmadan konuya girdi. "Paul Auster sen
misin?" dedi. "Benim," deyince, Mösyö X'in beni görmek istediğini söyledi. "Ne zaman?" diye sordum. "Hemen," dedi, "taksi aşağıda bekliyor."
Bu biraz sivil polis tarafından tutuklanmaya benziyordu. Daveti geri çevirebilirdim, ama bu gizli kapaklı hava merakımı çektiği için gidip ne olduğunu anlamaya karar verdim. Takside giderken refakatçime Mösyö X'in beni niçin çağırdığını sordum; yaşlı adam omzunu silkmekle yetindi. Mösyö X beni getirmesini söylemişti;
o da söylenileni yapıyordu. Onun işi soru sormak değil,
emirleri yerine getirmekti. Bu yüzden hiçbir şey öğrenemedim
ve soruya kendim yanıt aramaya çalışırken

Mösyö X'in yazdıklarımdan pek hoşnut kalmadığını
düşündüm. Eve girerken, adamın parasını geri isteyece

ğini bekliyordum.
Mösyö X saten klapalı bir smokin ceketi giymişti;
onu beklemek üzere beni aldıkları odaya girerken elleri

ni ovuşturduğunu fark ettim. Bu hareketin ne anlama
geldiği konusunda en ufak fikrim yoktu.
"Geçen hafta, bana iyi bir iş yaptın," dedi. "Şimdi
seninle toptan bir anlaşma yapmak istiyorum."
Bu söz, ellerini neden ovuşturduğunu açıklıyordu. İş çevirmeye hazır birinin jestiydi bu el ovuşturma. Anlaşılan, geçen gün çalakalem çiziktirdiğim sinopsisi beğendiği için, Mösyö X ile çalışmaya başlamak üzereydim. Şimdilik bana vereceği iki iş vardı; eğer onlar iyi giderse, yenilerini vereceğe benziyordu. Paraya ihtiyacım olduğu için işi kabul ettim; yine de biraz keyfim kaçtı. Hiç bilmediğim bir âleme ayak basıyordum ve aklımı başıma almayacak olursam, birtakım tatsızlıklar olabileceğini kestiriyordum. Bunu nasıl ya da nereden çıkardığımı bilmiyorum, ama öyle geliyordu. Mösyö X çevireceği filmlerden birinde bana rol vermeyi, bu serüven filmi için eskrim ve binicilik dersleri almam gerekeceğini söyleyince, ayaklarım suya erdi. "Bakarız," dedim. "Doğrusunu isterseniz, benim oyunculuğa pek merakım yok."
Anlaşılan, yattaki adam da en az Mösyö X kadar
beğenmişti yazdığım sinopsisi. Şimdi işi bir adım ileri
götürmek ve senaryonun tamamını Fransızcadan İngilizceye
çevirtmek istiyordu. Bana verilecek ilk iş bu\ iu.
ikincisi ise daha yavan ve tatsızdı. Mösyö X, Madam
X'in bir oyun yazdığını, kendisinin de gelecek sezon
oyunun Londra'daki Round House Tiyatrosu'nda sahnelenmesini
finanse edeceğini söyledi. Oyun, efsanevi
sorguçlu yılan Quetzelcoatl ile ilgiliydi. Oyunun büyük
bölümü manzumdu ve bunun da büyük bölümü İspanyolca
olduğu için, Mösyö X bunu İngilizceye çevirme

mi ve oyunu oynanabilir hale getirmemi istiyordu. "Pekâlâ," dedim ve daha fazla konuşmadık. İşlerin ikisini de yaptım, herkes hoşnut kaldı; birkaç ay sonra Madam X'in oyunu Londra'da sahnelendi. Tabii ki, çok tantanalı bir prodüksiyondu; ama iyi eleştiriler aldı ve genel olarak beğenildi. Bir İngiliz yayıncı oyunu görmüş ve öylesine etkilenmiş ki, Madam X'ten oyunu nesir biçiminde yazmasını istemiş ve o zaman kitap olarak yayımlayacağını söylemiş.
İşte o zaman Mösyö X ile aram bozulmaya başladı. Madam X kitabı kendi başına yazamayacaktı ve Mösyö X de ona yardım edebilecek tek kişinin ben olduğumu düşünüyordu. Başka koşullarda olsaydı işi kabul edebilirdim; ama Mösyö X bunu yapmak için Meksika'ya da gitmemi isteyince reddettim. Kitabın neden Meksika'da yazılması gerektiği bana hiç açıklanmadı. Belki araştırma yapılsın, yerel renk katsın gibilerden bir şey olabilir, bilemiyorum. Madam X'i severdim, ama belirsiz bir süre onunla baş başa kalma fikri pek hoşuma gitmiyordu. Mösyö X'in önerisi üzerinde düşünmeme hiç gerek yoktu. Konuyu kestirmeden kapatmak için hemen oracıkta reddettim. Olayların gelişimi yanıldığımı gösterdi. Umursamazlığın tepki doğurduğunu öğrendim; işi reddetmem Mösyö X'i çileden çıkarmış, bu tavrım ağırına gitmişti. İnsanların kendisine hayır demesine alışık değildi ve fikrimi değiştirmeyi kafasına taktı. Onu izleyen birkaç ay boyunca Mösyö X, inadımı kırmak için seferber oldu; mektuplar yazdı, telgraflar çekti, daha büyük paralar vaat etti. Sonunda istemeye istemeye razı oldum.
Yaşamımdaki bütün yanlış kararlar gibi, o zaman
da sağduyumla hareket etmedim; birtakım başka hesapların
içgüdülerimi etkilemesine göz yumdum. Karar
vermemde en büyük rolü para oynadı. O sıralarda durumum
iyice sıkışıktı; ayakta kalma çabalarım sonuç
vermiyordu ve Mösyö X'in önerdiği meblağ öylesine
yükselmişti ki, bütün sorunlarımı bir anda çözümleye

cek hale gelmişti; aklımın sesini dinlemek yerine ödün verme yoluna gittim. Akıllılık ettiğimi sanıyordum. Ödün vermeyi kabullendikten sonra, aklıma gelen en çetin koşulları koydum. Mösyö X'e Meksika'ya yalnızca bir ay için gideceğimi, daha fazla kalmayacağımı ve Paris'ten ayrılmadan önce paranın tamamını nakit olarak istediğimi söyledim. Ömrümde ilk kez herhangi bir şey için pazarlığa girişiyordum; ama kendimi korumaya kararlıydım ve bu koşulların hiçbirinden ödün vermeyecektim. Mösyö X bu katı tutumumdan hiç hoşlanmadı; ama daha fazla ödün veremeyeceğimi anladığı için isteklerimi kabul etti. Aynı gün Meksika'ya hareket ettim; bankadaki hesabıma da yirmi beş adet yüz dolarlık yatırdım. Ertesi ay ne olursa olsun, en azından döndüğümde meteliksiz kalmayacaktım.
İşlerin pek yolunda gitmeyeceğini tahmin ediyordum, ama o kadar ters gideceğini kestirememiştim. Yaşadığım onca kargaşayı (beni öldürmekle tehdit eden adamı, bir Hindu tanrısı olduğumu sanan şizofrenik kızı, girdiğim her evdeki ölümcül sefaleti) hesaba katmazsak, Meksika'da geçirdiğim o otuz gün, ömrümün en kasvetli, en huzursuz günleri oldu. Madam X, ben gitmeden birkaç hafta önce Meksika'ya gitmişti. Onun kitap üzerinde çalışacak durumda olmadığını çok geçmeden anladım. Sevgilisi onu bırakmıştı ve bu aşk faciası kadını korkunç bir umutsuzluğa sürüklemişti. Acı çektiği için onu suçlamıyordum; ama bu acı yüzünden öylesine dünyadan kopmuştu ki, kitabı aklına bile getirmek istemiyordu. Peki ben ne yapacaktım? Madam X'i karşıma oturtup konuşmaya, işe başlamaya çalışıyordum, ama o hiç ilgilenmiyordu. Kitap üzerinde konuşmak için ne zaman otursak, konuşma hemen başka konulara kayıveriyordu. Her seferinde Madam X hıçkırıklara boğuluyor, ağlayıp duruyordu. Her seferinde de kitap konusunda bir adım bile ileri gidemeden konuşmayı kesiyorduk. Aynı şekilde birkaç denemeden sonra Ma

dam X'in sırf benim hatırım için kitap konusunu açmama ses çıkarmadığını kavradım. Ona yardım etmek için para aldığımı biliyordu ve beni yarı yolda bırakmak istemiyor; onca yolu boşuna geldiğimi itiraf etmekten kaçınıyordu.

Yapılmış olan planın püf noktası işte buradaydı. Yazar olmayan birinin kitap yazabileceğini varsaymak, başlı başına bir saçmalıktı; ama diyelim ki böyle bir şey olabilirdi ve kitap yazmak isteyen bu kişiye yazı konusunda yardım edecek birisi de vardı, o zaman o iki kişi yoğun çaba göstererek belki kabul edilebilir bir sonuca varabilirlerdi. Ama yazar olmayan kişi zaten kitap yazmak istemiyorsa, kendisine yardım edecek olan birine ne gerek vardı? İşte ben böyle bir açmazdaydım. Madam X'in kitabını yazmasına yardım etmeye hazırdım, ancak kendisi kitabı yazmak istemiyorsa ona yardım edemezdim ve bir kenarda oturup keyfinin gelmesini beklemekten başka yapabileceğim bir şey yoktu.
Madamın bir sabah uyanıp dünyayı bir başka gözle görmeye başlayacağı umuduyla, Tepotzolân Köyü'nde pinekleyerek gün dolduruyordum. Madam X'in (Amerikalı karısından boşanmak üzere olan) kardeşinin yanında kalıyordum; ve bütün günümü tozlu kasabada yürüyerek, sayısız sokak köpeğine çarparak, yüzüme konan sayısız sineği kovalayarak, köydeki ayyaşların bira içme davetlerini kabul ederek geçiriyordum. Odam, evin bahçesindeki kireç sıvalı ek binadaydı. Zehirli örümceklerden ve sivrisineklerden korunmak için kalın bir cibinliğin altında yatıyordum. Saçları kazınmış, turuncu giysilere bürünmüş Orta Amerikalı bir Budist olan çılgın kız, ikide bir yanına bir arkadaşını alıp geliyordu. Can sıkıntısı, tropikal bir hastalık gibi içimi kemiriyordu.
Bir-iki kısa şiir yazdım; ama onun dışında bomboş oturuyor, herhangi bir şey düşünemiyor ve nedeni belirsiz bir kaygıdan kurtulamıyordum. Dış dünyadan gelen haberler bile kötüydü. Deprem Nikara

gua'da binlerce kişiyi öldürmüş; ve kuşağının en zarif ve en dinamik oyuncusu olan, en sevdiğim beyzbolcu Roberto Clemente, depremzedelere yardım götüren ufak bir uçakla yere çakılmıştı.
O anlamsız ve boğucu ay içindeki tek hoşluk, Malcolm Lowry'nin "Yanardağın Altında" kitabında sözünü ettiği Cuernavaca Kasabası'nda geçirdiğim saatlerdi. Orada, bir rastlantıyla, Montezuma soyunun hayattaki son bireyi olduğunu söyledikleri biriyle tanıştırdılar beni. Altmış yaşlarında, uzun boylu, yapılı bir adamdı. Son derece zarif ve terbiyeliydi. Boynunda ipek bir fular vardı.
Sonunda Paris'e döndüğümde, Mösyö X,
Champs-Elysees'deki bir otelin lobisinde randevu verdi.
5. Georges Oteli değildi, tam karşısındaki oteldi. Mösyö X'in orayı neden seçtiğini anımsamıyorum; galiba benden önce bir başkasıyla randevusu vardı, kolaylık olsun diye beni de oraya çağırmıştı. Ama biz otelde görüşmedik. Ben tam içeri girerken Mösyö X beni dışarı çıkardı ve kapının önünde bekleyen arabasına götürdü. Deri döşemeli, kahverengi bir Jaguar'di; direksiyondaki adam da beyaz gömlekliydi. Mösyö X, "Arabada konuşuruz," dedi, "biz bize daha rahat olur." Arkaya oturduk, şoför motoru çalıştırdı, araba yola çıktı. Mösyö X şoföre "Şöyle bir tur at," deyince, birden kendimi gangster filminde gibi hissettim.
Mösyö X hikâyenin büyük bölümünü zaten biliyordu; ama benim ağzımdan da ayrıntılı bir rapor, başarısızlığın otopsisini duymak istiyordu. Olan biteni elimden geldiğince anlattım, işin planlandığı gibi yürümediğine ne kadar üzüldüğümü defalarca belirttim; ama Madam X kendini kitaba vermediği için ona harekete geçirecek bir yol bulamadığımı söyledim. Mösyö X, anlattıklarımı serinkanlılıkla kabul etmiş görünüyordu. Öfkeli değildi, hatta düşkırıklığına uğramış gibi de değildi.
Gel gelelim, konuşmamızın sona erdiğini sandığım bir
anda, Mösyö X para konusunu açtı. Hiçbir şey yapılmadığına göre, parayı kendisine iade etmemin doğru olacağını söyledi. Ben de, hiç de öyle değil dedim. İş iştir, ben iyi niyet gösterip Meksika'ya gitmiş, anlaşmanın payıma düşen bölümünü yerine getirmiştim. Kimse benden Madam X'in yerine kitap yazmamı istememişti. Benden istenen kitabı onunla birlikte yazmamdı ve eğer kendisi bunu istememişse, onu zorlamak bana düşmezdi. Zaten paranın peşin ödenmesini de sırf bu nedenle istemiştim. Böyle bir durumla karşılaşacağımdan korktuğum için, orada harcadığım zamanın karşılığını almak istemiştim sonuç ne olursa olsun, fark etmezdi.
Mösyö X, söylediklerimin mantıklı olduğunu kavradı, ama yine de pes etmek niyetinde değildi. "Peki, para sende kalsın," dedi, "ama benimle birlikte çalışmaya devam etmek istiyorsan, ödeşmek için biraz daha iş yapman gerekecek."
Bir başka deyişle, parayı nakit olarak iade etmek yerine, emeğimle karşılamamı istiyordu. Bunu kabul edemeyeceğimi söyledim. Anlaşmamızın kesin olduğunu, ona borcum kalmadığını ve benden başka işler istiyorsa o işlerin karşılığını ödemesi gerektiğini söyledim. Tabii o da buna yanaşmadı. "Bir filmde oynamak istediğini sanıyordum," dedi. "Ben hiç öyle bir şey söylemedim," dedim. Mösyö X, "Çünkü eğer rol istiyorsan," diye sözünü sürdürdü, "önce bu hesabı temizlememiz gerek."
Temizlenmesi gereken bir hesap olmadığını bir
kez daha vurguladım. Bunun üzerine, "Peki, sen öyle
düşünüyorsan, bir daha birbirimize söylenecek tek lafı

mız yok," diyerek başını çevirdi ve şoföre arabayı durdurmasını söyledi.
Yarım saattir dolaşıyorduk; Paris'in dış mahallelerine yaklaşmıştık, arabanın durduğu yerin yabancısıydım. Soğuk bir ocak gecesiydi, nerede olduğumu bilmiyordum;
ama konuşma bitmişti ve adamla vedalaşıp arabadan
inmekten başka çarem yoktu. Yanlış anımsamı

yorsam, tokalaşmadık bile. Kaldırıma indim, kapıyı kapattım, araba hareket etti. Ve böylece sinema kariyerim de sona erdi.

* * *

Fransa'da on sekiz ay daha kaldım; bunun yarısını Paris'te, yarısını da sevgilimle birlikte Kuzey Var'daki bir çiftlikte çalışarak Provence'ta geçirdim. New York'a döndüğümde cebimdeki para on dolardan azdı ve kafamda da geleceğe yönelik en ufak bir plan yoktu. Yirmi yedi yaşımdaydım; bir şiir kitabı ile bir avuç eleştiri yazısından başka birikimim yoktu; para sorununu çözme konusunda da Amerika'dan ayrılmadan önceki durumumdan bir adım ileri gitmiş değildim. İşleri daha da karmaşıklaştırmak için, tutmuş sevgilimle evlenmeye de karar vermiştik. Bu uzun uzadıya düşünülüp taşınılmış bir karar değildi; ama madem ki bir yığın şey değişecek, öyleyse neden her şeyi birden değiştirmeyelim demiştik.

Ben hemen iş aramaya koyuldum. Oraya buraya telefon ediyor, iş görüşmelerine gidiyor, bütün olanakları zorluyordum. Akıllı davranmaya çalışıyordum; yıllardır yaşadığım onca iniş çıkıştan, onca sıkıntıdan sonra, eski yanlışlarımı yinelememekte kararlıydım. Dersimi almıştım, artık bu sefer işi sağlam tutacaktım.
Meğer dersimi almamışım ve işi sağlama bağlamayı
öğrenememişim. Niyetlerim ne kadar içtenlikli olursa
olsun, adam olamayacağım ortaya çıktı. İş bulmasına
buldum; ama bana önerilen (büyük bir yayınevinde editör
yardımcısı olarak) tam günlük işi kabul etmek yerine,
yarı paraya yarım günlük bir işi seçtim. İlacımı yutmaya
ant içmiştim, ama kaşık tam uzatılırken ağzımı
kapatıvermiştim. Böyle yapacağımı, böylesine inatla direneceğimi
hiç kestirememiştim. Atlattığım onca badireye
karşın, anlaşılan kendi ayaklarım üzerinde durma
konusunda o boşuna ve aptalca umudu hâlâ yitirmemiş

tim. Yarım günlük iş iyi bir çözüm gibi görünüyordu, ama o bile bana çok geliyordu. Ben mutlak bağımsızlık peşindeydim ve günün birinde free-lance bir çeviri işi çıkınca, istifayı basıp kendi bildiğimi okudum. Çalışmayı denemem, başlangıcından sonuna kadar yalnızca yedi ay sürdü. Bu, çok kısa bir süre de olsa, gençliğim boyunca düzenli aylık aldığım tek dönem oldu.
Bulduğum iş, her yönüyle harikaydı. Patronum, çeşitli merakları, çok parası ve birinci sınıf zekâsı olan Arthur Cohen'di. Romanlar ve makaleler yazan, uzun süre bir yayınevini yöneten ve coşkulu bir sanat koleksiyoncusu olan bu adam, enerji fazlasını harcamak için şimdilerde ufak bir iş kurmuştu. Kısmen hobi, kısmen ciddi ticari amaç güden Ex Libris, yalnızca yirminci yüzyıl sanatıyla ilgili yayınlar yapan bir kuruluştu. Bu yayınlar sanat hakkındaki kitaplar değil, doğrudan doğruya sanat akımlarının manifestosu niteliğindeydi. Örneğin Dada hareketinin dergileri, Bauhaus üyelerinin desenlerini içeren kitaplar ya da Stieglitz'in fotoğrafları ya da Ovidius'un Metamorfoz'unun Picasso tarafından resimlenmiş bir kopyası. Ex Libris kataloglarının arkasında şöyle yazardı: "20. yüzyıl sanatım belgelemek amacıyla yayımlanan kitap ve dergilerin orijinal baskıları:
Fütürizm, Kübizm, Dada, Bauhaus ve Konstrüktivizm, De Stijl, Sürrealizm, Ekspresyonizm, Savaş Sonrası Sanatı ve Mimarlık, Tipografi, Fotoğraf ve Desen."
Arthur, beni tek elemanı olarak işe aldığında, çalış

malar daha yeni yeni başlıyordu. Başlıca görevim, yılda
iki kez yayımlanan, yüz sayfayı aşkın Ex Libris katalog

larının yazımında Arthur'a yardımcı olmaktı. Öteki gö

revlerim ise mektup yazmak, katalogları postaya hazır

lamak, ayak işlerini görmek ve öğle yemekleri için ton
balıklı sandviç yapmaktı. Sabahlan evde kendi yazıları

mı yazıyor; saat on ikide Riverside Drive'a inip 4 No'lu otobüsle ofise gidiyordum. Ex Libris için Doğu 69. So

kak'ta kahverengi taş bir apartman tutulmuştu. Binlerce

kitap, dergi ve özgün baskı iki odayı tıklım tıklım dol

durmuştu. Masaların üstüne yığılan, raflara dizilen, bü

yük dolaplara istiflenen bu değerli nesneler her yanı
dolduruyordu. Her gün dört-beş saatimi orada geçiri

yordum. Bu iş, müzede ya da avangard tapınağında ça

lışmak gibi bir şeydi.
Bir odada Arthur, bir odada ben çalışırdık. Masalarımıza oturur, satışa sunulacak belgeleri tarar ve katalogda yer alacak tanıtım maddelerini on iki buçuk-on yedi buçuk boyutundaki indeks kartlarına işlerdik. Fransızca ve ingilizce olan her şey bana verilirdi; Almanca ve Rusça belgeleri de Arthur üstlenirdi. O tipografi, desen ve mimarlık konularını işlerdi; ben de edebiyatla ilgili her şeye bakardım. İş sıkıcı bir titizliği gerektiriyordu (kitapların boyutlarını ölçmek, hasarlı olup olmadıklarını incelemek, gerekirse kaynak araştırmak gibi); ama konu maddelerinin çoğu çok ilginçti ve Arthur onlarla ilgili görüşlerimi açıklamama, hatta kimi zaman biraz matrak geçmeme bile izin veriyordu. İkinci katalogdan birkaç örnek, yaptığımız işin niteliği hakkında yeterli fikir verecektir:
233. DUCHAMP, M. & HALBERSTADT, V. L'Opposition et les cases conjuguees son reconciliees par M.Duchamp et V.Halberstadt.
L'Echiquier Yayınları. St.Germain-en-Laye ve Brüksel, 1932. Sol sayfalarda metinlerin İngilizce ve Almanca çevirileri yer almaktadır. 2 renkli desenlerin yer aldığı 112 çift sayfa. 9.5/8 x 11". Baskılı karton kapak.
Duchamp'ın yazıp resimlediği ünlü satranç kitabı
(Schwarz, Sf.589). Kitap, gerçek bir satranç problemini
irdeleyen ciddi bir yapıt olmakla birlikte,
böylesine çapraşık ve anlaşılması zor bir konuyu
işlediği için pratikte hiçbir yararı ve değeri yok

tur. Schwarz'in belirttiğine göre, Duchamp bu konuda şöyle demiştir: "Bu problemin çözümünde ulaşılan sonuçlar, hiçbir satranç oyuncusunun ilgisi çekmez; işin en komik yanı da zaten budur.
Dünyada ancak üç ya da dört kişi buna ilgi duyar;
onlar da, kitabı birlikte yazarken Halberstadt ile
benim izlediğimiz araştırma yöntemini izlemiş
olan kişilerdir. Satranç şampiyonları bu kitabı hiç
okumazlar; çünkü kitapta konu edilen problem,
bir ömür boyunca olsa olsa bir kez çıkar insanın
karşısına. Bunlar olabilirliği bulunan problemlerdir,
ama öylesine ender rastlanır ki, bir anlamda
ütopya olarak nitelendirilebilir." (Sf.63). $1000.00
394. (STEIN, GERTRUDE). Gertrude Stein Aleyhine:
TANIKLIK. Georges Braque, Eugene Jolas, Maria Jolas, Henri Matisse, Andre Salmon, Tristan Tzara'nın yazıları. Servire Yayınları. Lahey, Şubat 1935. (Transition Risalesi Sayı 1, Transition Dergisi 1934-35, Sayı 23 eki) 16 Sf. 5 11/16 x 8 7/8". Baskılı kâğıt kapak. Zımbalı cilt.
1970'lerde Stein'ın yeniden büyük ilgi görmeye başlaması, bu risalenin değerini de sürdürmesine neden olmuştur. Risale, edebiyattaki keyfiliğin bir panzehiri olmanın yanı sıra, bir anlamda edebiyat ve sanat tarihi açısından da önemli bir belge niteliğindedir. Alice B. Toklas'ın Otobiyografi'sindeki yanlışlar ve gerçeğin saptırılması üzerine, Miss Stein'ın kitabında sözü geçen bazı kişilere kendilerini savunma olanağı yaratmak amacıyla Transition Dergisi bu forumu hazırlamıştır. Tanıkların ifadeleri aynı hükme varmaktadır. Matisse: "Kısacası, bu kitap, (Stein'ın) icat ettiği farklı parçalardan, zevksiz ve gerçeğe aykırı biçimde dikilmiş bir yamalı soytarı giysisine benziyor." Eugene Jolas:

"Alice B. Toklas'ın Otobiyografi'si, o içi boş, ucuz bohemliği ve egosantrik çarpıtmalarıyla, günün birinde çağdaş edebiyatın üzerine çullanmış olan yozlaşmanın simgesi olabilir." Braque: "Miss Ste

in, çevresinde olup bitenlerden hiçbir şey anlama

mış." Tzara: "Ancak gıpta etmek çerçevesi içinde olursa hoşa gidebilecek o 'masum bebek' ifadesi

nin altında yatan, en aşağılık edebiyat sahtekârlık

larına alışık o yontulmamış ruh öyle kolayca sırı

tıyor ki, klinik bir megalomani olayıyla karşı kar

şıya bulunduğumuzu söylemeye bile gerek duy

muyorum." Salmon: "Ne anlayışsızlık: Bir çığırı kavramakta ne büyük bir idrak yoksunluyuz: Neyse ki, o çığırı daha iyi anlatanlar da var." Ve son olarak, Maria Jolas'ın yazısı Transition'ın ilk dönemiyle ilgili verdiği ayrıntılı bilgiler açısından büyük önem taşımaktadır. Bu risale ilk yayımlan

dığında, yalnızca derginin eki olarak dağıtılmış ve ayrıca satılmamıştır. $ 95.00

437. GAUGIN, PAUL. Noa Noa. Voyage de Tahiti. G.Cres&Cie.Yayınları, Paris, 1924. 154 sf. Daniel de Monfried tarafından illustre edilmiş Paul Gaugin'in 22 tahta oyma yapıtının resmi. 5 ¾ x 7 15/16". İüüstrasyonlu kâğıt şömiz içinde karton kapak.

Charles Morice'in önsözü ve şiirleriyle yayımlanan bu kitap, eksiksiz ilk baskıdır. Gaugin'in Tahiti'deki ilk iki yılını anlatan kitap, yalnızca sanatçının biyografisiyle ilgili bilgiler açısından değil, aynı zamanda yabancı bir kültüre antropolojik yaklaşımıyla da önem taşımaktadır. Gaugin, Baudelaire'in "Dites, qu'avez-vous vu?" sözüne uyar ve sonuçta bir mucize ortaya çıkar: Avrupa sömürgeciliğinin dorukta olduğu bir dönemde, bir Fransız fethetmek ya da misyonerlik yapmak adına değil, sırf öğrenmek amacıyla 'az gelişmiş bir ülkeye' gider. Bu deneyim, gerek sanatçı, gerekse insan olarak Gaugin'in yaşamındaki en önemli olaydır. Noa Noa, O.F. Theis tarafından İngilizceye de çevrilmiştir. Nicholas L. Brown Yayınları, New York, 1920. (Beşinci basım; ilk basım 1919'da yapılmıştır). 148 Sf. + 10 Gaugin reprodüksiyonu. 5 5/16 X 7 13/16". Karton üzerine bez kapak ve kâğıt şömiz. (Fransızca baskıda bazı sayfaların kenarları yıpranmıştır. Hem Fransızca, hem ingilizce baskılarda da cilt sırtı biraz eskimiştir.)

$ 65.00

509. RAY, MAN. Mr. ve Mrs. Woodman. Unida basımı. Basım yeri belirtilmemiş, 1970. Sayfalar numarasız, Man Ray'in imzaladığı ve numaraladığı 1 gravür ve 27 orijinal fotoğraf. 10 1/2X11 7/8". Maroken ciltli, sayfa kenarları yaldızlı; ebru bezemeli maroken mahfaza içinde.

Man Ray'in alışılmamış tarzdaki yapıtlarının en alışılmamış örneklerinden birisi. Mr. ve Mrs. Woodman, Man Ray'in 1947 yılında Hollywood'da yaptığı kukla benzeri iki tahta figürdür. 1970'te düzenlenen kitapta, şaşılacak derecede canlı gibi görünen bu iki karakterin, hayal edilebilecek en çarpıcı erotik pozlarım içeren fotomontajlar yer almaktadır. Bir anlamda, bu kitap tahta-insanların cinsellik rehberi olarak tanımlanabilir. Yalnızca 50 adet basılan kitabın 31 numaralı olan bu kopyası, Man Ray tarafından imzalanmıştır. Fotoğrafların hepsi sanatçının parafını taşıyan orijinal çalışmalardır.

Kitabın içinde, Man Ray'in bu baskı

için özel olarak yaptığı, numaralı ve imzalı bir gravür de vardır. $2100.00

Arthur'la, herhangi bir gerginlik ya da çelişki olmadan güzel güzel geçiniyor, bir dostluk ve huzur atmosferi içinde çalışıyorduk. Daha farklı biri olsaydım, o işi yıllar yılı bırakmazdım; ama öyle olmadığım için, birkaç ay sonra sıkılmaya, yerimde duramaz olmaya başladım. Hakkında yazı yazacağım malzemeleri elden geçirip incelemek hoşuma gidiyordu; fakat bende koleksiyoncu ruhu olmadığından sattığımız şeylere duymam gereken saygıyı duymuyor, gereken değeri verem iyordum. Örneğin, Marcel Duchamp'ın Paris'teki 1947 Sürrealist Sergisi için tasarladığı katalog -hani kapağında kauçuk meme olan ve o yapma memenin altında 'Priere de Toucher' ('Lütfen Dokununuz') ibaresi yer alan katalog- üzerine yazı yazmaya oturuyorsunuz ve katalogun önceki birkaç kat baloncuklu ambalaj naylonuna, sonra kahverengi kalın ambalaj kâğıdına sarıldığını, sonra da plastik torbaya konulduğunu görünce, ister istemez duraksıyor ve zamanınızı boşa harcayıp harcamadığınızı düşünmeye koyuluyorsunuz. Priere de Toucher. Duchamp'ın bu buyruğu, Fransa'nın her yanında görülen Priere de ne pas toucher (Lütfen Dokunmayınız) tabelalarıyla açıkça alay anlamını taşıyor. Duchamp, tabelalardaki uyarıyı tersyüz edip bizden yarattığı nesneyi ellememizi istiyor. Bu kusursuz biçimli, süngersi dokulu memeyi ellemekten daha güzel ne olabilir? Adam, buna saygı göstermeyin, ciddiye almayın, sanat dediğimiz bu saçmalığa tapınmayın diyor. Yirmi yedi yıl sonra ise, uyarı bir kez daha tersyüz ediliyor. Çıplak meme örtülüyor. Dokunulacak nesne dokunulmaz hale getiriliyor. Mizah ciddi bir alışverişe dönüşüyor ve son sözü söyleyen yine para oluyor.

Bunu, Arthur'u eleştirmek için anlatmadım. Bu şeyleri hiç kimse onun kadar sevemezdi; üstelik potansiyel alıcılara gönderdiğimiz kataloglar her ne kadar birer ticaret aracı iseler de, aynı zamanda kendi çaplarında birer bilimsel yapıt, birer özenli belgeydiler. Aramızdaki fark, konuları benim ondan daha iyi bilip anlamamdan kaynaklanmıyordu (o benden çok daha iyi biliyordu); bütün sorun onun işadamı olması, benimse olmamamdı. Zaten o yüzden o patrondu, bense saat başına ancak birkaç dolar alıyordum. Arthur, para kazanmaktan zevk alıyor, işi yürütmek, başarıya ulaştırmak için koşuşturmaktan hoşlanıyordu; son derece zarif ve görgülü bir insan, düşünceler ve idealler dünyası içinde ve o dünya için yaşayan bir entelektüel olmasının yanı sıra, becerikli bir işadamı olduğu da yadsınamaz bir gerçekti. Görünüşe bakılırsa, beyinsel üretimi ön planda tutan bir yaşam, kazanç kollamakla pekâlâ bağdaşıyordu. Böyle bir şeyin benim için olanaksız olduğunu anlayacak kadar tanıyordum kendimi; ama başkaları için olurluluk taşıdığını da görüyordum. Kimileri seçim yapmak zorunda değillerdi. Dünyayı iki ayrı kampa bölmek zorunda kalmıyorlardı. Aynı anda her iki tarafta da yaşayabiliyorlardı. Çalışmaya başladıktan birkaç hafta sonra sonra, Arthur beni kısa süreli iş için birini arayan bir arkadaşına tavsiye etti. Fazladan kazanacağım bu paraya gereksinimim olduğunu biliyordu; bunu bana nasıl iyi davrandığına örnek olarak anlatıyorum. Söz konusu arkadaşın Jerzy Kosinski olması ve yapılacak işin de Kosinski'nin son kitabının düzeltmenliği oluşu, olayı daha da ilginçleştiriyor. Son yıllarda Kosinski ile ilgili yoğun tartışmalar yapılıyor ve bu tartışmaların büyük bölümü de benim üzerinde çalıştığım romanla (Cockpit) ilgili olduğu için, bu konuda konuşmam gerektiğini düşündüm.

Arthur'un söylediği gibi, yapacağım iş romanın taslağını okumak ve İngilizcesinin düzgün olup olmadığını kontrol etmekti. İngilizce Kosinski'nin anadili olmadığından, romanı yayıncıya vermeden önce kontrol ettirmek istemesi bana çok normal göründü. Ne var ki, işin bilmediğim bir cephesi daha vardı. O da, taslağın

üzerinde benden önce başkalarının, anladığıma göre üç ya da dört kişinin daha çalışmış olduğuydu. Kosinski bana bundan hiç söz etmedi; ama kitapta hâlâ var olan sorunlar İngilizcesinin İngilizceye benzememesinden kaynaklanmıyordu. Hata daha temeldeydi; öykünün anlatılış biçiminde değil, kitabın ana yapısındaydı. Romanın şurasında burasında birkaç cümleyi düzelttim; birkaç sözcüğü değiştirdim; ancak kitap elime geçtiğinde zaten bitmiş durumdaydı. İş bana kalsa, bir-iki günde tamamlardım; ama Kosinski kitabı evinden dışarı götürmeme izin vermediği için, onun Batı 57 Sokak'taki evine gitmek zorunda kalıyordum. Orada da Kosinski benim rahat bırakmadığı, dakika başı yanıma gelip öyküler, anekdotlar anlattığı ya da çene çaldığı için iş yedi gün sürdü. Neden bilmiyorum, ama Kosinski beni etkilemek istiyor gibi görünüyordu; doğrusu ben de etkileniyordum. Öylesine dediğim dedik, öylesine tuhaf, öylesine saplantılı tavırları vardı ki, etkilenmemek elde değildi. Çalışmamı bölmesindeki asıl tuhaflık, anlattığı her öykünün yazdığı kitapta da yer almasından kaynaklanıyordu... Kosinski odaya girip konuşmaya başladığında romanın kendisi önüme seriliyordu. Örneğin Polonya'dan kaçış planını nasıl hazırladığını anlatıyordu.
Ya da sabahın ikisinde Porto Rikolu gizli polis kimliğine bürünüp Times Alanı'nda nasıl dolaştığından söz ediyordu. Arada bir de sahte askeri üniformayla pahalı restoranlara gidişini anlatıyordu (terzisine özel olarak diktirdiği bu üniformada hangi ülkeye, silahlı kuvvetlerin hangi koluna ya da hangi rütbeye ait olduğunu gösteren herhangi bir işaret yoktu); ama üniforma şatafatlı göründüğü ve baştan aşağı madalyalarla donatıldığı için, rezervasyona, bahşişe gerek kalmadan, sef garsona şöyle bir bakması yetiyor ve lokantanın en iyi masasına oturtuluyordu.
Kitap sözüm ona hayali bir romandı; ama
Kosinski bu öyküleri anlatırken kendi başından geçen
gerçekler olarak söz ediyordu. Aradaki farkı kavrayabi

%

liyor muydu acaba? Bunu bilemiyorum, tahmin de edemiyorum,
yine de bu konuda bir yanıt vermem gerekirse,
biliyordu diyebilirim. Bence fazlasıyla zeki ve kurnazdı;
başkaları üzerinde bıraktığı etki ve izlenimin pekâlâ
farkındaydı ve karşısındakileri şaşırtmaktan zevk
alıyordu. Bu öykülerin ana teması aldatmak, insanları
enayi yerine koymak temeline dayanıyordu ve bunları
anlatırken kendi sinikliğinden şeytanca tat alır gibi bir
gülüşle gülerek anlatıyordu ki, benimle oyun oynadığını,
beni hangi noktaya kadar kandırabileceğini sınadığını
düşündüğüm anlar oluyordu. Belki gerçekten öyle
yapıyordu, belki de yapmıyordu. Kesin olarak bildiğim
tek şey, Kosinski'nin labirent kadar karmaşık bir kişi
olduğuydu. 1980'lerin ortalarında onunla ilgili söylentiler
yayılmaya, başkalarının yapıtlarından çalıntı yaptığı,
kitaplarını başkalarına yazdırdığı, geçmişinin karanlık
olduğu yolunda magazin yazıları çıkmaya başlayınca
hiç şaşırmadım. Ama yıllar sonra kafasına plastik torba
geçirerek intihar ettiğinde çok şaşırdım. 1974'te onunla
birlikte çalıştığım evde, ellerimi yıkayıp tuvaletini kullandığım
banyoda öldü. Bir an gözlerimi kapayıp dü

şündüğümde, her şeyi gözümde canlandırabiliyorum.
Bunun dışında Ex Libris'teki aylarım olaysız ve sakin geçti. Fazla bir şey olmadı; işin büyük bölümü de postayla çözümlendiğinden, eve gelip çalışmamızı bozacak kimseler olmuyordu pek. Ama bir akşam üstü, Arthur bir iş için dışarı çıktığı sırada, çat kapı John Lennon geldi ve Man Ray'in fotoğraflarına bakmak istediğini söyledi.
Elini uzatıp "Merhaba," dedi, "ben John."
Elini sıktım; "Merhaba, ben Paul," dedim.
Ben dolapta fotoğrafları ararken, Lennon da Arthur'un
masasının yanındaki duvarda asılı duran Robert

Motherwell’in tablosuna bakıyordu. Tablo öyle ahım şahım bir şey değildi -turuncu fon üzerine iki tane düz siyah çizgi- Lennon tabloya birkaç saniye göz attıktan
Cebi Delik 97/7

sonra bana döndü, "Bunu yapmak için çok çalışmış ol

malı, değil mi?" dedi. Sanat âleminde sanatçıların her yaptığına bir hikmet gözüyle bakılmasına, herkesin bir

birini göklere çıkarmasına öylesine alışmıştım ki, Lennon'ın içtenlikli konuşması çok hoşuma gitti.
Arthur'la birbirimize hiç kırılıp gücenmeden güzel güzel ayrıldık. İşten ayrılmadan önce yerime birini bulmayı kendime iş edindim; böylelikle gidişim herhangi bir sorun yaratmadan kolayca çözümlendi. Bir süre dostluğumuzu sürdürdük; arada bir telefonla hal hatır soruyorduk. Ama zamanla birbirimizden koptuk; birkaç yıl önce Arthur lösemiden öldüğünde, en son ne zaman görüşmüş olduğumuzu bile anımsayamadım. Ardından Kosinski intihar etti. On yıl kadar önce de John Lennon'ın öldürülmesiyle, Arthur'un ofisinde geçirdiğim aylar boyunca tanıştığım kişilerden geriye kimse kalmadı. Arthur'un arkadaşı Robert Motherwell de hani Lennon'ın tablosunu beğenmediği iyi ressam- artık aramızda değil. Yaşamın bir noktasına gelince bir de bakıyorsun ki, ölülerle geçirmiş olduğu zaman dirilerle geçirdiğinden daha çok.

* * *

Onu izleyen iki yıl son derece yoğun geçti. Ex Libris'ten ayrıldığım 1975 Martı ile oğlumun doğduğu 1977 Haziranı arasında iki şiir kitabı, birkaç tek perdelik oyun, on beş-yirmi eleştiri yazdım ve karım Lydia Davis ile birlikte bir düzineden fazla kitap çevirdik. Bu çeviriler temel gelir kaynağımızdı; ikimiz bir ekip olarak çalışıyor, şu kadar dolara şu kadar bin sözcük çeviriyor ve önerilen her işi alıyorduk. Sartre'ın bir kitabı (makale ve röportajların derlendiği Yaşam/Durumlar adlı kitap) dışındakiler, yayıncıların verdiği sıkıcı, önemsiz kitaplardı.
Kaliteleri eh fena değil ile berbat arasında gidip geliyordu. Parası da berbattı. Her kitapta rayicimiz bi

raz daha yükseliyorsa da, yaptığımız işi saat hesabına vuracak olursak asgari ücreti zar zor aşıyorduk. Para kazanabilmek için çok hızlı çalışmak, çevirileri en kısa sürede bitirmek ve soluk almak için bile işe ara vermemek zorundaydık. Ekmek parasını kazanmanın çok daha hoş yolları vardır kuşkusuz; ama Lydia ile ben bu işleri büyük bir disiplin ve titizlikle yapıyorduk. Yayıncı bize kitabı verince yarı yarıya bölüşür (kitap tek kopya ise tam anlamıyla kitabı ortasından koparırdık) ve her gün kaç sayfa yapacağımızı planlayarak çalışmaya başlardık. Hiçbir neden, bizi hedefimizden caydıramazdı.
Günde şu kadar sayfa yapacağız diye kararlaştırırdık; ve canımız çalışmak istese de istemese de her gün oturur, o kadar sayfayı bitirirdik. Hamburgercide çalışsak da o kadarını kazanabilirdik; ama en azından özgürdük ya da bize özgürmüşüz gibi geliyordu; ve ben işimi bıraktığıma hiç pişman değildim. İyisiyle kötüsüyle ben böyle yaşamayı seçmiştim. Para kazanmak için çeviri yapmak ve kendi kitaplarımı yazmakla geçirdiğim bu yıllar boyunca masanın başından kalktığım, iki satır yazı yazma

dığım anlar pek nadirdi.
Eleştirileri parayla yazmıyordum, ama yayımlanan yazılarımın çoğu için para veriyorlardı, bu da gelirimize belirli bir katkı sağlıyordu. Yine de geçinmek zordu ve aydan aya yoksulluk çizgisine yaklaşıyorduk. Sonra 1975 sonbaharında, ip üzerindeki bu çifte cambaz yürüyüşüne başlamamızdan altı ay sonra şansım bir anda yüzüme gülüverdi. Ingram Merrill Vakfı bana tam beş bin dolarlık bir yardımda bulundu ve üzerimdeki o korkunç baskı bir süre hafifledi. Bu para öylesine beklenmedik bir şeydi ve öylesine büyük bir meblağdı ki, gökten bir melek inip alnımdan öpmüş gibi geliyordu.

Bu şans kuşunun başıma konmasındaki en büyük pay John Bernard Myers'indi. John parayı kendi cebinden vermedi; ama bana vakıftan söz eden ve yardım için başvuruda bulunmaya yüreklendiren o oldu. Bağışı ya

pan asıl kişi, şair James MerrilPdi. Bu müthiş cömertliğine dikkati çekmemek için göbek adının arkasına gizlenerek, en sessiz, en gösterişsiz biçimde yıllardır yazarlar ve sanatçılarla ailesinin servetini paylaşıyordu. Altı ayda bir komite toplanıyor, başvuruları değerlendiriyor, ödülleri dağıtıyordu. John komitenin sekreteriydi ve para verilecek kişileri seçmekte rolü yoksa da, toplantılara katıldığı için komite üyelerinin düşünce yapısını biliyordu. Hiç belli olmaz dedi, ama komitenin benim çalışmalarımı destekleme kararı alabileceğini sanıyordu.
Ben de şiirlerimden bir seçme yaparak gönderdim. Bir sonraki altı aylık toplantıda John'un sezgisinin doğru olduğu ortaya çıktı.
John'dan daha komik, daha heyecanlı ve coşkulu hiç kimseyi tanımadım. 1974 sonlarında onu ilk tanıdığımda, John son otuz yıldır New York yaşamının ayrılmaz bir parçası konumundaydı. 1950'lerde Tibor de Nagy Galerisi'nin yöneticisi, aynı zamanda Sanatçılar Tiyatrosu'nun kurucu ortaklarından biri, uzun ömürlü olmamış çeşitli edebiyat dergilerinin editörü ve genç yeteneklerin emprezaryosu ve koruyucusu olarak New York sanat yaşantısındaki yerini kazanmıştı. Red Grooms, Larry Rivers, Helen Frankenthaler ve Fairfield Porter gibi sanatçılara ilk sergi olanaklarını sağlayan;
Frank O'Hara, John Ashbery ve New York ekolünün öteki şairlerinin ilk kitaplarını basan hep John olmuştu. Yapımını üstlendiği oyunlar da bu şair ve ressamların ortak çalışmaları olmuştu; örneğin O'Hara ve Rivers ya da James Schuyler ve Elaine de Kooning'in birlikte kotardıkları oyunlarda biri metni yazıyor, diğeri dekor tasarımını yapıyordu. Sanatçılar Tiyatrosu gişe rekorları kıran oyunlar sergilemediyse de, John ile ortağı bu tiyatroyu yıllarca ayakta tuttular ve henüz Off-Broadway Tiyatroları ortada yokken bu tiyatro New York'taki tek deneysel tiyatro olarak varlığını sürdürdü. John'u diğer bütün galeri sahiplerinden, tiyatro yapımcıların

dan ve yayıncılardan farklı kılan özelliği, bu işleri para için yapmamasıydı. Doğrusunu söylemek gerekirse, John işadamı sayılmazdı; ama sanatın bütün türlerine gerçek bir tutkusu, şaşmaz standartları, açık yürekliliği ve yeni, farklı, iddialı her yapıta karşı doymaz bir açlığı vardı. Bir seksen beş-bir doksan boyu ve iri yapısıyla, bana hep John Wayne'i anımsatırdı. Ancak, gururla ve açıkça sergilediği eşcinselliği, abartılı jestler ve pozlarla kendi kendisiyle dalga geçmesi, aptalca şakalardan, saçma sapan şarkılardan hoşlanması ve çocukça fıkralardan oluşan mizah repertuanyla bu John, öteki John'dan bambaşkaydı. Onun hamurunda sert erkek diye bir şey yoktu. Bu John tepeden tırnağa coşku ve iyi niyet dolu, yaşamını güzelliklere adamış, gizlisi kapaklısı olmayan bir adamdı.
Onunla tanıştığımda, Parentbese adında -'sözlere ve resimlere dair'- yeni bir dergi çıkartmaya başlamıştı. Yazdıklarımı ona göndermemi kimin önerdiğini anımsamıyorum; ama gönderdim ve ondan sonra John, derginin her sayısında benden bir şeyler yayımlamayı iş edindi. Daha sonra dergiyi kapatıp kitap yayınına başladığında da, listesindeki ilk kitap benim şiir kitabım oldu.
John yazdıklarıma sonsuz güveniyordu ve varlığımdan ancak birkaç kişinin haberdar olduğu bir dönemde beni o destekledi. Örneğin Parentbese'in 4. sayısına yazdığı yazıda, yazılarıyla dergiye katkıda bulunan yazarlardan üstün körü söz ederken, benim için "Pauİ Auster, Laura Jakson'ın kitabı üzerine yaptığı parlak inceleme ile, Fransız resimleri üzerine yazdığı yazılarla ve şiirleriyle edebiyat dünyasında büyük çalkantı yarattı," diye yazdı. Söylediklerinin doğru olmaması, yazdıklarımın John'dan başka kimsenin dikkatini çekmemesi önemli değildi. Benim arkamda da birisi vardı; ve müca

1
John'un serüvenlerini daha ayrıntılı olarak öğrenmek için, kendisinin yazdığı ve 1983'te Random House Yayınları arasında yer alan 'En Güzelin Pe\ında: New York Sanat Aleminde Geçen Bir Yaşam' adlı kitabına bakınız.

deleyle, belirsizliklerle, çalkantı şöyle dursun kıpırtı yaratamamakla dolu o yıllarda, onun beni böyle yüreklendirmesi çok önemliydi. Benden yana olduğunu açıkça ortaya koyan ilk insan John oldu; o nedenle o günden bu yana kendisine hep şükran duydum.
Bağış parası gelince, Lydia ile yeniden yollara düştük. Dairemizi geçici olarak birine kiralayıp Quebec'teki Laurentian Dağları'na gittik. Kendisi geziye çıkmış olan bir ressam arkadaşın evinde birkaç ay kaldık; sonra bir-iki haftalığına New York'a döndük ve bavullarımızı tekrar toplayıp, bu kez ülkeyi bir uçtan öteki uca trenle geçerek San Francisco'ya gittik. Sonunda Berkeley'e yerleştik; üniversiteye yakın, ufak bir apartman dairesi tuttuk ve altı ay orada kaldık. Çeviri işinden vazgeçecek kadar zengin değildik; ama deliler gibi çalışmamıza gerek olmadığı" için kendi yazılarıma daha çok zaman ayırabiliyordum. Şiir yazmayı sürdürüyordum; bu arada yeni dürtüler ve fikirler ortaya çıkıyordu ve çok geçmeden bir oyun yazmaya koyuldum. Onu bir başka oyun, onu da bir üçüncüsü izledi. Sonbaharda New York'a döndüğümüzde oyunları John'a gösterdim. Yazdıklarımı kendim değerlendirip yargılayamıyordum.
Oyunlar kendiliğinden ortaya çıkıvermişti ve
daha önce yazdığım şeylerden çok başkaydı. John
oyunları beğendiğini söyleyince, belki de doğru yönde
bir adım atmış olduğumu düşündüm. Ama pratik anlamda
bu oyunlarla bir şey yapmak, onları hayata geçirmek
aklımın ucundan geçmiyordu. Ne sahneye konulmasını
düşünüyordum, ne de basılmasını. Bence bunlar
ufak çaplı alıştırmalar, ileride gerçekleşebilecek, belki de gerçekleşemeyecek bir şeyin ilk adımları niteliğindeydi. John oyunlardan en uzununu alıp sahnelemek istediğini söyleyince şaşırdım kaldım.
Sonradan olanlarda kimsenin suçu yok. John her
zamanki coşkusu ve enerjisiyle işe daldı; ama aksilikler
üst üste geldi ve bir süre sonra yaptığımız iş oyun sah

nelemekten çıkıp Murphy Yasaları'nın alt edilemez gücünü kanıtlamak haline geldi. Bir yönetmen ve üç oyuncu bulundu; kısa bir süre sonra da yapıma parasal destek bulmak için bir okuma seansı düzenlendi. En azından tasarlanan plan buydu. Oyuncular genç ve deneyimsizdi, repliklerini duyarak ve inandırıcı bir biçimde dile getiremediler; ama dinleyiciler daha da beterdi. John, sanat koleksiyoncusu dostlarının en zenginlerinden on ikisini çağırmıştı ve bu potansiyel destekleyicilerin hiçbiri altmışından genç olmadığı gibi, hiçbiri de tiyatroya en ufak ilgi duymuyordu. John ise oyunun onların aklım çeleceğine inanıyor, yüreklerini ve akıllarını yerinden oynatmasını, adamların da ceplerine davranıp çek defterlerini çıkartmalarını bekliyordu. Okuma seansı, Doğu Yakası'ndaki lüks bir apartmanda yapıldı; bana düşen iş bu zengin sanatseverlere şirin görünmek, gülümsemek, sohbet etmek ve paralarını doğu ata yatırdıklarına inandırmaktı. Ama ne yapalım ki, adamların yüzlerine gülmek, onlarla sohbet etmek benim becerebileceğim iş değildi.
Oraya müthiş bir gerginlik içinde gittim. Sinirden neredeyse kusmak üzereydim; midemi bastırmak için peş peşe iki viski yuvarladım. Alkol tam ters etki yaptı ve oyun okunmaya başlanacağı sırada başıma berbat bir ağrı saplandı. Beynim oyuluyor gibiydi ve ağrı gittikçe artarak dayanılmaz bir hal aldı. Oyun okundu. Oradaki zengin takımı başından sonuna kadar hiç ses çıkarmadan ve hiç umursamadan öylece oturdular. Çok komik olduğunu sandığım repliklere bile tınmadılar. Esprilerden sıkıldılar; duygusallıklardan etkilenmediler, aval aval baktılar. Oyun bitince, asık suratlarındaki ifade değişmeden, âdet yerini bulsun diye bir-iki şakşakla alkışladılar. Oradan bir an önce kaçmaktan başka bir şey düşünmüyordum.
Başım çatlayacak gibi ağrıyordu. Onurum
kırılmış, küçük düşmüştüm; ağzımı açıp konuşamıyordum
bile. Yine de John'u bırakıp gidemezdim; o

yüzden yarım saat daha bayılıp halının üstüne serilmemek için kendimi zor tutarak, John'un şaşkınlıktan sersemlemiş dostlarına oyunu anlatmasını dinlemek zorunda kaldım. John elinden geleni yapıyordu; ama yardımcı olacak bir şeyler söylemem için ne zaman bana baksa, ben bakışlarımı ayakkabılarımdan kaldırmadan ne olduğu anlaşılmaz bir şeyler gevelemekten öte bir şey yapamıyordum. Sonunda, bir bahane uydurup oradan ayrıldım.
John'un yerinde daha yüreksiz biri olaydı, o fiyas

kodan sonra bu işten cayardı; ama John yılmadı. O tat

sız akşam tek kuruş bağış toplanamadı; John yine de vazgeçmedi ve görkemli bir tiyatro zaferi kazanmak dü

şünü bir yana bırakıp daha kendi halinde, daha kolay gerçekleştirilebilecek bir plan yaptı. Eğer oyunu gerçek bir tiyatroda sahneleyecek paramız yoksa, başka bir şey yaparız diyordu. Önemli olan tek şey oyunun kendisiy

di ve yalnızca davetlilere sunulacak bir tek gösteri bile olsa, oyun yine de sahnelenecekti. Beni hoşnut etmek için değil, kendisini hoşnut etmek için değil, ama en azından o yaz ölen arkadaşı Herbert Machiz'in anısına bu oyunun oynanması gerektiğini söylüyordu. Herbert eskiden Sanatçılar Tiyatrosu'nun oyunlarını yönetir

miş; John'un da yirmi beş yıllık dostu olduğu için, Herbert'in anısına tiyatroyu bir geceliğine de olsa yeniden açmaya kararlıydı.
Doğu 69. Sokak'ta restorasyon atölyesi olan biri, John'a atölyeden yararlanmamızı önerdi. Önemsiz ama ilginç bir rastlantıyla, atölye Ex Libris'ten bir sokak ötedeydi. İşin asıl ilginç yanı, John'un arkadaşının şimdiki atölyesinin bir zamanlar Mark Rothko'nun stüdyosu olmasıydı. Rothko 1970'te o stüdyoda intihar etmişti; ve şimdi, aradan ancak yedi yıl geçtikten sonra benim oyunum aynı yerde oynanacaktı. Batıl inançlarım olduğu sanılmasın; ama yine de olayların o güne kadarki gelişmesine baktıkça lanetlenmişiz gibi geliyordu ve ne yaparsak yapalım projenin yürümeyeceğine inanıyordum.

Hazırlıklar başladı. Yönetmen ve üç oyuncu sıkı bir çalışmaya girdiler ve oyun günden güne ilerledi. İyi oldu diyecek kadar aşırıya kaçmayacağım; ama en azından yüz karası olmaktan çıktı. Oyunculardan biri ötekilerden daha iyiydi; provalar ilerledikçe onun, atılganlığı ve çarpıcı buluşlarıyla oyunu seyredilebilir bir düzeye çıkaracağından umutlanmaya başladım. Gösteri için mart başlarında bir gün belirlendi, davetiyeler gönderildi, atölyeye yüz elli tane açılır kapanır sandalye yollanması için gerekli organizasyon yapıldı. Olacakları tahmin etmem gerekirdi; oysa iyimserliğe kapılmaya başlamıştım. Derken, o büyük geceye birkaç gün kala, yetenekli oyuncu zatürree olup yatağa düştü ve role hazırlanmış yedek bir oyuncu da olmadığından (nasıl olabilirdi ki?) oyun iptal edilecek gibi görünüyordu. Ama provalarda onca gün ve emek harcamış olan aktör, vazgeçmek niyetinde değildi. Yüksek ateşine, oyunun başlamasından birkaç saat öncesi kan tükürmesine karşın, sürüne sürüne yatağından kalktı, avuç avuç antibiyotik yuttu ve kararlaştırılan saatte geldi. Bu son derece soylu bir davranış, ruhuna sinmiş disiplinin bir örneğiydi; ve onun bu cesareti beni çok etkiledi; etkiledi ne kelime, kendisine düpedüz hayranlık duydum. Gelin görün ki, provalarda yaptıklarını yapacak durumda değildi. Provalar boyunca çok parlak görünen buluşları, birden pırıltısını kaybedivermişti. Performans zayıftı, tempo düşüktü, her sahne bir öncekinden beter oluyordu. Salonun arkasında durmuş, elimden hiçbir şey gelmeden oyunu seyrediyordum. Oyunumun, yüz elli kişinin önünde can verdiğini görüyor ve bunu önlemek için parmağımı bile oynatamıyordum.
Bu rezil deneyimi geçmişte bırakmadan önce, oturdum oyunu yeniden yazdım. Performans, sorunun yalnızca

bir bölümüydü; sorumluluğu yönetmene ve

oyunculara atıp kendimi temize çıkaracak değildim. Oyun fazlasıyla uzundu, dağınıktı, adam etmek için ciddi bir operasyon gerekiyordu. Kesip biçmeye başladım; fazlalık ya da eksiklik gibi görünen her şeyi atıyordum. İşimi bitirdiğimde oyunun yarısı gitmiş, karakterlerden biri oyundan çıkarılmış ve oyunun adı değişmişti. 'Laurel Hardy Cennette' adını verdiğim bu yeni versiyonu temize çektim, öteki iki oyunumla (^Karartmalar' ve 'Saklambaç') bir dosyaya koydum, dosyayı da masamın gözüne tıktım. Niyetim dosyayı orada bırakmak ve çekmeceyi bir daha hiç açmamaktı.

* * *

Oyunun fiyaskosundan üç ay sonra oğlum doğdu. Daniel'in dünyaya gelişini seyretmek, benim için mutluluk dolu bir an oldu. Bu öylesine büyük bir olaydı ki, oğlumun minicik bedenini görünce çözülüp ağlarken ve onu ilk kez kucağımda tutarken dünyanın tamamen değiştiğini, kendimin de bir başka varolma konumuna geçtiğimi kavradım. Babalık, bir sınır çizgisi, gençlikle yetişkinliğin arasına dikilen koca bir duvardı ve ben artık hep duvarın öteki tarafında kalacaktım.
Duvarın öteki tarafında olmaktan mutluydum. Duygusal, düşünsel, hatta fiziksel olarak bulunmayı istediğim başka bir yer yoktu ve bu yeni alanda yaşamanın gereklerini yerine getirmeye hazırdım. O duvarın üstünden aşmak için bir geçiş bedeli ödersin, öbür yana geçtiğimde ceplerim neredeyse bomboştu. O sırada Lydia ile New York'tan taşınmış, iki saat uzakta, Hudson kıyısında bir yere yerleşmiştik. Zor günler işte o zaman başladı. Tepemizde kopan fırtına on sekiz ay sürdü; ortalık, sığındığım delikten çıkıp ne kadar zarar ziyan olduğuna bakmama elverecek kadar yatıştığında, bir de baktım ki elde avuçta ne varsa gitmiş. Dünya baştan aşağı değişmiş.
Kentten taşınmak, peş peşe gelen bir yığın yanlışın ilk adımı oldu. Kent dışında daha ucuza geçinebiliriz sandık, ama geçinemedik. Otomobil giderleri, ısınma giderleri, evin onarımı ve çocuk doktorunun faturaları, kent dışına taşınmakla tasarruf edeceğimizi sandığımız parayı sildi süpürdü. Çok geçmeden iki yakamızı bir araya getirebilmek için öyle çok çalışmaya başladık ki, başka hiçbir şeye vakit kalmadı. Eskiden, her gün birkaç saati kendime ayırır; günün ilk bölümünü para kazanmak için çalışmakla geçirirken geri kalan zamanda şiir yazar, yazı projelerimi geliştirirdim. Oysa şimdi paraya gereksinim arttığı için, kendi işime ayıracak zamanım da kısıtlanıyordu. Önce bir gün kendi çalışmalarımla hiç ilgilenemedim; derken iki gün, derken bir hafta ve bir süre sonra da yazarlık ritmimi yitirdim. Kendime ayıracak zaman bulabildiğimde de, gerginlikten doğru dürüst yazamıyordum. Aylar geçti ve kalemimin değdiği her kâğıt çöpü boyladı.
1977'nin sonunda kendimi kapana kısılmış gibi hissediyor, bir çıkış yolu bulamıyordum. Ömrümü parayı kendime dert edinmeme çabasıyla geçirmiştim; oysa şimdi paradan başka bir şey düşünemiyordum. Bir mucize olmasını, gökten piyango milyonları yağmasını, kısa zamanda köşe dönme projelerinin gerçekleşmesini düşlüyordum. Kibrit kutularının üstündeki reklamlar bile aklımı çeliyordu. 'Bodrumunuzda solucan yetiştirerek para kazanın.' Bodrumu olan bir evde oturduğum için, acaba tutar mı diye düşünmedim değil. Eskiden tutturduğum yolun sonu felakete varmıştı. Artık kafamda yeni düşünceler olgunlaşıyor, ta baştan beri bana köstek olan ikileme yeni çözüm yolları arıyordum: Bedenin gereksinimleri ile ruhun gereksinimleri nasıl bağdaştırılabilir?
Denklemin koşulları değişmemişti. Bir
yanda zaman, öte yanda para sorunu, ikisini birden yürütmek
için bir kumar oynamıştım; ama yıllar önce bir,
sonra iki, sonra üç boğazı doyurmak için çabaladıktan

sonra sonunda kuman kaybetmiştim. Nedenini anlamak zor değildi. Kendime zaman kazanmak için çok çabalamıştım, ama para kazanmak için pek uğraşmamıştım; sonuçta ikisinden de yoksun kalmıştım.
Aralık başında bir arkadaşım birkaç günlüğüne bize geldi. Üniversiteden beri arkadaştık; o da ayakta kalma mücadelesi veren bir yazar olmuştu, o da el elde-baş başta bir Columbia mezunuydu. Doğrusu, benden beter durumdaydı. Yazdıklarının çoğu yayımlanmamıştı; geçici işlerde çalışarak ekmek parasını çıkartıyor, alışılmamış, olağanüstü serüvenler arayışı içinde ülkeyi dolaşıp duruyordu. Son günlerde yeniden New York'a dönmüştü ve Manhattan'daki bir oyuncakçı dükkânında, Noel alışverişinin yoğun olduğu günlerde yardımcı eleman olarak tezgâhtarlık yapıyordu. Onu tren istasyonunda karşıladım ve eve kadar olan yarım saatlik yol boyunca oyuncaklardan, oyunlardan, onun dükkânda sattığı şeylerden söz ettik. Hâlâ kestiremediğim bir nedenle, bu konuşma bilinçaltımda bir yerlere takılmış ufak bir çakıl taşını, belleğe açılan minicik deliği o güne kadar tıkamış olan taşı yerinden oynattı ve ben açılan delikten aşağı bakınca, neredeyse yirmi yıl önce yitirdiğim bir şeyi buldum. On-on iki yaşlarımdayken bir oyun icat etmiştim. Bir gün yatağıma oturmuş ve elli ikilik iskambil destesiyle beyzbol oynanabilecek bir yöntem bulmuştum. Şimdi arabada arkadaşımla konuşurken, oyun aklıma geliyordu. Her şeyi anımsıyordum: oyunun kurallarını, temel ilkelerini en ufak ayrıntıya kadar oyunun oynanış biçimini anımsıyordum.
Normal koşullarda, bir süre sonra bunları yeniden
unuturdum. Ama çaresizdim, sırtım duvara dayanmıştı
ve hemen bir şeyler düşünmezsem idam mangasa gövdemi
delik deşik etmek üzereydi. Bu beladan sıyrılmam
için ancak beklenmedik bir şey olması gerekliydi. Bir
yerlerden yüklü bir para bulursam, yaşadığım karabasan
bir anda sona erecekti. Bu parayla idam mangasına
rüşvet verip hapishane avlusundan çıkabilir, evime dönüp yeniden yazar olabilirdim. Eğer kitap çevirmek ve dergilere yazı yazmak işe yaramıyorsa, başka bir yolu denemek kendime ve aileme karşı boynumun borcuydu. Hem insanlar para verip oyunlar alıyorlardı, öyle değil mi? O eski beyzbol oyunumu adam etsem, basbayağı adam etsem ve satmayı becersem ne olurdu ki? Belki de şansım döner, define bulmuş gibi olurdum.
Şimdi şaka gibi geliyor, ama o zaman bunu ciddi ciddi düşündüm. Hiç şansım olmadığını biliyordum, ama bir kez aklıma takılmıştı ya, bu fikri kafamdan söküp atamıyordum. Bundan daha da çılgınca şeyler yapılmıştı diyordum; eğer bu işe biraz zaman ve emek harcamaya gönüllü değilsem, bir boka yaramaz ödleğin teki sayılırdım.
Çocukluğumda tasarladığım oyun birkaç basit işleme dayanıyordu. Topu atan oyuncu kartları açıyordu, as'tan 10'a kadar bütün kırmızı iskambiller hatalı vuruşları, as'tan 10'a kadar bütün siyah kartlar isabetli vuruşları gösteriyordu. Surat açılırsa, topa vuran oyuncu atışını yapmış demekti. O zaman el ona geçiyor ve topu atan bir kart açıyordu. As'tan 9'a kadar çıkan her kâğıt vurucunun sırasının bitmesi demekti ve her kâğıdın sayısı savunma oyuncularının yerlerini belirtiyordu. Topu atan-As 1, Topu tutan-2, Birinci beyzbolcu-3, ikinci beyzbolcu-4, Üçüncü beyzbolcu-5, ikinci ve üçüncü minder arasındaki oyuncu-6, sol kanat-7, orta saha-8, sağ kanat-9. Örneğin vurucu 5'li açarsa, topu üçüncü beyzbolcu yakalamış demekti. Siyah 5'li yerden giden top, kırmızı 5'li hava topu sayılıyordu (karo-yüksekten, kupa-çizgi üstünden giden top demekti). Arka sahaya atılan toplar da (7, 8, 9) siyah alçaktan, kırmızı yüksekten giden top sayılıyordu. 10'lu açarsan, birinci kaleye kadar koşmuş oluyordum. Vale ikinci kaleye, dam üçüncü kaleye, papaz saha çevresinde tam tur atıp başlangıç noktasına kadar gelmeyi gösteriyordu.

Basit, ama etkili bir oyundu ve vuruşların dağılımı matematik olarak yanlış olsa da (birinci kale vuruşlarının ikinci kale vuruşlarından, ikinci kale vuruşlarının tam tur vuruşlarından ve tam turların üçüncü kale vuruşlarından fazla olması gerekirdi) oyunlar bayağı heyecanlı oluyordu. Dahası final skorları, gerçek beyzbol skorlarına benziyordu: 3-2, 7-4, 8-0, futbol ya da basketbolü andırmıyordu. Temel ilkeler de yerli yerindeydi. Yapmam gereken tek şey standart iskambil destesi yerine, yeni bir deste hazırlamaktı. Böylece oyuna istatistik kesinlik kazandırabilecek (hafif vuruş, saha çalmak, takım arkadaşları ilerlesin diye kendini yakalatacak biçimde topa vurmak gibi) strateji ve karar mekanizmasını işletecek yeni öğeler katabilecektim ve oyunu daha incelikli, daha hünerli bir düzeye çıkarabilecektim. Bütün iş sayıları doğru saptamak ve matematik temeline dayandırmaktı; ben de beyzbolu iyi bildiğim için doğru formülleri bulmam uzun sürmedi. Peş peşe oynuyordum, bir daha, bir daha, bir daha ve birkaç hafta sonra eklenecek, düzeltilecek hiçbir şey kalmadı. Ondan sonra işin zahmetli bölümü başladı. İskambilleri hazırladıktan sonra (iki deste), oturtup ince uçlu dört mürekkepli kalemle (kırmızı, yeşil, siyah ve mavi) kanların üzerini desenlemem gerekiyordu. Bu işi tamamlamam kaç gün sürdü bilemiyorum, ama sonuna geldiğimde, sanki ömrümde bundan başka iş yapmamış gibiydim. Çizdiğim desen yüz akı bir şey değildi, ama grafikerlikte ne deneyimim, ne de yeteneğim olduğu için, başka bir sonuç zaten beklenemezdi. Bütün derdim eli yüzü düzgün bir şey ortaya çıkarmak, ilk bakışta anlaşılabilen, kimsenin aklını karıştırmayacak bir sonuca ulaşmaktı. Her kartın üzerine bir alay bilgi sıkıştırılması gerektiği için, en azından kolayca anlaşılma amacına ulaşmış sayılırdım. Şıklık ve zarafet konusunda istim arkadan da gelebilirdi.
Oyunu beğenip seri üretimini yapmak isteyen biri
çıkarsa, işin estetik yanı profesyonel bir grafikere veri

lirdi. Epey kafa patlattıktan sonra, buluşuma 'Action Baseball' adını taktım.
Bir kez daha üvey babam imdadıma yetişti. Amerika'nın en büyük, en ünlü oyuncak şirketlerinden birinde çalışan bir arkadaşıyla tanıştırdı beni. Oyunu gösterdiğim zaman, adam çok etkilendi ve oyunun tutma şansının yüksek olduğunu söyledi. O sırada daha henüz kartlar üzerinde çalışıyordum; ama adam beş-altı hafta sonra açılacak olan New York Oyuncak Fuarı'na oyunu yetiştirmem için beni yüreklendirdi. Bu fuarı o zamana kadar hiç duymamıştım, meğer oyuncak alanındaki en önemli olay her yıl yapılan bu fuarmış. Şubat ayında dünyanın dört yanından gelen şirketler 23. Sokak ile Beşinci Cadde'nin kesiştiği köşedeki Oyuncak Merkezi'nde toplanıp ertesi mevsim için hazırladıkları ürünleri sergiler, rakip firmaların ne yaptığını inceler ve gelecek yıllar için plan yaparlarmış. Kısacası, kitap alanında Frankfurt Kitap Fuarı, film alanında Cannes Film Festivali neyse, oyuncak konusunda da New York Oyuncak Fuarı aynı şeymiş. Üvey babamın arkadaşı, benim adıma gerekli düzenlemelerin hepsini yaptı. Adımın 'mucitler' listesine alınmasını sağladı. Bu bana bir yaka kartı ve fuara ücretsiz giriş sağlıyordu. Bu yetmiyormuş gibi, adamcağız bana bir de kendi şirketinin başkanı ile bir randevu ayarladı, fuarın ilk günü sabah dokuzda buluşacaktı.
Adamın böylesine yardımcı olmasından dolayı şükran duyuyordum; ama bir yandan da bilinmeyen bir gezegene bilet kesilmiş yolcu gibi hissediyordum kendimi. Neyle karşılaşacağım konusunda en ufak fikrim yoktu;
bu bilinmedik gezegenin ne haritası vardı, ne de karşılacağım
yaratıkların töre ve geleneklerini anlatan bir tanıtım
rehberi. Aklıma gelen tek çözüm, ceket giyip kravat
takmak oldu. Olup olacağı tek kravatım vardı, o da
düğün ve cenaze gibi acil durumlarda kullanılmak üzere
dolapta asılı dururdu. Artık iş görüşmelerini de bu liste

ni

ye ekleyebilirdim. O sabah yaka kartımı almak için oyuncak merkezine girerken, herhalde çok gülünç bir haldeydim. Elimde bir çanta vardı, ama çantanın içindeki tek şey, bir puro kutusunun içine yerleştirdiğim oyundu. Başka hiçbir şey yoktu; oyunun kendisi ve kuralların yazılı olduğu kâğıdın birkaç fotokopisi. Milyonlarca dolarlık bir şirketin başkanıyla görüşmeye gidiyordum ve benim bir kartvizitim bile yoktu. Sabahın o erken saatinde bile ortalık insan kaynıyordu. Kafanı nereye çevirsen, bebekler ve kuklalar ve itfaiye arabaları ve dinozorlar ve uzaylı yaratıklarla dolu sergi tezgâhları, şirket standları sıra sıra uzanıyordu. Akla gelebilecek her türlü çocuk oyunu ve oyuncağı o salona doluşmuştu ve bunların içinde ötmeyen, çınlamayan, çatırdamayan, tıktıklamayan, gümbürdemeyen bir tek parça bile yoktu. Salonda yürürken, o koca binanın içindeki ses çıkarmayan tek şeyin koltuğumun altındaki çanta olduğunu fark ettim. Bilgisayar oyunları o yıl çok revaçtaydı; açılınca içinden yaylı kukla fırlayan kurgulu kutuların icadından bu yana oyuncak alemindeki en çarpıcı buluş bu bilgisayar oyunlarıydı. Ben ise modası geçmiş bir deste iskambille zengin olma hayalleri kuruyordum. Belki de olabilirdim; ne var ki, o gürültülü oyuncakçıya girinceye kadar, başarısızlık olasılığının da ne kadar büyük olduğu hiç aklıma gelmemişti.

Şirket başkanıyla yaptığım görüşme, Amerikan iş dünyasının en kısa görüşmelerinden biri oldu. Adamın oyunumu reddetmesi pek canımı sıkmadı (buna hazırlıklıydım, olumsuz yanıtı bekliyordum); ama herif bunu öylesine insanın kanını donduran, insan onurunu öylesine ayaklar altına alan bir tavırla söyledi ki, düşündükçe bugün bile acı duyuyorum. Yaşça benden fazla büyük olmayan bu şirket yöneticisi, ısmarlama dikilmiş şık kostümü, mavi gözleri, sarı saçları, sert hatlı ifadesiz suratıyla bir Nazi casus grubunun lideri gibi görünüyor ve öyle davranıyordu. Elimi lütfen sıktı, ağzının ucuyla bir merhaba dedi, odada yokmuşum gibi davrandı. Ne hal hatır sorma, ne havadan sudan bir giriş, ne de bir soru. "Ne getirdiğini bir görelim," diye kestirip attı. Hemen çantama davrandım, puro kutusunu çıkardım. Adamın gözleri öfkeden çakmak çakmaktı. Sanki ona köpek pisliği uzatıp koklamasını istemişim gibi bir hali vardı. Kutuyu açtım, iskambilleri çıkardım. Daha o zaman hiçbir umut kalmadığını, adamın ilgisini çoktan kaybettiğini anlamıştım; ama attığım adımı sürdürmek ve oyuna başlamaktan başka çarem yoktu. Kartları karıştırdım, üzerlerindeki üç kademeli bilgilerin nasıl okunması gerektiği konusunda bir şeyler geveledim ve oyunu oynamaya koyuldum. İlk elin ilk yarısında bir iki top atışı yapmamdan sonra, adam ayağa kalkıp elini uzattı. Tek kelime söylemediği için neden elimi sıkmak istediğini anlayamadım. Kartları açarak oyunun nasıl ilerlediğini anlatmaya devam ettim: hatalı vuruş, isabetli vuruş, falsolu vuruş. Nazi sonunda elimi yakalayıp, "Teşekkür ederim," dedi. Ben olup biteni hâlâ anlayamamıştım. "Oyunun geri kalan bölümünü görmek istemediğinizi mi söylüyorsunuz?" dedim. "Oyunun kurallarını daha tam olarak gösteremedim." Adam tekrar, "Teşekkür ederim," dedi. "Artık gidebilirsiniz." Başka bir şey söylemeden döndü, beni masanın üzerinde serili duran iskambillerimle baş başa bıraktı. Her şeyi toplayıp puro kutusuna koymam bir-iki dakikamı aldı ve işte o altmış ya da doksan saniye içinde dibe vurdum; bugün bile ömrümün en aşağı noktası olarak gördüğüm çukura yuvarlandım.

Güç bela kendimi toparladım. Dışarı çıkıp kahvaltı ettikten sonra tekrar fuara döndüm ve akşama kadar orada kaldım. Fuarda ne kadar oyun şirketi varsa, tek tek hepsinin kapısını çaldım, insanlarla tokalaştım, gülümsedim, bana on-on beş dakika ayırmaya razı olanlara Action Baseball'un marifetlerini gösterdim. Sonuç her seferinde olumsuz oldu. Büyük şirketlerin çoğu ba-

ğımsız mucitlerle çalışmaktan vazgeçmişlerdi (patent davalarıyla uğraşmaktan gına gelmişti); küçük şirketler ise ya cebe sığacak boyutta bilgisayar oyunları (bip-bip'li oyunlar) istiyorlar ya da sporla ilintili oyunlara (sürüm yapmadığında) bakmak bile istemiyorlardı. Ama en azından bu insanlar nazik davranmasını biliyorlardı. Sabahleyin karşılaştığım sadist tavırdan sonra, bu bile yüreğime su serpiyordu.
Akşamüstüne doğru, saatlerce boşuna çabalayıp didindikten sonra, yalnızca iskambil oyunları dalında iş yapan bir şirkete rastladım. Bu şirket o güne kadar yalnızca bir oyun pazarlamıştı, ama bu oyun çok tuttuğu için şimdi ikinci bir oyun üretmeye hazırlanıyorlardı. Şirket, Joliet, Illinoisli iki gencin kurduğu ufak bütçeli, kendi yağıyla kavrulan bir firmaydı; fuardaki anlı şanlı şirketler gibi promosyon yöntemlerine, göz boyayıcı para tuzaklarına girmemişlerdi. Bu olumlu bir işaretti; ama daha da güzeli, ortakların ikisi de beyzbol hastasıydı. O saatte işleri tavsadığından, tezgâhlarında oturmuş çene çalıyorlardı. Onlara oyunumdan söz edince, gerçekten ilgi gösterdiler. Öyle yan gözle bakıp geçiştirmediler; oturup dokuzar atışlı oyunu baştan sona merakla oynadılar.
Kâğıtları işaretleyip hile yapmış olsam, ancak bu kadar heyecanlı, bu kadar çekişmeli bir oyun olabilirdi. Maç hep başa baş gidiyor, her top atılışında gerilim biraz daha artıyordu. Coşkulu, çekişmeli, heyecanlı sekiz buçuk top atışından sonra, skor ikiye bir duruma geldi. Atış sırası Jolietli delikanlılardaydı, bir tam tur yaparlarsa berabere olacaktık, iki tam tur yapabilirlerse onlar kazanacaktı. İlk iki atış boşa gitti ve koşucuları kalmadı.
Ama bir sonraki atıcının isabetli vuruşu, onları ayakta tuttu. Sonra hepimizi şaşırtan, hiç beklenmedik bir şey oldu. İki isabetli ve iki hatalı vuruştan sonra, son oyuncu tam tur yaparak oyunu kazandı. Hile yapsam, bu kadar iyi oyun kuramazdım. Sen kalk, dokuzuncu atışta tam tur yapıp kaybedilmiş maçı bir anda kazan. Görülmemiş bir maçtı bu, beyzbol klasikleri arasına girecek kadar güzel bir oyun olmuştu. Jolietli genç, son kartı açtığında, sevinçten yüzünde güller açtı.
Adamlar kesin bir yanıt vermeden önce biraz düşünmek istediklerini söylediler. Oyunu iyice incelemek için bir deste iskambil istediler. Ben de iskambillerin renkli fotokopisini en kısa zamanda Joliet'ye göndereceğime söz verdim. El sıkışarak, birbirimize adreslerimizi vererek ve birbirimizi arayacağımızı söyleyerek vedalaştık. Gün boyu yaşadığım onca moral bozucu, onca olumsuz olaydan sonra birden umut ışığı parlamıştı. Oyuncak Fuarı'ndan çıkarken, bu çılgın oyunumla bir şeyler kazanabileceğimi düşünüyordum.
O tarihte renkli fotokopi işi yeni yeni başlıyordu ve iskambillerin kopyasını almak bana yüklü bir paraya mal oldu. Tam olarak ne kadar tuttuğunu anımsamıyorum, ama yüz dolardan fazlaydı, belki de iki yüz. İskambilleri onlara gönderdim ve kısa zamanda yanıt gelmesi için duaya başladım. Aradan haftalar geçti, dikkatimi yapmam gereken öteki işlere yoğunlaştırmaya çabalarken, yavaş yavaş umudumu kesmeye başladım. Bu işi yapmaya niyetli olsalar hemen yanıt verirlerdi; gecikme kararsızlık demekti ve ne kadar gecikirlerse yanıtın olumsuz olma olasılığı o oranda artıyordu. Adamlardan neredeyse iki ay ses çıkmadı; iki ay sonra gelen mektupta ne yazılı olduğunu öğrenmek için okumama bile gerek yoktu. Beni şaşırtan mektubun kısa, kestirme ve gönül okşayıcı bir sıcaklıktan yoksun ifade biçimi oldu.
Onlarla neredeyse bir saat birlikte olmuştum; onları eğlendirdiğimi, ilgilerini çektiğimi sanıyordum. Oysa verdikleri olumsuz yanıt, çalakalem çiziktirilmiş, kupkuru, kısacık bir paragraftan ibaretti. Sözcüklerin yarısında imla yanlışı vardı ve hemen her cümle gramer yanlışıyla doluydu. Bu bir utanç bilgesi düpedüz ahmakların yazdığı bir karalamaydı. Reddedilmiş olmaktan duyduğum

kırgınlık biraz hafifleyince, onları adam yerine koymuş olduğum için kendimden utandım. Aptallara inanırsan, kendini aptal durumuna düşürürsün.
Yine de kolay kolay pes etmeye niyetim yoktu. Artık ok yaydan çıktığı için, karşıma çıkan engel beni yolumdan döndüremezdi, ben de doludizgin devam ettim. Bütün olasılıklar tükeninceye dek, denemeyi sürdürmeyi, bu tatsız işi sonuna kadar sürdürmeyi kendime görev biliyordum. Karımın ailesi, New York'taki tanınmış bir halkla ilişkiler firması olan Ruder and Finn'de çalışan bir adamla tanıştırdılar beni. Adam oyunu beğendi, nasıl oynandığını ilgiyle izledi ve yardımcı olmak için kollan sıvadı. Zaten sorunun önemli bir bölümü de buydu. Action Baseball oyununu herkes beğeniyordu. Beğenenler oldukça da, bu işten cayamıyordum. Arkamda beni destekleyen, güçlü iş bağlantıları bulunan böyle bir dost oldukça, vazgeçmenin anlamı yoktu. Yeni destekçimin adı George'du; Ruder and Finn'in en önemli müşterilerinden General Foods'un müşteri temsilcisiydi.
George'un, bana dahiyane bir fikir olarak görünen planı, General Foods iİe anlaşıp Action Baseball'u belirli sayıda kupon karşılığı kendi ürünlerinin promosyonu olarak vermeye ikna etmekti. ('Merhaba çocuklar! İki Wheaties kapağını kesin, 3.98 dolar ya da o tutarda bir çekle bize postalayın ve bu harika oyuna sahip olun!') George, bu öneriyi General Foods'a sundu. Kabul ederler gibi geliyordu. Wheaties ürünü için yeni bir promosyon kampanyası düşünülüyordu, George da benim oyunun bu kampanya için biçilmiş kaftan olduğu görüşündeydi. Ama olmadı. Onun yerine adamlar olimpiyat dekatlon şampiyonu ile promosyon yaptılar ve yıllar yılı Wheaties kutuları Bruce Jenner'in sırıtan resmiyle donatıldı. Adamlara da haksızlık etmemek gerek; ne de olsa Wheaties, şampiyonların kahvaltısı diye tanıtılmıştı ve firmanın sürdürmek zorunda olduğu köklü bir geleneği vardı. George'un fikrini kabul ettirme noktasına ne ölçüde yaklaştığını hiçbir zaman öğrenemedim; ama (istemeye istemeye de olsa) itiraf etmeliyim ki, ne zaman bir Wheaties kutusu görsem, hâlâ içim cız eder.
George da neredeyse benim kadar üzüldü; ama bir kez aklını bu işe taktığı için kolay kolay vazgeçmek niyetinde de değildi. Indianapolis'te 'Babe Ruth Ligi' ile bağlantılı (ne düzeyde bir ilişki olduğunu bilmiyorum) bir adam tanıyordu ve onunla bağlantı kurarsam iyi sonuç alabileceğimi düşünüyordu. Oyunu yeniden Orta Batı'ya postaladık ve yeniden uzun bir suskunluk dönemi başladı. Adam sonunda yazdığı mektupta, bu gecikmenin elinde olmayan nedenlere bağlı olduğunu açıklamaya çalışıyordu. "22 Haziran tarihli mektubunuza ve Action Baseball oyununuza bu kadar geç yanıt verdiğim için özür dilerim. Ama ofisimizi harap eden bir kasırga nedeniyle, mektubunuz ve oyununuz elime çok geç ulaştı. Kasırgadan sonra evimde çalışmak zorunda kaldım ve bana gelen mektupları ancak on gün önce alabildim." Kötü şansım, neredeyse İncil'de anlatılan lanetlenmişlerin öyküsüne benzemeye başlamıştı. Adam birkaç hafta sonra yazdığı mektupta (en nazik sözcüklerle üzüldüğünü belirterek) oyunumu geri gönderdiğini bildirdiğinde ne şaşırdım, ne de üzüldüm. "Oyununuzun yeni, ilginç ve özgün olduğu kuşkusuz. Oyununuz, masa beyzbolu konusunda tek örnek olduğu ve kolay oynanabilen bir oyun niteliği taşıdığı için piyasada kabul görebilir. Ancak, ünlü lig oyuncuları ve onların skor istatistikleri oyunda yer almadığından, oyunun tutma şansı pek görülmemektedir." George'u arayıp haber verdim, yardımları için teşekkür ettim ve benim için daha fazla zaman harcamasını söyledim.
Ondan sonra birkaç ay sakin geçti, fakat sonra ortaya yeni bir şey çıktı ve ben mızrağımı kaptığım gibi öne fırladım. Görünürde bir yeldeğirmeni olduğu sürece, onunla savaşmaya hazırdım. Aslında en ufak bir umu

dum kalmamıştı; ama başladığım saçmalıktan da geri dönemiyordum: Üvey babamın kardeşi, bir oyun icat edip yüklü para kazanan birini tanıyordu. Onunla görüşüp fikrini almak aklıma yattı. Büyük Merkez Gar'ın yakınındaki Roosevelt Otel'in lobisinde buluştuk. Adam, kırk yaşlarında, feleğin çemberinden geçmiş, alaveresi dalaveresi bol, ağzı kalabalık biriydi; ama konuşurken ağzına baktıracak kadar etkili olduğunu da itiraf etmeliyim.
"Bu işin çıkar yolu, mektupla sipariş yöntemi," dedi. "Beyzbol ligindeki star oyunculardan birine git, kârdan şu kadar vereceğim diye adamı ikna et, oyuna kendi adını versin; ondan sonra beyzbol dergilerine ilan ver. Yeteri kadar sipariş gelirse, o parayla oyunu üretirsin. Yok gelmezse, o zaman gönderenlerin parasını iade eder, bu işi de unutursun."
"Böyle bir şey ne kadara mal olur?" diye sordum.
"Yirmi-yirmi beş bin dolar. O da en azından."
"O kadar para bulamam," dedim. "Hayatım buna bağlı olsa bile yine bulamam."
"O zaman da yapamazsın, öyle değil mi?"
"Hayır, yapamam. Ben oyunu bir şirkete satmak is

tiyorum. Bütün niyetim buydu; satış üzerinde belirli bir patent hakkı almaktan başka şey düşünmedim. Kendi adıma iş kurmayı beceremem."
Adam nasıl bir taş kafayla konuştuğunu sonunda anlayıp, "Yani sözün kısası," dedi, "sen ortalığa sıçtın hatırdın, şimdi de biri çıkıp senin pisliğini temizlesin istiyorsun."

Benim demek istediğim o değildi, ama adamla boşu boşuna tartışmaya girmedim. Bu işleri benden daha iyi bildiği kesindi; ve benim adıma şirketlerle konuşacak bir 'oyun simsarı' bulmamı söyleyince, bana doğru yolu gösterdiğinden hiç kuşku duymadım. O zamana kadar, böyle simsarların varlığını bile bilmiyordum. Adam, bu konuda çok başarılı olduğunu söylediği biri

nin adını verdi, ben de kadını ertesi gün aradım. Bu benim son hamlem, o karmaşık öykünün de son bölümü oldu. Kadın benimle dakikalarca konuştu; kuralları, koşulları, yüzde paylarını uzun uzun anlattı, ne yapmak ve ne yapmamak gerektiğini, ne beklemek ve nelerden kaçınmak gerektiğini ayrıntılarıyla açıkladı. Kadının söyledikleri, çetin darbeler ve öldürücü manevralarla dolu mücadele yıllarındaki birikiminin kalıp haline getirilmiş bir özeti gibiydi ve anlaşılan bunu standart iş konuşmasına dönüştürmüştü. İlk birkaç dakika, nelerden söz ettiğini bile doğru dürüst anlayamadım. Sonunda kadın soluk almak için yaylım ateşine benzer konuşmasına ara verdi ve ancak o zaman oyunumun ne oldu

ğunu sordu.
"Oyunun adı Action Baseball," dedim.
"Beyzbol mu dedin?" diye sordu.
"Evet beyzbol. İskambil kâğıtlarıyla oynanıyor. Gerçek beyzbol gibi; on beş dakikada dokuz atışlı tam bir maç yapılabiliyor."
Kadın, "Kusura bakma," dedi. "Ben spor oyunlarıyla ilgilenmem."
"Ne demek istiyorsunuz?"
"O tür oyunlar iş yapmaz. Hiç satmaz, alıcısı çıkmaz. Senin oyununa parmağımın ucunu sürmem."
Her şey o anda bitti. Kadının acımasız sözleri kulağımda çın çın çınlayarak telefonu kapattım, iskambilleri ortadan kaldırdım ve bir daha da aklıma getirmedim.

* * *

Yavaş yavaş tükenme noktasına yaklaşıyordum. Joliet'den gelen okuması yazması kıt o adamların mektubundan sonra, Action Baseball'un boş hayal olduğunu anlamıştım. Oyunun para kazandıracağını beklemek, kendimi aldatmak, bağışlanmaz bir yanlışa düşmek demekti.

Birkaç ay daha oyalandım, ama o son çabalar

çok az zamanımı aldı. İçten içe yenilgiyi zaten kabullenmiştim, hem yalnızca oyunun, iş âlemine aptalca hamlemin değil, bütün ilkelerimin, çalışma, para ve kendime zaman ayırma konularında ömür boyu korumaya çalıştığım tavrımın da yenilgisiydu bu. Artık zaman önemli değildi. Eskiden yazmak için zamana gereksinimim vardı. Ama artık bir sabık-yazar olduğuma, yalnızca kâğıtları buruşturup çöpe atma adına karalayan bir yazar olduğuma göre, bununla uğraşmaktan vazgeçip herkes gibi yaşamalıydım. Dokuz yıl free-lance yazarlık yapmak yüreğimi tüketmişti. Oyunu icat ederek kendimi kurtarmak istemiştim, ama oyunu almaya kimse yanaşmamıştı; ve şimdi yeniden başladığım noktadaydım. Üstelik eskisinden de kötü, eskisinden de tükenmiş durumdaydım:
O oyun hiç değilse bir fikrin, geçici bir umudun simgesiydi. Oysa şimdi fikirleri de tüketmiştim. İşin doğrusu, kendimi derin, karanlık bir çukura gömmüştüm ve oradan çıkmanın tek yolu iş bulmaktı. Oraya buraya telefonlar ettim, mektuplar yazdım, başvurduğum işyerleriyle görüşmek için defalarca kente indim. Öğretmenlik, gazetecilik, yayıncılık, ne olsa fark etmezdi. Yapacağım iş belirli bir haftalık ücret getirecekse, ne iş olursa razıydım. İki ya da üç iş neredeyse olacak gibi görünüyordu, ama sonunda olmadı. Üzücü ayrıntılara girmek istemiyorum; başvurularımdan hiçbir elle tutulur sonuç çıkmadan birkaç ay geçti. Gittikçe umutsuzluğa kapılıyor, ne yapacağımı bilemez hale geliyordum: Üzüntüden beynim durmuş gibiydi. Tamamen teslim olmuş; yıllardır savunduğum ne varsa hepsini gözden çıkarmıştım ve hâlâ bir yere varamıyor, attığım her adımda geri düşünüyordum: sonra hiç beklenmedik bir anda, New York Eyaleti Sanat Konseyi'nden üç bin beş yüz dolar geldi ve rahat bir soluk aldım. Bu para uzun zaman idare etmezdi, ama yine de bir şeydi hiç değilse ölüm ânını birkaç dakika geciktirmeye yeterdi.

Paranın gelişinden kısa bir süre sonra, bir gece yine uykusuzlukla boğuşurken aklıma yeni bir fikir geldi. Belki tam olarak parlak bir fikir değil de, şöyle bir esinti, bir düşünce. Ö yıl çoğu Amerikan yazarlarının olmak üzere pek çok polisiye kitap okumuştum. Bu kitaplar, strese, kronikleşmiş huzursuzluğuma iyi gelen bir tür ilaç olmakla kalmıyor; aynı zamanda bu türün yazarlarına karşı bir hayranlık da uyandırıyordu. Bunların en iyileri, alçakgönüllü, aklı başında yazarlardı ve Amerikan yaşamı üzerine sözüm ona ciddi yazarlardan çok daha fazla söyleyecek sözleri vardı; üstelik söyleyeceklerini de onlardan daha kıvrak, daha kestirme cümlelerle aktarabiliyorlardı. Bu tür öykülerde en sık rastlanılan konu, görünürdeki bir intiharın aslında cinayet oluşuydu. Her seferinde roman kahramanlarından bir kadın ya da erkek kendini öldürüyor, ama karmaşık sorunlar yumağı tel tel çözüldükçe, kötü adamın cinayet işlediği ortaya çıkıyordu. Neden bu kurguyu tersine çevirip altüst etmemeli diye düşündüm. İlk bakışta cinayet sanılan bir ölümün aslında intihar olduğu bir öykü neden olmasın? Bildiğim kadarıyla o güne kadar bunu yapan kimse çıkmamıştı.
Bu sabahın ikisinde aklıma gelen, öylesine bir düşünceydi. Ama bir türlü uyku tutmadı, heyecanlandım, yüreğim pır pır etmeye başladı. İşi biraz daha ilerletip heyecanımı yatıştırmak için böyle bir öykü uydurmaya kalktım. Herhangi bir sonuç beklediğimden değil, yalnızca sinirlerimi yatıştırmaya çalışıyordum. Ama bilmece parçalarının her biri ötekine uymaya başladı ve sonunda uykuya dalarken, bir polisiye öykünün çatısını çoktan çatmıştım.
Ertesi sabah, oturup gece aklıma gelenleri yazmanın
pek de fena fikir olmayacağını düşündüm. Böyle
düşünmemin nedeni, yazacak daha iyi bir şey bulamayışım
değildi. Aylardır doğru düzgün tek satır yazmamıştım,
iş bulamamıştım ve bankadaki param suyunu çek

mek üzereydi. İyi bir polisiye roman yazabilirsem, birkaç dolar getirir, diye düşünüyordum. Artık eskisi gibi altın çuvalları düşlemiyordum. Yalnızca harcayacağım emeğin hak ettiği karşılığı almanın, ayakta kalma şansını yakalayabilmenin peşindeydim.
Romanı yazmaya haziran başlarında başladım, ağustos sonunda da üç yüz sayfayı geçen kitabı tamamladım. Amacım düpedüz taklit etmek, başka kitaplara benzeyen bir kitap yazmaktı; ama bunu sırf para kazanmak için yazdığıma bakıp keyfini çıkarmadım sanmayın. Polisiye türünün bir örneği olarak, okuduklarımın çoğundan kötü değildi, hatta bazılarından daha da iyiydi.

Hiç değilse, yayımlanacak kadar iyiydi ve benim de bütün istediğim buydu. Romanla ilgili tek hevesim, bunu paraya dönüştürebilmek ve mümkün olduğunca çok fatura ödeyebilmekti.
Yine bir sürü sorunla karşılaştım. Kendimi yatağa düşürmek için elimden geleni yapıyor; varımı yoğumu yok pahasına satışa sunuyor, ama almaya niyetli kimseyi bulamıyordum. Bu sefer sorun (oyunda olduğu gibi) satmak istediğim şeyden değil, satıcılıktaki akıl almaz yeteneksizliğimden kaynaklanıyordu. Tanıdığım yayıncılar, ancak bana çeviri işi vermiş olanlardı; onlar da sıradan, popüler roman konusunda hüküm verebilecek durumda değillerdi. Bu konuda deneyimleri yoktu, benimkine benzer kitapları ne okumuşlardı, ne de basmışlardı. Hatta, bırakın özel dedektif romanı, polis romanı gibi türün kendi içinde ayrıldığı farklı dalları bilmek şöyle dursun, gerilim romanı diye bir türün varlığından bile habersizdiler. Romanımı bu yayıncılardan birme gönderdim. Adam sonunda kitabı okuyup bitirdiğinde, çok şaşırtıcı bir yanıt verdi: "Roman çok iyi, çok güzel," dedi. "Bütün yapacağın iş, o dedektiflikle ilgili bölümleri çıkarmak, o zaman harika bir psikolojik gerilim romanı olacak."
"Ama bütün iş orada," dedim. "Bu bir dedektif romanı."

"Belki öyledir, ama biz dedektif romanı basmıyoruz," dedi. "Ama üzerinde biraz daha çalışırsan, ilgileneceğimize güvenebilirsin."
Kitabın üzerinde oynayıp değişiklikler yapmak onu ilgilendirebilirdi, ama beni hiç ilgilendirmiyordu. Romanı belirli bir amaç için, belirli bir biçimde yazmıştım; şimdi bunu temelden değiştirmek saçmaydı. Bana bir organizatör, ben gündelik sorunlarla boğuşurken beni temsilen romanımı pazarlamakla uğraşacak biri gerekli diye düşündüm. Ama öyle birini nasıl bulacağım konusunda en ufak fikrim yoktu. Şairler böyle organizatörlerle çalışmazlar. Çevirmenlerin de organizatörleri yoktur. Yazı başına iki yüz-üç yüz dolar alan kitap eleştirmenlerin de yoktur. Ben hep edebiyat dünyasının en ücra köşelerinde yaşamış, kitaplarla paranın birbirlerine söyleyecek sözü olduğu ticaret merkezinden uzakta kalmıştım; ve bu âlemdeki tanıdıklarım, şiirleri küçük dergilerde çıkan genç şairlerden, kazanç amacı gütmeyen yayıncılardan ve öteki başarısızlıklardan, aykırılardan, düzenin sürgünlerinden ibaretti. Ne yardım isteyebileceğim kimse vardı, ne de bana yol gösterecek bir bilgi. Varsa bile, nerede bulabileceğimi bilemeyecek kadar şaşkındım.
Bir rastlantı sonucu, liseden bir arkadaşım eski
karısının bir edebiyat ajansında çalıştığı söyledi; ona kitabımdan
söz edince romanı kadına yollamam için ısrar
etti. Gönderdim; neredeyse bir aya yakın süre bekledikten
sonra, kadın olumsuz yanıt verdi. Bu tür işlerde ye

terli kazanç olmadığını, zahmetine değmeyeceğini söyledi.
Artık kimse dedektif romanları okumuyordu. Bunların çoktan modası geçmişti, kime başvursa hayır diyeceklerdi. Kadının sözleri, on gün kadar önce oyun simsarının söylediklerileyle kelimesi kelimesine aynıydı.

* * *

Sonunda kitap yayımlanmasına yayımlandı da, bu ancak dört yıl sonra oldu. O orada akla gelebilecek her türlü felaket birbirini izledi, belanın birini savuştururken peşinden sunturlusu geldi; salt para kazanmak için takma adla yazdığım kitabı düşünecek fırsat olmadı. 1978 Kasımı'nda karımdan ayrıldım ve para amaçlı romanın daktilo edilmiş kopyası da plastik bir torbaya tıkıldı, defalarca ev değiştirdiğim için o taşınmalar sırasında ortadan kaybolup gitti. Ondan iki hafta sonra babam öldü -ömrü boyunca bir gün olsun hastalık yüzü görmemişti, öyle birdenbire, hiç beklenmedik bir anda oluverdi- ve ben haftalarca veraset işlemleriyle, babamın yarıda kalmış işlerini yoluna koymakla uğraşmak zorunda kaldım. Babamın ölümü beni çok sarstı, çok büyük acı duydum ve o dönemde yazı yazmak için ne kadar enerjim varsa, bunu babamla ilgili yazılara harcadım. İşin tuhafı, babamın vasiyetinde bana da bir şeyler bırakmış olmasıydı. Miras demeye değecek kadar önemli bir meblağ değildi; ama o güne kadar sahip olduğumdan daha büyük bir paraydı ve bu para bir yaşam biçiminden diğerine geçiş sürecinde ayakta kalmamı sağladı. Yeniden New York'a taşındım ve yazmayı sürdürdüm. Sonra âşık oldum ve ikinci kez evlendim. O dört yıl içinde, yaşamımdaki her şey değişti.

O dönemin ortalarında, 1980 sonları ya da 1981 başlarında, daha önce bir kez karşılaştığım bir adam aradı beni. Bir arkadaşımın arkadaşıydı ve onunla tanışmamızın üzerinden sekiz-dokuz yıl geçtiği için, adamın kim olduğunu doğru dürüst çıkaramadım. Adam bir yayınevi kurmayı tasarladığını söyledi ve göz atabileceği bir kitabım olup olmadığını sordu.

Küçük ölçekli bir iş olmayacağını, büyük bir yayınevi, ticari bir işletme olacağını söyledi. Yatak odamdaki dolabın dibinde duran plastik torbayı anımsayıp öyleyse tam sana göre bir şey var diye düşündüm. Adama polisiye romandan söz ettim; o da okumak istediğini söyleyince bir kopyasını çıkarıp gönderdim. Hiç ummadığım bir şey oldu; adam kitabı beğendi. Daha da ummadığım bir şey oldu ve adam kitabı basmak istediğini söyledi.

Kuşkusuz, çok sevindim, sevindim ve şaşırdım, biraz da tedirgindim. Gerçek olamayacak kadar iyi bir şeydi bu. Kitap yayımlatmak öyle kolay iş değildi, bir terslik olmasından kaygılanıyordum: Adam şirketi Yukarı Batı Yakası'ndaki evinden yürütüyordu, ama postayla gönderdiği sözleşme gerçek bir sözleşmeydi; sözleşmeyi okuyup koşullan inceledikten sonra, imzalamamam için bir neden olmadığına karar verdim. Tabii avans ya da peşin ödeme söz konusu değildi, ama satılan ilk kitapla birlikte telif hakkımı almaya başlayacaktım. Bunun işe yeni başlayan bir yayıncı için normal olduğunu düşündüm; arkasında ciddi bir parasal destek ya da yatırımcı olmadığına göre, kendinde olmayan parayı başkasına verecek hali yoktu elbette. Kurduğu işin ticari bir işletme olmadığını belirtmeye herhalde gerek yok; ama zamanla o duruma geleceğini umuyordu, onun umutlarını söndürecek ıslak battaniyeyi üzerine atmak da bana düşmezdi.

Dokuz ay sonra bir kitap (daha önce yayımlanmış bir kitabın karton kapaklı ucuz baskısı) yayımlayabildi; ama benim romanın basımı iki yıl kadar sürüdü. Roman basıldığında, adam dağıtıcısından kopmuş, parasını tüketmiş ve nereden bakarsan bak yayıncı olarak yok olmuş bir durumdaydı. Kitabın birkaç kopyasını kapı kapı dolaşarak New York'taki birkaç kitapçıya ulaştırdı; ama geri kalan kitaplar Brooklyn'deki bir depoda, kutuların içinde toz yuvası olarak kaldı. Bildiğim kadarıyla hâlâ da orada duruyorlar.

İş bu kadar ileriye gittiğine göre, son bir çaba daha gösterip kesin bir sonuca ulaşmak istedim. Kitap bir kez 'yayımlanmış' olduğu için, artık ciltli basımını yapmak olanaksızdı; ama karton kapakla basan yayınevleri vardı

ve onları da yoklayıp ret yanıtı almadan kitabı gözden çıkarmak niyetinde değildim. Yeniden bir organizatör aramaya koyuldum ve bu kez aradığım gibi birini buldum. Kadın romanı Avon Yayınları'nın editörünü gönderdi ve üç gün sonra kitap kabul edildi. Göz açıp kapayana kadar iş bitiverdi. İki bin dolar avans vereceklerini söylediler, kabul ettim. Hiç duraksamadım, karşı öneride bulunmadım, kurnazca pazarlığa girişmedim. Hakkımı aldığımı düşünüyordum, o yüzden ayrıntılar üzerinde durmadım. Avansın yarısını (sözleşme uyarınca) ilk yayıncıma verdikten sonra, bana bin dolar kaldı. Organizatöre de yüzde on ajans komisyonu verince, dokuz yüz dolar temiz para geçti elime.
Para uğruna kitap yazmanın karşılığı bu kadar ediyordu.
Kendimi satmanın karşılığı bu kadardı işte.

Paul Auster

CEBİ DELİK

Paul Auster'm yapıtlarında, çağdaş insanı en çıplak durumuyla
görüyor, onunla aramızda özdeşlikler, benzerlikler
kurabiliyoruz. Paul Auster 'in yazdıklarının bu kadar beğenilmesinin,
benimsenmesinin nedeni, belki de okuruyla
arasındaki bu paylaşım. Bir Amerikalı yazar olmasına
karşın, Amerikalı insanı değil,'insan'ı anlattığı için evrensel
boyutta oluyor yazdıkları. Yazarın bunca benimsenmesinin
bir başka nedeni de, kısa, yalın cümlelerden oluşan
kıvrak ve duru anlatımının, psikolojik çözümlemelerde
kapsamlı ve derin bir boyuta ulaşabilmesi. Kurmaca yazarının
genel yaklaşımının dışına çıkan ve alabildiğine gerçekmiş
duygusu vererek yazan Paul Auster, 'olabilir'leri,
'olması gerekli'leri değil, olanları, yaşadıklarını, tanık
olduklarını aktarıyor. Süslü edebiyattan uzak duruyor,
yaşama hızını aktarabilmek için anlatımını yalmlaştırıp
durulaştırıyor. Cebi Delik, yazarı tanımak isteyenler için
benzersiz bir fırsat: Yaşamöyküsünü içtenlikle, dobra dobra
ve her zamanki akıcı, ustalıklı diliyle ortaya koymuş
Paul Auster.
Kapaktaki resim: KOUICHIINAKOSHI
ISBN 975-510-921-8

KDV İÇİNDEDİR

Paul Auster

CEBİ DELİK

İngilizce aslından çeviren
SEÇKİN SELVİ